

ਗੁਰਮਤਿ

ዘቅጠላኔ

Colophon

This document was typeset using Xe_{La}TeX, and uses the Siddhanta font extensively. It also uses several L^AT_EX macros designed by H. L. Prasad. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Vajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrassamhita.github.io/about/>

अनङ्कमालिका

तैत्तिरीय आरण्यकम्

प्रथमः प्रश्नः — अकोप्रश्नः 1

द्वितीयः प्रश्नः 47

तृतीयः प्रश्नः 66

चतुर्थः प्रश्नः 85

पञ्चमः प्रश्नः 120

षष्ठः प्रश्नः 159

सप्तमः प्रश्नः — शीक्षावर्जि 177

अष्टमः प्रश्नः — ब्रह्मानन्दवर्जि 185

नवमः प्रश्नः — मृगवर्जि 192

दशमः प्रश्नः — महानारायणोपनिषत् 198

कैष्यायजुर्वेदीयतैत्तिरीय-काठकम्

प्रथमः प्रश्नः 248

द्वितीयः प्रश्नः 265

अग्निर्वैर्यश्च सूर्यश्च । सहे सञ्चक्ररहिंय । वायश्च रात्रिमेतयः । मरीच्यानामो

आपमपामपः सर्वाः । अस्मादस्मादितोऽमृतः ॥१॥

पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तान्यो अग्निर्ब्रह्म । स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ।
सस्तनोभिः । व्यशेम देवहितं यदायुः । स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः । स्वस्ति नः
मरुत कर्णभिः शूर्यायाम देवाः । मरुतं पश्यमाक्षामेयुजताः । त्रिभ्यैर्यज्ञैर्ब्रह्मैवा

शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति नस्तान्यो अग्निर्ब्रह्म । स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥ ॐ
सस्तनोभिः । व्यशेम देवहितं यदायुः । स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः । स्वस्ति नः
मरुत कर्णभिः शूर्यायाम देवाः । मरुतं पश्यमाक्षामेयुजताः । त्रिभ्यैर्यज्ञैर्ब्रह्मैवा

॥ प्रथमः पक्षः — अष्टावक्षः ॥

॥ तैत्तिरीय आरण्यकम् ॥

अर्द्धः। देवीर्वसुवतीः। पूजवत्सय मे सुत। महानाक्षीमहामानाः। महसो महसः
 स्वः। देवीः पूज्यसुवतीः। पूजवत्सय मे सुत॥२॥
 अपाञ्चलिमपा रक्षः। अपाञ्चलिमपा रथम्। अपाञ्चमप चावलिम्।
 अपदेवीरिते हिते। वज्र देवीरजागृक्ष। भुवन देवसुवतीः। आदित्यानदिते
 देवीम्। यानिनाखुमुदीर्षत। शिवा नः शान्तमा भवन्। दिव्या आप आषधयः।
 सुमृदोका सरस्वति। मा ते व्याम सन्दर्षि॥३॥

[१]—
 स्मृतिः प्रत्यक्षमतिष्ठम्। अनुमानश्चतुष्टयम्। ऐतरेयदित्यमण्डलम्। सर्वत्र
 विद्यास्यते। सूर्यो मरुचिमादते। सर्वस्माद्भुवनदधि। तस्याः पाकविशेषेण। स्मृतं
 कालविशेषणम्। नदीव प्रभवाकाचिते। अक्षय्याख्यन्दते यथा॥४॥
 तां नद्यां समायन्ति। सोकः सती न निवर्तते। एवं नानासमर्थानाः। का
 सर्वस्मरे श्रिताः। अर्णवाश्च महेशाश्च। सर्वे समवयञ्जितम्। सतैः सूरैः समविष्टः।

ऊकः सद्य निवर्तते। अथिसंवत्सरं विधातुं। तदेवं लक्षणे॥५॥

अर्णमिष महेर्द्विष्टः। समाकूटः प्रदेष्टयते। संवत्सरः प्रत्यक्षेण। नाथिसंलः
प्रदेष्टयते। पटरो विक्षिपः प्रिङ्गः। एतदङ्कणलक्षणम्। यत्रैतदप्रदेष्टयते। सहस्रं तत्र
नौयते। एकः हि विष्टो नामा मुखे। कृष्णं तदङ्गलक्षणम्॥६॥

उभयतः समीक्ष्योणि। जल्पितं त्वं दिक्षते। शृङ्गकृष्णं संवत्सरस्य।
दक्षिणवामयोः पार्श्वयोः। तस्यैषा भवति। शृङ्गं ते अन्त्यर्धजं ते अन्त्यतः।
विष्वक्पुं अहंनो द्यौरिवसि। विश्वा हि माया अवसि स्वधावः। भद्रा ते पूर्णवैह
रातिरिच्छति। नात्र भुवनम्। न पूर्णा। न पश्चावः। नाऽऽदित्यः संवत्सर एव
प्रत्यक्षेण प्रियतमं विधातुं। एतद्वै संवत्सरस्य प्रियतमं रुपम्। योऽस्य महानर्थ
उत्पत्त्यमानो भवति। इदं पुण्यं कुरुष्वेति। तमाहरेण दधातुं॥७॥

[२] — सोकञ्जानां संवत्समाहरेकजम्। षड्विंशमा श्रवणो देवजा इति। तेषामिष्टानि

विहितानि धाम्नाः। स्यात्ते रैजन्ते विर्कतानि रूपेणः। को न मयि अभिहितः।
सखा सखायमवतीत। जहाका अस्मदीषते। यस्मिन्त्याजं सखिर्विदः सखायम्।
न तस्य वाच्यापि भोगा अस्ति। यदाः शृणोत्यलकः शृणोति॥८॥

न हि प्रवेदं सूक्तस्य पन्थाभिनि। ऋगैरंशुना नृधमानः। विननादाभिधायः।
षष्टिश्च त्रिंशका वन्माः। शृङ्गकंषा च षाष्टिका। सायगवश्चैतरेदक्षः। वसेन्तो
वस्यन्तिः सहे। सर्वेभ्यस्तस्य सविः। प्रेषकंभ्यमः स्मृतः। अमनमादयतेत्यन्यान्॥९॥
अमैःश्च पतिरक्षतः। एता वाचः प्रयुज्यन्ते। यत्रैतदपदेत्यते। एतदेव
विजानीयात्। प्रमाणां कालपयये। विशेषणं तु वक्ष्यामः। ऋगैर्ना तविशेषतः।
शृङ्गकंवासा कर्दमाः। शोभन्ताऽऽवर्ते सहे। निजहेन पृथिवीः सर्वाम्॥१०॥

ज्योतिषाऽपि ज्येन सः। विश्वरूपाणि वासांसि। आदिन्यानां निबोधत।
सर्वभूमीणां कर्मफलम्। वरंवाप्नोतदन्ताः सहे। अर्धःखो दुःखवर्क्षतिव। तदाऽऽपीत
इव दृश्यते। शीतेनान्धधयतिव। केकदक्ष इव दृश्यते। ह्लादयते। उच्यतेतश्चैव।

प्रातिष्ठन्ति। संवत्सरे ताः प्रातिष्ठन्ति। वर्षाभ्य इत्यर्थः॥११॥

[३]

अक्षिद्वयवर्तिनस्यैव। विप्रसद्वे कनीनिके। आह्वै वाद्वे नान्ति। कर्मणा॥
तत्रिबोधत। कनकाभ्यां वामाः। अहन्ति निबोधत। अथमक्षतं मज्जति।
अहं वी जीवन्पदः। एता वाचः प्रयुज्यन्ते। शरद्वर्षोपदेश्यते॥१२॥

अभिमर्शवन्तः। अभिद्वे। वानवन्तः। मकद्वे। अभिद्वे। अभिद्वे। अभिद्वे।
सप्तः सप्त दद्वे। ह। अपवन्तः। वानवन्तः। वानवन्तः। वानवन्तः।
अकृत्स्नं योऽस्यमानस्य। कृत्स्नं योऽस्यमानस्य। हेमन्तश्चक्षुषी विद्यात। अक्षय्याः॥१३॥

द्विभृद्वे। मन्मद्वे। मन्मद्वे। मन्मद्वे। मन्मद्वे। मन्मद्वे। मन्मद्वे। मन्मद्वे। मन्मद्वे।
श्रीश्रीः। ता अभिः पवन्ता। अभिद्वे। इह। जीविकामपारिपश्यन्। तस्यैव भवति।

अन्यथाऽतिरञ्जता। विभिरः प्रदश्यते। नैव रूपं न वासांसि। न चक्षुः
प्रतिदश्यते। अस्याभ्यं तु न हिः सातः। सतस्तदेव लक्षणम्। लोहितोऽक्षिणः
[५]

प्रतिदधति। नैनं केद आकरो भवति। य एवं वेद॥१३॥
उत्तिपुष। स प्रवर्थाऽभवत्। तस्माद्यः सप्रवर्था यजेत यजते। केदस्य स विभिरः
चक्षते। एतदेव शत्रोर्वारिदस्यस्य। एतद्विदस्य धर्मः। केदस्य त्वेव धर्मगर्भिः। विभिरः
तस्यन्ते वक्षिण्येण। धर्म्यामिह न लब्धम्। तद्विदस्य धर्म्यामिह न लब्धम्। अभवत्तु
धर्ममनः। मार्गक्षेत्रं विद्यते। दिवस्युका धर्मगर्भिः। पूर्णोऽयमपरा श्रिता॥१५॥
अग्निर्जिह्वा असञ्जता। नैव देवो न मर्त्यः। न राजा वक्राणो विभिरः। नाग्निर्नन्ते न
अतिगमाणि वासांसि। अष्टिविभिरगर्भि च। विष देवा विपदयन्ति।
[४]

इहेदेवः स्वपयसः। मकरोः सूर्यत्वचः। शर्म सपथा आर्षणे॥१४॥

शान्त्यर्थः। सूर्यस्योदयं प्रति त्वं करोषि अञ्जलिकाम्। त्वं करोषि निजार्जुकाम्॥१७॥

निजार्जुका मू० अञ्जलिका। अमी वाचस्पत्यसंगमिनि। तस्मै सर्वं ऋतवो नमन्ते। मया दत्ताकरवत्पुत्रो धाम्। ब्राह्मणं आप्नोति। य एवं वेद। स खलु संवत्सर एतैः सेनानीभिः सह। इन्द्राय सर्वाङ्कामानानि वहति। स इपसः। तस्यैषा भवति॥१८॥ अवदप्यसौ अश्विभ्यामनीमतिष्ठत। इयानः कृष्णा दशभिः सहस्रैः। आवर्तमिन्द्रः शत्या धमन्तम्। उपस्थितिं तं नृमणामथ ददामिनि। एतद्यैवेन्द्रः सत्तर्पका सह। असुरान् पतिवृञ्चति। पृथिव्यैश्च मती। तामेव वस्थितः संवत्सरो दिवं वा। नैवं विदुषाऽऽवाधाने वाप्सि नो। अन्योन्यस्मै दृष्टुंगाम्। यो दृष्टुंगति। अथ ते स्वर्गाञ्जिकात्। इत्युगमोऽहोनि। सूर्यमण्डलान्याख्यायिकाः। अत ऊर्ध्वं सानिर्वचनाः॥१९॥

अनर्क्षम। सूर्य आत्मा जगत्सर्ववर्धनः ॥१५॥
 त्रिं देवानामर्चयन्नात्मकम्। वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥
 अष्टौ तु व्यवसिता इति। सूर्यमण्डलान्यष्टौ। तेषामेषा भवति।
 अर्चयन्नात्मकम्। सूर्यमण्डलान्यष्टौ। तेषामेषा भवति।
 वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥१६॥

वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥१७॥
 वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥१८॥
 वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥१९॥
 वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥२०॥
 वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥२१॥
 वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥२२॥
 वक्ष्ये नमो वक्ष्ये नमो ॥२३॥

अनपमं नमो वक्ष्ये नमो ॥२४॥
 अनपमं नमो वक्ष्ये नमो ॥२५॥
 अनपमं नमो वक्ष्ये नमो ॥२६॥
 अनपमं नमो वक्ष्ये नमो ॥२७॥
 अनपमं नमो वक्ष्ये नमो ॥२८॥
 अनपमं नमो वक्ष्ये नमो ॥२९॥
 अनपमं नमो वक्ष्ये नमो ॥३०॥

केदमभं निविशते। कायः संवत्सरो मिथः। काहः केयं देव रात्री। क मासा
 ऋतवः श्रिताः। अथमासा मूर्द्धताः। निमषास्तिष्ठिभिः सह। केमा आपो निविशन्ते।
 यदेतानि यानि सन्ति। काया अपस्य निविशन्ते। आपः सूर्ये समाहितः॥२६॥

अथाप्ययः प्रपद्यन्ते। विद्युश्चसूर्ये समाहितः। अनवरं इमे भूमि। इयं चाऽसौ च
 रादसी। किंस्त्रिदशान्तरा भूतम्। येनेम विधुते उम्। विष्मन्ता विधुते भूमि। इति
 वक्ष्यमस्य वेदना। इरावती धूर्तमती हि भूतम्। सूर्यवर्तसिनी मनीष दशस्य॥२७॥

वृष्टश्चादोदसी विष्मन्ते। दायधुं पृथिवीमभिनते मयूखैः। किं तद्विष्मोर्बल-
 माहः। का दीप्तिः किं परायणम्। एकौ युद्धारयद्देवः। रेजनी रोदसी उम्।
 वाताविष्मोर्बलमाहः। अक्षरादीतिरुच्यते। विपदाह्वारयद्देवः। यद्विष्मोरेकमनमम्॥२८॥

अथयौ वायवश्चैव। एतदस्य परायणम्। पृच्छामि त्वा परं मयम्। अवमं
 मय्यमश्नुमि। लोकं च पृथक्पापानाम्। एतन्पृच्छामि सन्तति। अमुमाहः परं

मृत्युमे। पवमानं वै मय्यममे। अग्निरेवावमानं मृत्युः। चन्द्रमाश्रुक्त्वते॥२९॥

अनपमोऽगः परं मृत्युमे। पापाः संयान्ति सर्वदा। आत्मोणास्त्वेवं संयान्ति। यत्र
पुण्यकृतो जन्मः। ततो मय्यममायान्ति। चरुमग्निं च सम्यजति। पृच्छामि त्वं
पापकृतः। यत्र यातयते यमः। त्वं नस्तद्धृदने प्रवृत्तिः। यदि वैत्याऽसतो र्गहान्॥३०॥

कश्यपादृष्टिताः सूर्याः। पापाविधैर्धन्ति सर्वदा। रोदस्योन्तरेहोष। तत्र स्यस्यन्ते
वासवैः। तेऽहोरात्राः प्रपद्यन्ते। यथाऽपुण्यस्य कर्माणाः। अपाण्यपादकेकशोऽसः। तत्र
तेऽप्योनेजा जन्माः। मृत्वा पुनर्मृत्युमापद्यन्ते। अद्यमानाः स्वकर्मान्॥३१॥

आशातिकाः किमय इव। ततः पुंयन्ते वासवैः। अपूर्व मृत्युं जयति। य एवं
वेद। स खल्वैवं विद्वद्ब्रह्मणः। दीर्घश्चैतमो मवति। कश्यपस्यानिधिः सिद्धिर्जानमः
सिद्धिर्जानमः। तस्यैषा मवति। आयान्मन्त्रमेष वासवाः। रोदन्ति पूर्वा रुदः॥३२॥
श्रुविरेह दीर्घश्चैतमः। इन्द्रस्य यमा अतिथिरिति। कश्यपः पश्यको मवति।

यश्च सर्वं परिपश्यतीति सोऽस्यागो। अथाथैरष्टपुरुषस्य। तस्यैषा भवति। अथ नयं
संपृथां राये अस्मान्। विश्वानि देव वयं नानि विद्वान्। युर्योऽयं स भर्तृर्देवोऽगमनः।
भूमिष्ठां ते नम उक्तिं विधेमोति॥३३॥

अग्निश्च जातवेदाश्च। सहोजा अजिराग्नयः। वैश्वानरो नयर्गोपाश्च।
पृङ्गिराधाश्च सप्तमः। विमर्षवाऽऽष्टमाऽश्विनो नाम। एतेऽष्टौ वसवः, क्षिणा इति।
यश्च सर्वं वायुरेव विवर्णविशेषाः। नीलाचैश्च पीतकाचैश्चैति। अथ वायुरेकादशपुरुषस्यैक
दशक्षीकस्य। प्रभञ्जमाना व्यवदोतः॥३४॥

याश्च वासुकिवैद्यताः। रजताः पुरुषाः श्यामाः। कपिला अतिरोहिताः। ऊर्वा
अवपतन्ताश्च। वैद्यत इत्येकादश। नैनं वैद्यतो हि नस्ति। य एवं वेद। स होवाच
व्यासः पाराशर्युः। विद्युद्वधमेवाहं मृत्युमुच्छंसिमीति। न त्वकाम इति॥३५॥
य एवं वेद। अथ वाच्यवेगणाः। स्वानेभ्यः। अङ्गिरेवमाप्तिः। इत्यः संहस्तः।

कृशान्तिर्विषयः । मय्यन्तर्भवति । कतिचित्कदा चान्यत्रापि । देवाश्च
महादेवाः । रश्मयश्च देवा गतिराः ॥ ३३ ॥

नेन गतिरिति । य एवं वेद । गतिं निमाय सति यानि तक्षति । एकपक्षे हि पक्षे
सा च गच्छति । अष्टपक्षे नवपक्षे चार्थवत् । सदसाक्षरा परमं व्योमिति । वाचा
विशेषणम् । अथ निगदव्याख्यातः । ताननर्कमव्यामः । वरादेवः स्वतन्त्रः ॥ ३७ ॥
विद्यन्महसो रूपायः । आपयो गृहमेधाश्चरते । ये चेमुषाणिमविष्टिषः । पञ्चान्याः
सप्त पृथिवीमनवर्षन्ति । वृष्टिमाप्ति । एतद्यैव विमक्तिर्विपरीतः । समान्तिर्वा
नैकदेशीति । अमूर्च्छकाननवर्षन्ति । तेषामेषा भवति । समानमेतद्वैकम् ॥ ३८ ॥

उच्चैरुपववाहृतिः । मयि पञ्चान्या विवन्ति । दिवं चिन्त्ययं च इति । यदक्षरं
मौक्तिकम् । विश्वं देवा उपासते । महर्षिभ्यस्तु गोमासम् । जमदग्निमर्कवत् ।
जमदग्निराख्यायते । छन्दोगिभ्यश्चैकमेतैः । राज्ञः सोमस्य तृमासः ॥ ३९ ॥

षष्ठ्या वृथावता । शिवः नः प्रतिष्ठा । दिशः । तच्छं योगवर्णनादौ । गतिं

यज्ञाय। गार्वि यज्ञपतये। देवीः स्वस्तिरस्ति नः। स्वस्तिमर्चिष्यः। ऊर्ध्वं त्रिगार्वि
भूषजम्। शं नो अस्य द्विपदौ। शं चर्विष्यदे। सोमपा (३) असोमपा (३) इति
निगदव्याख्याताः॥४०॥

[१]

सहस्रवर्षिदेयं भूमिः। परं व्योम सहस्रवर्षेण। अग्निश्च न भूयर्चनासत्या। विश्वस्य
जगत्स्यती। जाया भूमिः पतिव्योम। मिथुनन्ता अग्निर्ययः। पुत्रो बृहत्स्यती रुद्रः।
स्यमा इति श्रीपुमम्। श्रुक् वामम्यद्यजतं वामम्यते। विष्वक्पु अहनेष्टो द्यौरिव

स्यः॥४१॥

विश्वो हि माया अवयः स्वधावन्तौ। भद्रा वा पुष्याविह गतिरस्ति।
वासात्या विव्रो जगती त्रिधानौ। द्यौर्भूमौ वरयः सः सवर्षाया।
तावतिश्च नो सप्तमश्चा इव मे। श्रुमस्यती आगतः सूर्यया सह। सूर्ययोह
भूयर्चनाश्च नोदमेधे। रयि न कश्चिन्ममर्षा (२) अवाहः। तमर्हयन्तीमन्मन्वतीभिः।

अन्तरिक्षप्रादुर्भासः ॥ ४२ ॥

निःश्वसः, क्षपणक्षरद्विषजिह्वः । नासत्या मूर्ज्यमूर्द्धः पतङ्गैः । समुद्रस्य
 धन्वजद्विष्य पुरे । त्रिमिरद्विः शतपद्भिः षड्द्विः । सवितायै विनन्तम । अर्जुनधाति
 शान्तरः । आपपूर्यन्वद्विष्यैव । सवितायै पुष्पोन्मवत । त्व० सुर्विष विदित्वैव ।
 वृद्धिर्मात्रे निरं वृद्धिः ॥ ४३ ॥

अन्तरिक्षे वा वक्रियान्तम । आयस्यमानं पमृष्य । स
 सङ्गमस्त्वामाद्यान्तः । वाचा गाः त्रिधाति तत । स तद्वाग्निः स्वर्वाण्यन्तस्य ।
 रक्षसां नन्विताश्च ये । अन्तरिक्षे पुरिष्वन्त्यान्तः । एवमेतौ स्यां आश्विना । ते एते द्विः
 पृथिव्याः । अद्विष्टमिदं दधाथ ॥ ४४ ॥

तथायैतौ वृक्षमावहेयौ । पृथिव्या अद्विष्टः । दिवो रात्रिः । ता अविमृष्टौ । दन्तौ
 एव भवतः । तथायैतौ वृक्षौ । अग्निश्चादित्यश्च । योत्रैवृक्षः । श्वेत आदित्यः ।
 अद्विष्टः ॥ ४५ ॥

[୦୪]

॥ ३२ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

91

71

निर्गुह्यविविधं तं विमुञ्च ॥५५॥

व दशानिभ्यः स्वर्गैः। दशानिभ्यश्च विद्वांस्यो वा। निर्यामिभ्यश्च वदसे विद्वांसो वा।
नास्याक्षो यानि सञ्जाति। यच्छ्वेतान् रोहितांश्चोषः। रथे युक्ताऽप्येतिष्ठति। एकया
एकचक्रमुकधुरम्। वानधामिजगति विभो। न विष्यति न व्यथते ॥५४॥

चरित्वा प्रविशेत्। तथ्यममवस्य वनम्। आनमथ रथं तिष्ठ। एकैश्वमेकयोजनम्।
सोऽजिह्वो असञ्जात। नैतमृषि विदित्वा नगरं प्रविशेत्। यदि प्रविशेत्। मिथौ
यश्च वैनः। स तं मणिमविन्दत्। सोऽनङ्गुलिरवधत्। सोऽग्निवः प्रत्यमुञ्जात् ॥५३॥
अग्निवः स्वयं व्यायत्। अस्माञ्जाता मे मिथुं चरथौ। पुत्रो निरञ्जना वैदहः। अवेता
वीणापणवज्जितम्। मृतं जीव च यत्किञ्चित्। अङ्गानि सर्व विद्धि तत्।
गीतम् ॥५२॥

सम्यति। न स जाति जनः श्रद्धयात्। मृत्युर्मा मारयादिति। इति नृ कर्तव्यं
अग्निवः प्रत्यमुञ्जात्। तमजिह्वो असञ्जात। ऊर्ध्वमूलमनवाक्यारम्भम्। वृक्षं यो वेद

मेष वषणश्च मेने ॥५८॥

अतिविश्रामोऽस्ति वसन्तः । वसन्तः शीतलिकर्कः । सर्वस्मिन् विषयः । निम्नस्तेऽर्थास्तान्
निष्कर्षयामासुः । काश्चिद्विषयान्पश्ये । इन्द्रोऽप्यहं सहस्रयुक् ।

महर्षिः ॥५९॥

पुनश्च निबोधत । आमन्त्रितः दर्शितः । याहि मय्यरोमणिः । मा न
कचिद्विषयमिदं पाशिनः । दयन्वत् ता इति । मा मन्त्रितः दर्शितः । याहि
मय्यरोमणिः । मा मा कचिद्विषयमिदं पाशिनः । नियन्वत् ता (२) इति । अर्णमिदं

य एको कर्क उच्यते । अस्मिन्नाः सहस्राणि । स्मरते न च दृश्यते ॥६०॥

आर्तनृप प्रतीकः । उद्धमाऽऽयम् सन्धम् । आदित्ये चन्द्रवर्णिनाम् । गर्भमाधुहि
यः पुमान् । इतः सिकः सूर्यागतम् । चन्द्रमसे रसं कथि । वागदं जनयामोऽस्मिम् ।

[११]

उपस्तरणमसि ॥६०॥

ब्रह्मण उदरमसि । ब्रह्मण उदरमसि । ब्रह्मण उदरमसि ।
 करोतीति । वासिष्ठो गृहिणो माम्भूमां चक्रे । तस्यैषा भवति । वाञ्छव विद्युदिति ।
 कालवधवानामिति । प्रतीच्या । वासात्या । इत्युत्तिष्ठोः । कोऽन्तरिक्षे ।
 रथेनोदकवल्गुना । अप्सर्षा इति तद्व्याः । उक्तो वेष्टो वासांस्त्रिंश वा ।
 उक्तं स्थानं प्रमाणं च पूरु इत । षड्विंशतिंश्च सविता च । विश्वकृपैरिहोऽयोनौनाम ।

परार्द्धतः ॥५९॥

तामाश्वासाम्भूरथाः । तामवणस्त्रिंशतिः । दण्डहेस्तः । खगददतः । इतो कर्तुः ।
 इहेतानाः । वसवः पृथिवीक्षितः । अष्टौदिवससोऽथयः । अग्निश्च जगवेदाश्चर्यते ।
 गौरवस्कन्देयहेत्यायु जाय । कौशिकब्रह्मण गौतमर्षवणा । अकणाश्च ।

[illegible]

॥ ६३ ॥ भः पुं कषः सः पुं कषः अथ पुं कषः । गन्तुः प्रजापत्यः । अथ पुं कषः । गन्तुः प्रजापत्यः । अथ पुं कषः । गन्तुः प्रजापत्यः ।

॥ ८३ ॥ : ᱥᱚᱨᱚᱝᱜᱚᱸᱰ (८) ᱪᱚᱰ ᱢᱚᱰ

अहं वेद न मे मयः। न चामन्युरथाऽदयते। सैवामात्रं महीम् षी।
अदितिर्द्वारदितिरन्निष्ठम्। अदितिर्मणि स पिता स पुत्रः। विश्वे देवा अदितिः
पञ्चजनाः। अदितिर्जानमदितिर्जननम्। अष्टौ पुत्रासो अदितेः। ये जानान्यन्धः

॥ ३४ ॥

यौऽसौ त्वप्युदेति । स सर्वेषां भूतानां प्राणानादायोदेति । मा मू प्रजाया मा
 पृथैनाम् । मा मम प्राणानादायोदेति । अस्मै यौऽस्त्वमेति । स सर्वेषां भूतानां
 प्राणानादायोऽस्त्वमेति । मा मू प्रजाया मा पृथैनाम् । मा मम प्राणानादायोऽस्त्वङ्मा
 अस्मै य आप्युदेति । स सर्वेषां भूतानां प्राणोत्पद्यति ॥ ६४ ॥

मा मू प्रजाया मा पृथैनाम् । मा मम प्राणोत्पद्यति । स सर्वेषां भूतानां प्राणोत्पद्यति । स
 सर्वेषां भूतानां प्राणोत्पद्यति । मा मू प्रजाया मा पृथैनाम् । मा मम प्राणोत्पद्यति । स
 अस्मै नक्षत्राणि । सर्वेषां भूतानां प्राणोत्पद्यति । मा मू प्रजाया
 मा पृथैनाम् । मा मम प्राणोत्पद्यति ॥ ६५ ॥

इमे मासाश्चतुर्मासाश्च । सर्वेषां भूतानां प्राणोत्पद्यति । मा म
 इमे ऋतवः । मा मम प्राणोत्पद्यति । मा मू प्रजाया मा पृथैनाम् । मा
 सर्वेषां भूतानां प्राणोत्पद्यति ॥

यस्मिन्मम वासवा इति या नि शानकरोत्ये ॥ ७३ ॥

तस्मादः परिपदि । उत्तरपारस्य दिश्यविषादी नरकः । तस्मादः परिपदि । आ
दिश्यविषादी नरकः । तस्मादः परिपदि । उत्तरपूर्वस्य दिशि विषादी नरकः ।
दक्षिणपूर्वस्य दिशि विषादी नरकः । तस्मादः परिपदि । दक्षिणपारस्य

[७४]

॥ ७४ ॥ शीर्षे न नो मर्यादं मा नो मर्यादं वा दिशो वा दिशोः स्वः । ॐ मर्यादं मा नो

उपरिदिश्यस्य स्थानं स्वरेजसा मर्यादं । विमर्षिण उपरिदिश्यस्य स्थानं स्वरेजसा
स्थानं स्वरेजसा मर्यादं । नयिपस उपरिदिश्यस्य स्थानं स्वरेजसा मर्यादं । पृथ्वीपस
मर्यादं । अजिगामव उपरिदिश्यस्य स्थानं स्वरेजसा मर्यादं । वैश्वानरस्य उपरिदिश्यस्य
उपरिदिश्यस्य स्थानं स्वरेजसा मर्यादं । सहीजसो दक्षिणदिश्यस्य स्थानं स्वरेजसा
अथोर्ध्वर्ध्वस्य । अथः पूर्वदिश्यस्य स्थानं स्वरेजसा मर्यादं । जगवेदस

[७५]

मर्यादं मा नो मर्यादं ॥ ७५ ॥

[११]

इन्द्रयोषा वा वसुभिः पूर्यन्तर्द्विपदधनम् । मनोजवसा वः प्रवृत्तिर्नदीक्षणा
उपदधनम् । प्रवृत्ता वा रुद्रैः पूज्यार्द्विपदधनम् । विश्वकर्मा व आदित्यैकमेव
उपदधनम् । त्वष्टा वा ऋष्वेकपरिष्टार्द्विपदधनम् । संज्ञानं वः पूज्यादिति । आदित्यः
सर्वोऽग्निः पूज्यव्याम । वायुरेन्नारिश्च । सूर्यो दिवि । चन्द्रमा दिक्षु । नक्षत्राणि
स्वलोके । एवा ह्येव । एवा ह्यधो । एवा हि वायो । एवा ह्येन्द्र । एवा हि पृथग् ।
एवा हि देवाः ॥ ४७ ॥

[१०]

आपमापामपः सर्वाः । अस्मादस्मादिनोऽमृतः । अग्निर्वयुश्च सूर्यश्च । सह
संश्रक्त्यर्द्धिया । वाय्वश्च । रश्मिपतयः । मरुव्यान्मनो अर्द्धदेः । देवोर्नृवन्सर्वस्यः ।
पूजवल्वाय मे सृता । महेनाक्षीमर्हामानाः । महसो महसः स्वः ॥ ७५ ॥
देवाः पृथ्व्यसर्वस्यः । पूजवल्वाय मे सृता । अपाश्चक्षिन्ममपा रक्षः । अपाश्चक्षि-

मवति। अतिवर्त्त अणामायतनम्। आयतनवान् मवति। योऽयमेव न वेद॥७८॥
 पुष्पवान् प्रजावान् पशूमान् मवति। य एवं वेद। योऽणामायतनं वेद। आयतनवान्
 योऽणं पुष्पं वेद। पुष्पवान् प्रजावान् पशूमान् मवति। चन्द्रमा वा अणं पुष्पम्॥
 [११]

संस्वति। मा ते व्योम संदृष्टो॥७९॥
 सदस्येयसम्। श्रोत्रं नः शान्तम्। मवत्यि। त्रिष्य आप ओषधयः। समुद्रोका
 केतवो अकण्ठासश्च। ऋषयो वारंशानाः। प्रोक्षाश्च शतधा हि। समहितस्तो
 पृषा विश्ववेदाः। स्वस्ति नस्तृण्यो अतिष्ठन्तः। स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु।
 संस्तवन्तः। व्योम देवहितं यदायुः। स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः। स्वस्ति नः
 मरु कर्णम्। शूर्यायाम् देवाः। मरु पश्यमाणाभ्युज्जताः। त्रिष्यैर्यज्ञैस्त्रिष्ववा
 देवसंवृताः। आदित्यानदिनि देवीम्। यानि नोऽर्धमर्धवत्॥८०॥
 मपा रथम्। अपाधामपचवतिम्। अपदेवीरितो हित। वज्रं देवीरजीताश्च। भुवनं

अपां पुरीषेवा ॥ ८५ ॥

वै लोका अपा ॥ रसः । तैः समिधायित्यै समर्पितः । जानदधीर्मुत्तरेदो खाला ॥
संयुं वाक ॥ समर्पितम् । अपा ॥ रसस्य यो रसः । तं वो गृह्णाम्येतमिति । इमे
इमे वै लोका अम्स्य प्रतीक्षिताः । तदेवाऽभ्यर्चन्तः । अपा ॥ रसमर्चय ॥ सगो

तिष्ठति ॥ ८४ ॥

आयतनवान् भवति । य एवं वेद । योऽम्सं नावं प्रतीक्षितां वेद । प्रत्येव
संवध्यमस्याऽऽयतनं वेद । आयतनवान् भवति । आपो वै संवध्यमस्याऽऽयतनम् ।
आयतनवान् भवति । संवध्यसो वा अपामायतनम् । आयतनवान् भवति । यः

वेद ॥ ८३ ॥

वै पर्जन्यस्याऽऽयतनम् । आयतनवान् भवति । य एवं वेद । योऽपामायतनं
आयतनवान् भवति । यः पर्जन्यस्याऽऽयतनं वेद । आयतनवान् भवति । आपो
योऽपामायतनं वेद । आयतनवान् भवति । पर्जन्यो वा अपामायतनम् ।

पृष्करपृष्ठाः पृष्करदण्डैः पृष्करैश्च सङ्गृहीया। तस्मिन्निदृशयसे। अग्निं
 प्रणीयापसममाधाया। ब्रह्मेवादिनो वदन्ति। कस्मान्मणीतेऽयमग्निश्चोयते।
 साधणीतेऽयमपसु इयं चोयते। अस्मै भवनेऽप्यनादितानिरेतः। तमग्निं पृता
 अबोद्धका उपदधाति। अग्निं होत्रे ददर्शपूर्णमासयूः। पश्नैर्वन्ध चाग्निमोस्येषु॥८६॥

अथो आर्हः। सर्वेषु यज्ञकेगृहिष्वाति। एतच्छ स्म वा आर्हः शान्तिहेतुः। कर्मभिः
 चिन्तते। सति यममग्निं चिन्तते। सवैश्वदेवं प्रत्यक्षेण। कर्मभिः चिन्तते। सावित्रममग्निं
 चिन्तते। अमर्ममादित्यं प्रत्यक्षेण। कर्मभिः चिन्तते॥८७॥

नाचिकेतममग्निं चिन्तते। प्राणान्मत्यक्षेण। कर्मभिः चिन्तते। चाग्निं होत्रे विद्यममग्निं
 चिन्तते। ब्रह्मं प्रत्यक्षेण। कर्मभिः चिन्तते। वैश्वस्यैजममग्निं चिन्तते। शरीरं प्रत्यक्षेण।
 कर्मभिः चिन्तते। उपानैवाम्बामग्निमग्निं चिन्तते॥८८॥

इमाम्ब्रोकान्मत्यक्षेण। कर्मभिः चिन्तते। इममनांकावेगुिकममग्निं चिन्तते। इति। य
 एवास्मै। इतश्चाऽमृतश्चाऽव्यतीपाती। तानि नति। योऽग्निमर्थया वेद। मिथुनवान्नवति।

॥ ४४ ॥ अथ उदितेष्टये ॥

कामस्वदये समवर्तताथि । मनसो येनः प्रथमं यदभासते ॥१०॥

सतो बभूवसति निरविन्दये । हृदि प्रतीक्या कवयो मनीषिणि ।

उभून्नादृषममति । अकामो भवति । य एवं वेद । स तपोऽनयति । स

तपस्विभ । शरीरमधुर्जित । तस्य यमाः समासृजते । ततोऽक्याः केनचो वानरशाना ।

[illegible]

॥ ४७ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

અથાક્રોઃ કેવલપરિણામદયાતે ॥૧૭૮॥ તત્તે દેવમન્યાઃ પિતૃઃ ॥
 ગન્ધર્વપ્રસન્નસંજ્ઞાદતિષ્ઠતે ॥ સોઽર્ષા દિકે ॥ યા વિપુર્ણો વિપરાપતયે ॥ તપ્યોઽર્ચયે ॥
 રક્ષાંતિ પિષાચાશ્વદતિષ્ઠતે ॥ તસ્માન્ને પરમવયે ॥ વિપુઙ્ગો દિ તે સમવયયે ॥

તત્તે વાયુકદતિષ્ઠતે ॥ સા પૃત્તિર્ણો દિકે ॥ અથાક્રોઃ કેવલતત્તે ઉપદયાતે ॥
 પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે વા કન્દ્ર ઉદતિષ્ઠતે ॥ સાદૃષ્ટો દિકે ॥ અથાક્રોઃ કેવલમુખ્ય
 ઉપદયાતે ॥ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે વૈ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ સ્વે દિકે ॥૧૭૯॥

અશ્વિનિ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે આદિત્ય ઉદતિષ્ઠતે ॥ સા પૃત્તિર્ણો દિકે ॥
 અથાક્રોઃ કેવલપરિણામદયાતે ॥ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે વા અશ્વિનકદતિષ્ઠતે ॥
 દિકે ॥ અથાક્રોઃ કેવલપરિણામદયાતે ॥ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે વા અશ્વિનકદતિષ્ઠતે ॥
 દિકે ॥ અથાક્રોઃ કેવલપરિણામદયાતે ॥ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે વા અશ્વિનકદતિષ્ઠતે ॥

તત્તે વાયુકદતિષ્ઠતે ॥ સા પૃત્તિર્ણો દિકે ॥ અથાક્રોઃ કેવલતત્તે ઉપદયાતે ॥
 પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે વા કન્દ્ર ઉદતિષ્ઠતે ॥ સાદૃષ્ટો દિકે ॥ અથાક્રોઃ કેવલમુખ્ય
 ઉપદયાતે ॥ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ તત્તે વૈ પૃથ્વીકદતિષ્ઠતે ॥ સ્વે દિકે ॥૧૮૦॥

तदेवाऽभ्युक्तं॥१६॥

आपौ ह यद्देहीनिमगद्यो दक्षं दधाना जनयन्तीः स्वयन्ममा तत्
 इमेभ्यस्यन्ये सर्गाः। अह्यो वा इदं समर्गो तस्मादिदं सर्वं ब्रह्म
 स्वयन्निवर्ति। तस्मादिदं सर्वं ब्रह्म निब्रह्मनिवाऽर्थनिवामवतो प्रजापालिव
 ततो आत्मनाऽऽत्मानं विधाय। तदेवानुप्रविशतो तदेवाऽभ्युक्तं॥१७॥

विधाय लोकानं विधाय भूतानि। विधाय सर्वाः प्रदिशो दिशश्च। प्रजापालिः
 प्रथमजा ऋतस्य। आत्मनाऽऽत्मानमभ्यं सन्निवेशति। सर्वमेवेदमावत।
 सर्वमवकञ्च। तदेवानुप्रविशति। य एवं वेद॥१८॥

[१३] चर्दिष्टस्य आपो गृह्णाति। चत्वारि वा अपाः ऊपयन्ति। मेघो विधत्ते।
 स्वनन्तिविर्बुध्निः। तान्येवावकञ्च। आतपति वय्वा गृह्णाति। ताः पुरस्तर्द्धपदयान्ति।
 पुता वै ब्रह्मवचस्य। आपः। भूवत पुं व ब्रह्मवचसमवकञ्च। तस्मान्मन्त्रवतो

[illegible]

पाङ्कैऽपि । यावानेवाभिः । तं चिन्ते । तं लोकं पुण्या हितीयामपदयति । पञ्च पदं वै
यास्मिन्मः परमजाः । ईर्ष्योषा वा वसुभिरेवाहोवति । पञ्चचिन्तय उपदयति ।

सञ्चक्ररुद्धिया इति । वरञ्चशा रश्मिपतयः । लोकं पुण्ड्रिद्धं पुण ॥ १०५ ॥

समष्टौ । आपमापामपः सर्वाः । अस्मादस्मादेतौऽमृतः । अग्निवैर्यश्च सूर्यश्च । सह
तदवकञ्च । कर्ममपदयति । अपामेव मयमवकञ्च । अग्नौ स्वर्गस्य लोकस्य

एतवैष्टा वाऽस्ति । यावदेतत् । यावदेवास्ति ॥ १०४ ॥

कम्पं पुनर्विभक्त्यपदयति । तपो वै पुष्करपर्णम् । सत्यं कम्पः । अमृतं पुनर्वि
जानेदधिमृतवदौ खान्वा । अपां पूरयति । अपां सवृन्वाय । पुष्करपर्णं

[१४]

चिन्ते । य उचैनमेव वेदं ॥ १०३ ॥

समाहितसो सहस्रधायसमिति । शतशश्चैव सहस्रशश्च प्रतिनिष्ठति । य एतमभि
तदेवाऽन्यतः । केतवो अकण्ठासश्च । ऋषयो वानरशानाः । प्रतिष्ठां शतधा हि ।

विप्राः। तस्या वा इयं पादः। अन्तरिक्षं पादः। द्यौः पादः। दिशः पादः। पर्योन्जाः
पादः। विराज्येव प्रतिलिखति। य एतमग्निं विनृतं। य उचैनमेव वेदं॥१०६॥

[१०६]—
अग्निं प्रणीयापसमाधायां। तमग्निं एता अबौधका उपदधाति। अग्निर्देवे
दक्षोर्णमोसयाः। पशवैर्बन्धु चाग्निमस्येषु। अथा आहुः। सर्वेषु यज्ञकं विष्णुति। अथ
ह स्मादोकाः स्वायम्भुवः। सावित्रः सर्वोऽग्निरित्यनर्नृषङ् मन्वामहे। नाना वा
एतेषां वीर्याणि। कमग्निं विनृतं॥१०७॥

संविद्यमग्निं विन्वानः। कमग्निं विनृतं। सावित्रमग्निं विन्वानः। कमग्निं विनृतं।
नाचिकेतमग्निं विन्वानः। कमग्निं विनृतं। चाग्निर्देवो विद्यमग्निं विन्वानः। कमग्निं
विनृतं। वैश्वस्येजमग्निं विन्वानः। कमग्निं विनृतं॥१०८॥

उपावर्ज्यामग्निं विन्वानः। कमग्निं विनृतं। इममकाणकं विन्वानं विन्वानं
इति। वृषा वा अग्निः। वृषाणि सङ्स्फालयेत। इत्येतस्य यज्ञः। तस्माद्यज्ञैषज्यः।

सात्तरेवेति ऋषिं चिन्वात् । उत्तरेवेद्याः द्वाविंशत्यौ । प्रजाकामाञ्चिन्वात् ॥ १०९ ॥

प्रजापत्या वा एषांतिः । प्रजापत्याः प्रजाः । प्रजावान् भवति । य एव वेद ।

प्रजाकामाञ्चिन्वात् । संजानं वा एतत् प्रजानाम् । यदापः । प्रजानामेव संजानेति चिन्वात् । प्रजामान् भवति । य एव वेद ॥ ११० ॥

वृष्टिकामाञ्चिन्वात् । आपो वै वृष्टिः । पृथग्यो वरुणको भवति । य एव वेद । आमयावो चिन्वात् । आपो वै भूषजम् । भूषजमेवाम्भूम् करोति । सर्वमार्युचि ।

अग्निमेवरुष्टिञ्चिन्वात् । वज्रो वा आपः ॥ १११ ॥

वज्रमेव अग्निव्यस्यः पृथगति । स्यात् एतन्म । तेजस्कामो यशस्कामः । षष्ठेर्वरुसकामः स्वर्गकामाञ्चिन्वात् । एतवैष्टा वांति । यावदेतत् । यावदेवास्ति । तदवकम्भ्य । तस्यैतद्धेतुम् । वरुणात् न धावते ॥ ११२ ॥

अमृतं वा आपः । अमृतस्यानन्तरित्वे । नाप्यमृतपर्येष कथ्यते । न निष्ठिवेत् । न विवसन्तः क्षायते । यद्यो वा एषांतिः । एतस्यामृतनिदाहय । न

देवानां पूज्योऽस्मात् । तस्याङ्गं हिरण्यमयः कोशः । स्वर्गा लोको ज्योतिषाऽऽर्च्यते ।
 ऐरावतः । सूर्योऽयं सूर्यजोऽयमः । यवां सूर्यासाः । अष्टावक्रा नवद्वारा ॥ ११५ ॥
 ते ख्याताः त्रीणिषत् । उत्तिष्ठते मा स्वप्न । अग्निनिष्कृष्टं मारुतः । रात्रेः सोमस्य
 मरीचयः स्वयम्भुवाः । ये शरीराण्ययंकल्पयन् । ते ते देवैर्कल्पयन् । मा च
 प्रणिमृञ्चस्व स्वां पूजम् ॥ ११४ ॥

तैर्नानाम् । आपुवस्व प्रभुवस्व । आण्ड्रीनवजं मा मूर्ध्नि । सुखादीन् दुःखानि धनमा ।
 आदित्येन्द्रः सह सौम्याग्निः । आदित्येन्द्रः सगणा मरुद्भिः । अस्माकं भवन्ति
 इमानि कं भुवना सोमधेम । इन्द्रश्च विश्वे च देवाः । यज्ञं च नस्तन्व च प्रजा च ।

[११३]

य उच्येनमेव वेदः ॥ ११३ ॥
 नोदेकस्याधागिकेभ्यो नमोदेकानि भवन्ति । अथाग्निके आपः । य एतमेव विन्दते ।
 पूज्योऽयं हिरण्यं वाऽयं त्रिष्टुतः । एतस्याधोऽनभ्यारोहय । न कर्मस्य शीघ्रता ।

या वै तां ब्रह्मणा वेदा। अमृतं नाऽऽवृणोति। तस्मै ब्रह्म वं ब्रह्मा वा। आयुः
 कर्तिं प्रजां ददौ। विभ्राजमानो हरेत्तृणीम। यशसां सम्पत्तिर्वृणाम। पूरं हिरण्यमयीं
 ब्रह्मा ॥११३॥

विब्रह्माऽपराजिता। पराहन्त्यन्यामयी। पराहन्त्यनाशोक्ति। इदं वामुत्र चान्वेति।
 विब्रह्मन्देवामृतमयान। यत्कर्ममयी मन्त्रयते। यद्योषिषधत्पविश्रता। अग्निं यत्किं वं
 क्रियते। अविश्रन्तदनुव्रथति। अश्वत्थसः श्वत्थसः ॥११४॥

यज्वानो यऽय्ययज्वनः। स्वयन्तो नापुष्टन्ते। इन्द्रमग्निं वं ये विदुः। शिकता
 इव संयन्ति। रश्मिभिः समदीरिताः। अस्माज्जोकादमम्यन्ते। ऋषिर्वाग्देव्याश्चिभिः।
 अपूर्णं वीरं वि वं सपुनतः। यऽत्र स्व पूरणा ये वं नृनमाः। अदोभिर्महिर्हरेत्-
 त्तिव्यक्तम् ॥११५॥

यमा ददन्तवसानमसू। नृमृगान् नृपान्ययुः। अकृष्टा ये वं कष्टजाः। कर्ममयीष
 कर्ममयीष। जगिष्यीष वं ये हिराः। रतः पाता आण्डपाताः। अङ्गारिष वं ये हृताः।

उभयान् पृथग्वैकानम्। यदेतद् यमराजानम्। शतमिदं शरदः॥१११॥

अतो यद्वत्तं त्रिवर्षम्। त्रिवर्षं च यमस्य च। वकणस्याश्विनोरयोः। मरुतां च
विद्वयसाम्। कामपयवर्षं मे अस्य। स ह्येवास्मि सनातनः। इति नाको ब्रह्मिजवो
रायो धनम्। पृथानापो देवोतिहोऽऽहितः॥११०॥

[२७] त्रिवर्षाणां त्रिवर्षाणां च। अतानि त्रिवर्षानि॥ देयः। परिवारय॥ श्वेतर्क्षसाम्।
त्रिवर्षा॥ श्वेतर्क्षसाम्। स तान् वाचययथा सहे। अथे नाशय सन्देष्टः।
इत्यस्मै चैर्मक्षाम्। मय्यं कन्यां च दूषिये। यथेन त्रिवर्षाकावता। अथे नाशय
सन्देष्टः॥१११॥

[२८] पृथग्ययं प्रणीयत। त्रिवर्ष्ययायं मीढ्वी। स नो यवसामिच्छति। इदं वचः
पृथग्ययं स्वराजो॥ इदो अस्वनारेनर्द्ययात। मयोर्यवतानो त्रिवर्षकं देयः सन्वस्ये।

पुनर्विष्णोर्नाम ॥१२२॥

सुप्रियं आषष्ठीदेवगीताः। यो गन्तव्योऽप्यनमो। गवां कृणोत्यवन्तमो। पुनर्विष्णोः

कृक। तेन सुप्रजसं कृक ॥१२३॥

दोषोऽप्येव वचसे। यन्मे रेतः प्रसिध्यते। यन्म आजगते पुनः। तेन माममृतं
मा। यन्मेऽद्य रेतः पुष्टिर्वीमन्कानो। यदोषधिरप्यसदृशदपः। इदं तन्मनराददे।
पुनर्ममिन्विन्दयमो। पुनरायः पुनर्नाः। पुनर्ब्रह्मणामु मा। पुनर्ब्रह्मणामु

[१२१]

हस्तिं हिंययमश्नान् ॥१२४॥

अपोऽश्निन्ति केचन। त्वोर्हो मायां वृक्षवणः। रथं सदेवैवभ्युत्तमो। पुनर्विष्णोः
अष्टास्त्रिरोऽयाऽजायत। तव वृक्षवणः सदा। त्रिरोऽयि सपत्न्याः। ये

[३०]

सदेवैवभ्युत्तमो। त्वोर्हो मायां वृक्षवणः। रथं सदेवैवभ्युत्तमो। पुनर्विष्णोः

सदेवैवभ्युत्तमो। त्वोर्हो मायां वृक्षवणः। रथं सदेवैवभ्युत्तमो। पुनर्विष्णोः

असाम समी योयस्य। श्रियं विभोतुमेषु विराजम्। सुदृशने च
कोञ्च च। मेनगे च महानिगे। शतद्विद्विजमन्त॥ संहृष्टं नगं तव। इति
मञ्जुः। कल्पोत ऊर्ध्वम्। यदि बलिः हरेत्। हिरण्यनामये विगृह्ये कौबेरयाय
बलिः॥१८५॥

॥ ५८४ ॥ : ५५

सर्वगणेशाय नम इति । अथ बलिः इत्युपनिषत् । श्वं श्वं वैश्वर्णाः ।
 ब्राह्मणं वयः स्मः । नमस्ते अस्मै मा मा हिंसीः । अस्मान्निषयाचमयिषीति । अथ
 तमसिमदायुता । यस्मिन्नेकम् पृथङ्मृता । त्रिरात्रात्रे त्रिरात्रात्रे त्रिरात्रात्रे त्रिरात्रात्रे ॥ १४२६ ॥

॥ ३८४ ॥ श्रीं श्रीः । श्रीं श्रीः । श्रीं श्रीः । श्रीं श्रीः । श्रीं श्रीः । श्रीं श्रीः । श्रीं श्रीः । श्रीं श्रीः ।

[illegible]

॥ १८४ ॥ ॥ १८४ ॥ ॥ १८४ ॥ ॥ १८४ ॥

मम । प्रहृष्टमस्मि : यः । प्रहृष्टमस्मि : यः । प्रहृष्टमस्मि : यः । प्रहृष्टमस्मि : यः । प्रहृष्टमस्मि : यः ।

प्रमाद्यन्तमाध्यापयेत्। सर्वाध्याः सिद्ध्यन्ते। य एवं वेद। धृष्ट्याविदमजानताम्।
सर्वाध्या न सिद्ध्यन्ते। यस्तं विधार्तुको भोता। ममान्तरदैदये क्षितः॥१२८॥

तस्मा ईममग्रेषु जहोम। स मूर्ध्यान्मा विवर्धते। मयि स्वाहा॥
राजाधिराजाय प्रसहसाहिने। नमो वयं वैश्ववर्णाय कर्महे। स मे
कामाकामकामाय महाम्। कामेश्वरो वैश्ववर्णो ददाति। कुरेशाय वैश्ववर्णाय।
महायजाय नमः। केतवो अक्षणासश्च। ऋषयो वातरश्मनाः। प्रतिष्ठां शतधा हि।
समाहितान्मा सहस्रेधावसम। श्रोत्रा नः शान्तमा भवन्ति। दिव्या आप ओषधयः।
समृद्धीका सरस्वति। मा ते व्याम सन्दृष्टो॥१२९॥

[३१]—सर्वस्मरन्तर्द्धं चरेत्। द्वौ वा मासौ। नियमः समासेन। तस्मिन्विद्यमानविशेषः।
त्रिषवणमर्दकोपस्पृष्टो। चण्डिकाकान्तमक्तेः स्यात्। अहरेर्वी भूक्षमश्लेषात्।
आर्द्धमासः सप्तदिनैः परिचरेत्। पुनर्मासैस्त्रिंशद्यमित्यनेनऽर्जवर्केन।

विश्वदेवाः । स्वस्ति नस्तुभ्यो अविष्टनामः । स्वस्ति नो बृहस्पतिर्देवाय ॥

सप्तर्षीभिः । व्यशेम देवहितं यदायुः । स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः । स्वस्ति नः पूषा
मर्दं कर्षणिः शूर्यायाम् देवाः । मर्दं पश्येमाक्षप्रियजनाः । त्रिभ्यो रश्मिर्देवाः ॥

[३२]

भवति तपस्वो पुण्या भवति ॥ १३२ ॥

शौक्यमे । यथाशक्ति वा । एवैस्वाध्यायधर्मम् । अग्नयेऽध्यायौत । तपस्वो पुण्या
सुमहोक्तेति भूमिम् । एवमपवर्गः । धेनुर्देहिणी । क० स० वास० श्रौमम् । अन्तर्द्वा
महानाक्षीमकदक० स० स्मृत्यु । तमावाया दद्यात् । शिवा नः शान्तमेत्योषधीराजम्

काण्डक्रेषयः । अग्नयेऽध्यायोरयो । मर्दं कर्षणिमिति द्वै जपित्वा ॥ १३३ ॥

ऋषिभ्यः सर्वभूतभ्यः । वक्रणाय कणायेति व्रतहोमः । प्रवयवदेवेशः । अकणाः
असंशयवान् । अथ ये वायवे सूर्याय । ब्रह्मणे प्रजापतये । चन्द्रमसे नक्षत्रेभ्यः ।

उद्धृतपतिर्गणितमग्निः कार्ष्णं कर्षोत ॥ १३० ॥

॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

विपरीतं प्राचीनावीतं संवीतं मानुषम् ॥१॥
 वा दक्षिणत उपवीय दक्षिणं बार्हस्पत्येनैव धत्ते सव्यमिति यज्ञोपवीतमेतदेव
 एव तत्समाधत्तापवीत्युवाचैतान् यान्येवञ्च वा यज्ञस्य प्रसूत्या अजिनं वासो
 यज्ञोपवीतान् यज्ञोऽप्रसूतोऽपवीतान् यत्किं च ब्राह्मणो यज्ञोपवीत्यधीते यज्ञं
 वे यज्ञं देवाः स्वर्गं लोकमायय प्रसूतेनासूयन् परमावयन् प्रसूतो ह वै
 अमृष्टैस्ते न प्राजानैस्ते पराऽमवन्ते न स्वर्गं लोकमायन् प्रसूतेन वै
 वयमभ्याम ङीते तेऽसूयाः सजह्ये सहस्रेवाचयन् ब्रह्मचर्येण तपसैव देवास्तेऽसूया
 सह वै देवानां वासूयणां च यज्ञौ प्रततावास्तां वयं स्वर्गं लोकमभ्यामा
 नमो वाचस्पतये नमो विष्णवे बृहते कस्योमि ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥
 ॐ नमो ब्रह्मणे नमो अश्विनये नमः पूषिण्यै नमः पूषिण्यै नमः ओषधीभ्यः नमो वाचे
 ॥ द्वितीयः पञ्चः ॥

रक्षांसि ह वा पुरोऽनवाकं तपोऽमलिष्ठन् तान् प्रजापतिर्वैराग्यमभयत
 तान् वरुणवृणीताऽहिन्यो नो योद्धा इति तान् प्रजापतिरब्रवीद्यथयजमिति
 तस्मादतिष्ठन् ह वा तान् रक्षांसि स्यादित्यथ यथयजति यावदस्मिन्मन्त्रोत्तानि
 ह वा एतान् रक्षांसि गायत्रेयाऽग्निमन्त्रितेनाभ्यसां शास्यन्ति तर्हि ह वा एते
 ब्रह्मवादिनः पूर्वाग्मयः संख्याया गायत्रेयाऽग्निमन्त्रिता अप ऊर्ध्वं विक्षिपन्ति
 ता एता अपूर्वा वृक्षान्वा तान् रक्षांसि मन्दहाकेण क्षेपे प्रक्षिपन्ति यत्प्रदक्षिणं
 प्रक्रमन्ति तेन पाप्मानमवर्धयन्त्युद्यन्मस्य यन्मम आदित्यमग्निमयान् कर्षन्
 ब्रह्मिणा विद्वान्सकलं महिमंश्चिरेऽसावाहित्यो ब्रह्मिणि ब्रह्मैव सन् ब्रह्मायति य
 एव वेद ॥ २ ॥

[२]

यदैवा देवदेयं देवासश्चक्रेमा वयमा आदित्यास्तस्मान्मा मुञ्चतेऽस्यतेन
 माप्तिता देवा जीवन्काम्या यद्वाचाऽर्जुनमिदम् । तस्माद्य इह मुञ्चते विश्वे देवाः
 सजोषसः । अनेन द्यावापृथिवी अनेन त्वं सरस्वति । कृतायः पाहेनसो यत्किं

चान्तमृदिम। इन्द्रोऽग्नी मित्रावरुणौ सोमो धाता बृहस्पतिः। ते नो मृञ्जन्वन्सो
यदभ्यर्कतमामिमे। सज्जितेश्वरसार्द्धत जामिश्वरसाम्ययसः श्वरसार्द्धत वा
कनोयसः। अनाधृष्ट देवर्कतं यदेनस्तस्मात् त्वमस्माञ्जातवेदो मर्मभिः॥ ३॥

यद्वैवा यमनसा ब्रह्म्यामकस्यामष्टौवद्याः। शिञ्जैर्यदन्तं चर्कमा वयमा।
अभिधमो तस्मादेनसो गारुदेपत्यः प्रमुञ्जते चर्कम यानि दृष्कता। येन त्रितो
अर्णवाविर्बुधैव येन सूर्यो तमसो निर्मुमाव। येनसो विश्वा अजहदयतोस्तनोह
ज्यातिषा ज्यातिरानशान आक्षि। यर्कस्योदमपतीते मयेह येन यमस्य निधिमो
वरामि। एतत्तदभ्य अर्णो भवानि जीवदेव प्रति तत्ते दयामि। यमस्य माता
यदा पिपेष यदन्तरिक्षं यदाश्वासति कमानि त्रिते देवा त्रिति जाता यदाप इमं
मे वरुणो तत्त्वा यामि त्वं नो अभ्ये स त्वं नो अभ्ये त्वमभ्ये अयासि॥ ४॥

[३]

यददौ व्यद्यौ गमहे ब्रमर्वादिभ्यन्वा सञ्जगत् जनेभ्यः। अभिधमो तस्मादिन्द्रश्च
सविदोनौ प्रमुञ्जतामा। यद्वस्तान्तां चर्करे त्रिन्विषाणयक्षणां वयमर्मुपजिधमानः।

सः शिवायि। मातृवात्मा अदिरे ब्रह्म यच्छ विभे देवा जगद्विद्ययाऽसृते। अथ
 आयुर्विष पवसे आ सृवोर्जामिषं च नः। अथे ब्रह्मस्व दृच्छन्ताम्। अथे पवस्व
 स्वपां अस्मि वरुः सृवीयुम्॥ दधद्वि मयि पाषाम्॥३॥

अग्निरेभ्रिः पवमानः पाञ्चजन्यः पुरोहितः। तस्मिन्ने महेतव्यम्।
 अथे जगतामर्षिदा नः संप्रदान्यजगताञ्जितवेदो नृदस्व। अस्मि द्यौर्दिदि
 स्यमाना अहैच्छन्ते स्याम विवक्ष्य उद्भू। सहेसा जगतामर्षिदा नः
 संप्रदान्यजगताञ्जितवेदो नृदस्व। अथि नो ब्रह्मै स्यमनस्यमानो वयः स्याम
 प्रर्षिदा नः संप्रदानो। अथे यो नोऽतिमो जगो वृको वारो जिघांसति। ताः स्व
 वृकद्वे जहि वस्वस्यमानम्। अथे यो नोऽतिदेवसति समानो यश्च निष्पुः। तं
 वयः सन्निधुं कृत्वा ऐश्वर्यमयेति दमसि॥७॥

यो नः श्रपादश्रपातो यश्च नः श्रपतेः श्रपातो। उवाञ्च तस्मै निमृञ्च सर्वं पापं
 समुद्धतम्। यो नः संप्रबो यो रणो मर्तोऽतिदेवसति देवाः। इदमस्यैव प्रक्षायतो

मा तस्योच्छृषि किं चन। यो मां हृदि जातवेदो यं चाहं हृदि यश्च माम्।
सर्वोऽस्मान्मे सन्दहं याऽश्नाहं हृदि यं च माम्। यो अस्मभ्यमरागोपाद्यश्च नो
हृषते जनः। निन्द्याद्यो अस्मान्दिपसश्च सर्वोऽस्मान्ममभावा कंका। सः श्वितं मे
ब्रह्म सः श्वितं वीर्या (१) ब्रह्मम्। सः श्वितं श्वरं मे जिष्णुं यस्याहमस्मि पुरोहितः।
उदेष्वा ब्रह्म अतिरमृद्वचो अथो ब्रह्मम्। शिष्यामि ब्रह्मणाऽमित्रजनयामि स्वा (१) मे
अहम्। पुनर्मनः पुनरायुमि अगात्पुनश्चक्षुः पुनः श्रोत्रं मे अगात्पुनः प्राणः पुनराकंठं
मे अगात्पुनश्चित् पुनराधीनं मे अगात्। वैश्वानरो मेऽदब्धस्त्वनेपा अववाधात्।
दृशेतामि विश्वा ॥ ८ ॥

[५]

वैश्वानराय प्रतिवेदयामो यदनेनाः सङ्गो देवतासि। स पतान्माशानं प्रमथने
प्रवेद स नो मुञ्चति दृशेतावदेवात्। वैश्वानरः पर्वथाश्वः पतिवैश्वसङ्गोऽरमिथवाव्याशा
अनाजानन्मना यावमानो यद्वैतो अथ तज्जुवामि। अमी ये सुमनो दिवि
विचरन्ते नाम तारके। प्रहामनस्य यच्छान्तोऽदृक्कमोचनम्। विजिह्विष

लोकान्कुरीय ब्रह्मान्मूर्ध्नि बद्धकम् । यान्तिव प्रच्युतो गर्भः सर्वान् पृथो अर्जय ।
स पञ्चानाम्निष्ठात् विद्वान्मज्जापतिः प्रथमजा ऋतस्य । अस्मान्निर्देत जस्यः
परस्मादाच्छिद्ये तन्मन्मसश्चरेम ॥ १ ॥

तत् तन्मन्वेके अन् सञ्चरन्ति येषां देतं पित्र्यमायनवत् । अबन्धके ददेतः
प्रयच्छोद्वाग्विं चच्छकवांसः स्वर्गं पृषाम । आरुभ्यामन सारुभ्यां समानं
पञ्चामवथा धृतेन । यद्वा पूर्वं परिविष्टं यदभौ तस्यै गोत्रायैव जायापत्तौ
सारुभ्याम् । यदन्तरिक्षं पृथिवीमृतं वा यन्मोतं पितरं वा जिह्वेसिम ।
अभिधाम् तस्मादेतन्मो गारुदेपत्य उत्रो नेषद्विरेत यानि चक्रेम । भूमिमोतारुदितिनो
जानिरे आतारुक्षमामिषास्त एनः । द्यौर्नः पितर पित्र्याच्छ भवन्ति जामि
मित्रा मा विविश्विम् लोकान् । यत् सृष्टादः सृकरो मदन्ते विद्वद्ये येन
तेन ॥ १ ॥ स्वायाम् । अश्मोणाह्विरुद्धितः स्वर्गं तत्र पश्येम पितरं च पृषाम् ।
यदवमध्यर्तनेन देवा दास्यवदास्ययैव वा करिष्यन् । यदेवानां चक्षुष्यागो अस्ति

यदेव किं च प्रतिजगद्भूमिमां तस्मादन्तं कृणोति । यदयमक्षिं ब्रह्मया विरूपं
 वासो हिरण्यमृतं गामजामविमं । यदेवानां वक्षुष्यागो अस्ति यदेव किं च
 प्रतिजगद्भूमिमां तस्मादन्तं कृणोति । यन्मया मनसा वोवा कृतमनः कदाचन ।
 सर्वस्मात्तस्मान्मिळो मोक्ष्ये ॥ १० ॥

[३] वातरथानां ह वा अभयः शमो ॥ ऊर्ध्वमन्त्रिणां धर्मवृत्तान्नर्षयोऽथेमानां यैस्ते
 निजयामवयुरैस्तेऽर्ज्यविर्वाः केशमोण्डानि ताः स्तेष्वन्वविन्दच्छ्रद्धया च
 तपसा च तान्नर्षयोऽर्धवक्त्रया निजयं वरयति न अधीनर्धवक्षमां वोऽस्ति
 मगवन्तोऽस्मिन्महिं केन वः सपयामति तान्नर्षयोऽर्धवम्विन्नं नो भूते
 येनारेपसः स्यामति न पुनानि सक्तान्पुष्येन यदेवा देवदेवः यदद्वीष्यथामहं
 कर्मवाऽयुर्ध्वं विश्वतो दयदित्येतेराज्यं वर्धते वैश्वानराय गतिवेदयाम इत्यर्थातिष्ठते
 यदवर्षाणामनो अणुद्विष्योऽस्मान्मांश्च्यव इति न पुनैवर्धवैस्तेऽपमा-

उपवन्कमार्द्वैर्वर्द्धयान्नो देवलोकाश्चमश्नुते ॥११॥

[७]

कैश्चमाहर्वर्द्धयान्नोऽप्युत इव मय्येव यथा स्तेनो यथा औहोवमेव
 भवति योऽयानो रतः सिञ्चति यदवर्त्तमानमनो औहोवयान्स्वाम्मम्यते
 यावदेनो दीक्षामपूति दीक्षित एतैः सगतिं जुहोति संवत्सरं दीक्षितो
 भवति संवत्सरादेवाऽऽत्मानं पुनरेव मासं दीक्षितो भवति यो मासं
 स संवत्सरः संवत्सरादेवाऽऽत्मानं पुनरेव चर्त्विर्वैश्विरे रात्रौ दीक्षितो
 भवति चर्त्विर्वैश्विरेयमासाः संवत्सरः संवत्सरादेवाऽऽत्मानं पुनरेव
 रात्रौ दीक्षितो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरादेवाऽऽत्मानं पुनरेव
 षड्रात्रौ दीक्षितो भवति षड्रात्रः संवत्सरः संवत्सरादेवाऽऽत्मानं पुनरेव
 तिक्ता रात्रौ दीक्षितो भवति त्रिपदा रात्रौ वायव्ये वा एवाऽऽत्मानं पुनरेव
 न मासं सप्तशतं च त्रियम्पदात्रिपदास्ति चर्त्विप्सोऽर्त्तान्नयो ब्राह्मणस्य

वतं यवानां राजानानां वैश्यस्याथा सौम्येष्वप्येव एतद्वतं श्रुत्वाद्यदि
मन्त्रोक्तोपदेशस्याभित्यादनं धानाः सर्पे धृतमित्यनुवर्तयेदन्मनोऽनुपदासाय ॥ १२ ॥

[८]

अजानं ह वै पृश्नीः स्तपस्यमानानं ब्रह्म स्वयम्भुव्यानरेव त ऋषयोऽनवन्तदधीना
तां देवतामृषातिष्ठन्त यज्ञकामास्त एतं ब्रह्मयज्ञमपश्यन्मनोऽनवन्तयजन्त
यदेवोऽभ्यर्चयन्त ताः पयआहुतयो देवानाममवन् यद्यजंति य एतद्वतयो
यश्चामाति सोमाहुतयो यदध्वर्वाहुतयो मयाहुतयो यज्ञाद्विष्णोर्नातिदोषान्
पुंसोऽपि कल्पान्माथा नागश्च सोमद्विहृतयो देवानाममवन्तानिः श्रुत्वा पाप्मानम-
पाशं ब्रह्मपुद्गलपाप्मानो देवाः स्वर्गं लोकमायन् ब्रह्मणः सायुज्यमभूयान् ॥ १३ ॥

[९]

पश्च वा एतं महायज्ञाः सगतिं प्रतीयन्ते सगतिं सन्तिष्ठन्ते देवयज्ञः
पितृयज्ञो भूतयज्ञो मनीष्ययज्ञो ब्रह्मयज्ञ इति यदधौ चतुर्विध्यं सप्तमिधं तदैवयज्ञः

ब्रह्मयज्ञेन यक्ष्यमाणः प्राच्यां दिशि ग्रामादध्वजिदं यथा उदीच्यां प्रागदीच्यां ।

[०१]

तेजसां वर्चसा श्रेया यथासा ब्रह्मवर्चसेनायाद्येन च तपयन्ति ॥ १४ ॥
 कल्पान्नाथा नाराधोऽसुमृद्वर्तिन्येव तद्देवाः स्तपयन्ति त पुन र्षसा अर्चया
 सोमार्द्वर्तिन्युदधवर्तिरसो मवर्द्वर्तिन्युद्धोद्योगान्निर्दिशान पुण्यान्नि
 यद्वचोऽधीते पयः आर्द्वर्तिन्येव तद्देवाः स्तपयन्ति यद्यजं ऽषि धृगर्द्वर्तिन्युद्धमामानि
 पुण्यान्नि कल्पान्नाथा नाराधोऽसुमृद्वर्तिन्येव तद्देवाः स्तपयन्ति अस्वप्तिर्देव्या अग्निवर्द्वर्ति
 यक्षमामानि सोम एभ्यः पवते यदधवर्तिरसो मयोः कल्पो यद्धोद्योगान्निर्दिशान
 पयसः कल्पो अस्वप्तिर्देव्या अग्निवर्द्वर्ति यद्यजं ऽषि धृगस्व कल्पो
 यक्षवर्त्यायमधीतीति काम्यं यजः साम वा तद्ब्रह्मयज्ञः सन्निष्ठते यद्वचोऽधीते
 दधति तद्देवयज्ञः सन्निष्ठते यद्धोद्योगाद्ये दधति तन्मनुष्ययज्ञः सन्निष्ठते
 सन्निष्ठते यत्पुण्यः स्वया करोत्यप्यपस्वत्पुण्ययज्ञः सन्निष्ठते यद्धोद्योगाद्ये दधति तन्मनुष्ययज्ञः सन्निष्ठते

सविता शिवः प्रसविता शिवमेवाऽऽपोल्यथा प्रजातयेव प्रतिपदा छन्दःसि
 यदेव वाचः सत्यं तमायुःकैः सावित्री गायत्री तिरन्वादे पच्छोऽर्थवशाऽनवान्
 य इति हिंसा इमे समासत इति चीनेव प्रायुःकैः भूर्विः स्वर्गिन्वादेतद्दे वाचः सत्यं
 अक्षरे परमे व्योमने यस्मिन्देवा आयु विभे निवेद्युस्तत्र वेद किमुवा कविष्यति
 प्रतिपद्यत एतद्दे यजुष्यति विद्यां प्रत्येषा वानेतपरममक्षरं तदेतदेवाऽभ्युत्तममवा
 रसो यदेमः सरसमेव ब्रह्म कुरुते दक्षिणातरा पाणी पादौ कृत्वा सपवित्रोवाति
 महर्दुपस्त्रीयोरुपस्य कृत्वा प्राजाप्सुः स्वाध्यायमधीयीतापां वा एष ओषधीना
 ब्रह्मेणानातिहोसाने पूर्यमाणे कल्पयन्त्याथा नाराशःसिः प्रीणति दम्भा
 पाणि पादौ प्रोक्षति यच्छिरश्क्षिपी नासिके श्रोत्रे हृदयमात्मने तेनाधवर्णिङ्गिरसो
 प्रीणति यद्दिः परिमृजति तेन यजुःषि यजुसकंदुपस्युषति तेन सामानि यजुसं
 सकंदुपस्युष्य शिरश्क्षिपी नासिके श्रोत्रे हृदयमात्म्य यज्ञिराचामति तेन ऋचः
 वीरितं आदित्ये दक्षिणात उपवीयापविष्य हस्तवर्तनज्य तिराचामहिः परिमृज्य

प्रतिपद्यते ॥१५॥

ग्रामे मनसा स्वाध्यायमधीयानं दिवा नक्तं वेति हे स्मोऽहं शौचं आह्वयेय
उत्तरायणेऽवकाशं उत्तरं वाचानं तिष्ठयैतं ब्रह्मैतन्नाऽस्मीनं उत्तरं ब्रह्मैतन्नाऽस्मीनं
स्वाध्यायं तपस्वी पुर्या भवति य एवं विद्वान्स्वाध्यायमधीते नमो ब्रह्मणे नमो
अस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नमः ओषधीभ्यः। नमो वाचे नमो वाचस्पतये नमो
विष्णवे बृहते करोगे ॥१६॥

मय्यदिने प्रबलेमधीयानोऽसौ खलु वावैष आदित्यो यद्विद्वान्स्वप्नसमाप्नोति
तेऽष्टौषां तपति तदेवाऽभ्युक्तं॥ चित्रं देवानामर्पदगोदनीकं वक्ष्यिमीमस्य
वक्त्रास्याग्नेः। आत्मा छावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्स्वर्गश्चैतरे
स वा एष यज्ञः सद्यः प्रतापते सद्यः सन्तिष्ठते तस्य प्राक् सोयमवर्ग्यो नमो

[१७]

[१८]

ब्रह्मण इति परिध्यानीयां निरन्तरादप उपसृष्ट्य गृह्णीते ततो यत्किं च ददाति
सा दक्षिणा ॥ ७७ ॥

[१३] तस्य वा पुनस्य यज्ञस्य मया हविषान् विष्टुदित्तिरवयवः इति स्तनयिष्विषङ्कीरा
यदवस्मङ्कीति सोऽनवषङ्कीरा वयिरान्माऽमावास्यां निवृत्तकृष्ट एव विद्वान्मेध
वरेषां विद्योतमाने स्तनयन्ववस्मङ्कीति पवमाने वायावमवास्यायाः
स्वाध्यायमधीते तप एव तत्तयते तपो हि स्वाध्याय इत्येतेमं नाकः रोदर्यतेमः
समानानां भवति यावन्तः इ वा इमां वितस्य पूर्णा ददध्वनां लोकं जयति
तावन् लोकं जयति मयाऽसं चाक्षयं चाप पुनर्मृत्युं जयति ब्रह्मणः सायुज्यं
गच्छति ॥ ७८ ॥

[१४] तस्य वा पुनस्य यज्ञस्य इवन्मयाधौ यदन्माऽधौ विष्टुदित्तिरवयवः समुच्छिद्वेगानि

य एवं विद्वान्महाराज उपस्यदिते वज्रं त्विष्टयासीनः शयानोऽप्ययं ग्रामे
 वा यावत्तत्तस्यै स्वाध्यायमधीते सर्वाङ्गोकाञ्जयति सर्वाङ्गोकाङ्गान्मृजोऽन-
 सञ्चरति तदेवाभ्युक्तम् । अन्तर्गा अस्मिन्नन्तर्गाः परस्मिन्स्वर्गीये लोकं अन्तर्गाः
 स्थाम् । ये देवयाना उत विगृह्याणाः सर्वाभ्यधा अन्तर्गा आक्षीयेमन्यधि
 वै जातं पाप्मा जग्राह तं देवा आर्द्धीनिमः पाप्मानमपधाधेयार्द्धीनिना
 यजेन यज्ञस्य दक्षिणानिर्दक्षिणानां ब्राह्मणं ब्राह्मणस्य छन्दोनिमज्जन्दसाः
 स्वाध्यायेनापहृतपाप्मा स्वाध्यायो देवपवित्रं वा एतत् योऽनैस्सृजत्यमना
 वाचि भवत्यमना नोके तदेवाभ्युक्तम् । यस्मिन्वाज सविर्विदः सखायं न
 तस्य वाच्यति मना अस्ति । यदीः शृणोत्यलकः शृणोति न हि प्रवेदं
 सृकृतस्य पन्थानमिति तस्मात्स्वाध्यायोऽयमेव यो यं कर्तुमधीते तेन तेनास्यैव
 भवत्यभेदोपागदित्यस्य सायुज्यं गच्छति तदेवाभ्युक्तम् । ये अवर्द्धन्त वा पुत्राण
 वेदं विद्वान्संमन्ति वदन्त्यादित्यमेव ते परिवदन्ति सर्वे अधि द्वितीयं तृतीयं च

हैः सन्ति यावन्तीव देवतास्ताः सर्वा वदन्ति ब्रह्मणे वसन्ति तस्माद्ब्रह्मण्यो
वदन्ति ब्रह्मणे देव देवताः एव देवताः कीर्तयन्ते एव देवताः प्रीणाति ॥१९॥

[१५]

विद्यत इव वा एष प्रेव विद्यते यो याजयति प्रति वा यज्ञेति
याजयन्वा प्रतिगृह्य वाऽनृश्रिः स्वाध्याय वेदमधीयान त्रिरात्रं वा सावित्री
यायत्रीमन्त्रानि रचयति वयो दक्षिणा वरोचो वरुं स्पृणान्मा हि वरुः ॥२०॥

[१६]

दृष्टे ह वा एष छन्दांसि यो याजयति स येन यज्ञं कृन्तुं याजयेज्जोऽयं
प्रेत्यु ब्रवीद्देशे स्वाध्यायमेवेनमधीयन्वाप्नोत तस्यानश्नन् दीक्षा स्यान्मृपुंसद
आसनं स्यात्वा वानर्जुर्दमन् उपमर्ज्जुतिर्ध्रुवा प्रणा हविः सामाध्वर्युः स वा एष
यज्ञः प्रणादक्षिणाऽन्नदक्षिणाः समुद्धतरः ॥२१॥

[१७]

कतिपावकीर्णं प्रतिवर्तते चतुर्थादृष्टद्वयानि मकरः प्राणैर्न बलेन
 ब्रह्मसि ब्रह्मवत्सनादिमेवरेण सर्वेण तस्यैव प्रायश्चित्तं विदां चकार
 सदेवः काश्यपो यो ब्रह्मचर्यव्रतकैरेदमावाप्त्यायः रात्र्यामग्निं प्रणीयौपसमाधाय
 द्विराव्यस्योपधानं चिह्नितं कामवकीर्णोऽस्यवकीर्णोऽसि कामाय स्वाहेत्यमृतं वा
 आच्यममृतमेवाऽऽत्मन्ते हृत्वा पयताञ्जलिः कर्वातिपुङ्खिभमममममये स
 माऽऽसिञ्चत्यु मकरः समिन्धः स ब्रह्मसिः। स माऽयमग्निः सिञ्चन्वायुषा च
 बलेन वाऽयुष्मन् करोत मतिं प्रति हस्तं मकरः प्राणादधति प्रलीन्धो बलं प्रति
 ब्रह्मसिब्रह्मवत्स पत्यभिगिरश्चमवः सर्वमर्ज्ज्वा सर्वमयुरेति त्रिममममयेत
 त्रिषत्या हि देवा योऽयं देव मयूतं स इत्यं चिह्नित्यादिभमममममयेत पुनरेत
 पवाऽऽत्मन्मयैरेवाऽऽत्मन्ते वयो दक्षिणा वरेणैव वरुं स्पृणान्यामा हि

परावर्तने नमस्ते नमः सर्वे ते नमो नमः शिर्षकमाद्य नमः॥२३॥

ध्रुवस्य स्थितमसि त्वं भूतानामधिपतिरसि त्वं भूतानाः श्रेष्ठोऽसि त्वं भूतान्यपि
 नाम्ना प्रसीयते नाम्ना प्रसीयते नाम्ना प्रसीयते नाम्ना प्रसीयते नाम्ना प्रसीयते
 शिर्षकमास्ते ह य एवं वेदाप पुनर्मन्यं जयति जयति स्वर्ग लोकं नास्ति प्रसीयते
 प्रथमं काष्ठं तत् इन्द्रस्ततः प्रजापतिरनभयं चतुर्थं स वा एष दिव्यः शाकः
 सर्वस्मरः प्रजननमश्विनौ पूर्वपादावर्तिमभ्युत्तिमावकणावपरपादावर्तिभिः पुच्छस्य
 कश्यपस्य यस्मै नमस्तच्छिरो धर्मा मयानं ब्रह्मोत्तमं इत्युच्यतेऽयं विष्णुरेवैतदयं
 प्रपद्ये देवान् प्रपद्ये देवपुत्रं प्रपद्ये परीवर्तो बरीवर्तो ब्रह्मणा बभूवाऽहं तेजसा
 प्रपद्येऽमृतं प्रपद्येऽमृतकोषां प्रपद्ये चतुर्जालं ब्रह्मकोषां यं मन्यन्मन्वपश्यति तं
 भूः प्रपद्ये भूवः प्रपद्ये स्वः प्रपद्ये भूमिवः प्रपद्ये ब्रह्म प्रपद्ये ब्रह्मकोषां

नमः प्राच्यै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो
 दक्षिणायै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमः प्रवीच्यै
 दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नम उदीच्यै दिक्षे याश्च
 देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नम ऊर्वायै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां
 प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमोऽधरायै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च
 नमो नमोऽवान्तरायै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो
 नमो नमोऽन्तरायै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो
 नमो नमोऽन्तरायै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमो नमो
 नमो नमोऽन्तरायै दिक्षे याश्च देवता एतस्यां प्रतिवसन्त्येताभ्यश्च नमः ॥ २४ ॥

[२०] ॐ नमो ब्रह्मणे नमो अस्त्वग्नये नमः पृथिव्यै नम ओषधीभ्यः। नमो वाचे
 नमो वावस्पतये नमो विष्णवे बृहते कुर्याम ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

सोमं पिबति । जेजनेद्विभिक्षियस्वहा ॥१॥

बोधेण । सम्पन्नमेनयद्व्यसे । यजमानाय वायुमे । आसुर्वस्करस्सु । वाचस्पतिः
पृथिवी होता । द्यौरव्ययः । कर्द्धोऽग्नि । षट्स्यतिकपवक्ता । वाचस्पते वाचो

[१] ————— अथ पञ्च व ॥

आत्समार्यं नृणांश्चाश्वहा ॥१॥

विधे नामने । विधेम ते नाम । विधेस्त्वमस्माकं नाम । वाचस्पतिः सोमं पिबति ।
विज्ञातमग्निः । वायुपतिरहोता । मन उपवक्ता । प्राणा हविः । सामाव्ययः । वाचस्पते
चितिः शिके । चित्तमाज्यम् । वावर्हिः । आधीन वर्यहिः । केतो अग्निः ।

शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

स्वस्तिमर्जुभ्यः । ऊर्ध्वं जिगागि भेषजम् । शं नो अस्य ह्विषदः । शं चविषदः । ॐ
ॐ तच्छं योगवृणीमहे । गाविं यज्ञाय । गाविं यज्ञपतये । देवीः स्वस्तिरस्तु नः ।

॥ पृथिवः प्रश्नः ॥

पुत्रिवृत्तं होतुं वक्षः॥

[२]

अग्निरेहेता॥ अग्निनाऽप्ययं लब्धोऽग्निर्वा मित्र उपवक्ता॥ सोमः सोमस्य
पुरोगाः॥ शक्रः शक्रस्य पुरोगाः॥ शतान्त इन्द्र सोमाः॥ वातापिरेहेवनश्चैतः
स्वाहा॥ ३॥

अग्निरेहेता॥

[३]

सूर्यं ते वक्षः॥ वातं प्राणः॥ द्वां पृथमे॥ अन्तरिक्षमात्मा॥ अक्षर्ययजमा॥ पुत्रिवृत्तं
वक्षः॥ वाचस्पतेऽच्छिदया वाचा॥ अच्छिदया ज्यैष्ठ्या॥ त्रिवि देवावप्येहेता
मरयस्व स्वाहा॥ ४॥

सूर्यं ते नक्षः॥

[४]

महादेविरहेता॥ सत्यदेविरप्ययं॥ अच्युतपाजा अग्निर्वा॥ अच्युतमना उपवक्ता॥
अनायुष्यश्चापानयुष्यश्च यजस्याग्निर्वा॥ अयास्य उदेता॥ वाचस्पते देहिदेव
नामना॥ त्रियम् ते नामा॥ त्रियस्वमस्माकं नामा॥ वाचस्पतिः सोममपात॥ मा
देव्यस्तन्विष्येहि मा मन्यथा॥ नमो देवे॥ नमः पुत्रिवृत्तं स्वाहा॥ ५॥

अपञ्चिर्त्तिं च ॥

[५] वायव्यात् दीक्षा पत्नीं वातोऽख्यैः। आपोऽग्निगः। मनीं हविः। तपसि
वृद्धिमा। मूर्ध्वः स्रवः। ब्रह्म स्वयम्भू। ब्रह्मणे स्वयम्भवे स्वाहा॥६॥

वायव्यात् नवः ॥

ब्राह्मण एकहोता। स यज्ञः। स मू ददाति प्रजां पृथ्व्युष्टिं यथाः। यज्ञश्च मे
मृष्यात्। अग्निहोत्रहोता। स मर्ता। स मू ददाति प्रजां पृथ्व्युष्टिं यथाः। मर्ता च मे
मृष्यात्। पृथिवी त्रिहोता। स प्रविष्टा॥७॥

स मू ददाति प्रजां पृथ्व्युष्टिं यथाः। प्रतिष्ठा च मे मृष्यात्। अन्तरिक्षं च विरहोता।
स विष्टाः। स मू ददाति प्रजां पृथ्व्युष्टिं यथाः। विष्टाश्च मे मृष्यात्। वायुः पञ्चहोता।
स प्रणः। स मू ददाति प्रजां पृथ्व्युष्टिं यथाः। प्रणश्च मे मृष्यात्॥८॥

चन्द्रमाः षड्हीता। स ऋतुं कल्पयति। स मू ददाति प्रजां पृथ्व्युष्टिं यथाः।
ऋतवश्च मे कल्पनामा। अश्वः सप्तहोता। स प्रणस्य प्रणः। स मू ददाति प्रजां
पृथ्व्युष्टिं यथाः। प्रणस्य च मे प्रणा मृष्यात्। द्यौरष्टहोता। सोऽनार्यभ्यः॥९॥

स मे ददाति प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। अनार्युषश्च मयासम। आदित्यो नवहोता।
स तेजस्वी। स मे ददाति प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। तेजस्वी च मयासम।
प्रजापतिर्दशहोता। स इदं सवम। स मे ददाति प्रजां पशून्पुष्टिं यशः। सर्वं च
मे मयाते॥१०॥

प्रतिष्ठा प्राणश्च मे मयादनार्युषः सर्वं च मे मयाते॥

[७]

अग्निपुत्राभिः। सविता स्तोमैः। इन्द्र उक्थामदेः। मित्रावरुणवशिष्ठा।
अर्क्षसो विष्णुश्चरुभिः। मरुतः सदाहरिर्धामान्माम्। आपः प्रक्षणीभिः।
आषधयो बरहिषा। अदितिरवृक्षा। सोमो दीक्षया॥११॥

वसुधेयानां विष्णुर्यदनेन। वसवं आज्येन। आदित्या दक्षिणाभिः। विश्वे देवा
ऊजा। पूषा स्वामाकरोता। बृहस्पतिः पूरोधया। प्रजापतिकर्तृक्षेन। अन्नर्क्षे
पुत्रिर्जेता। वार्यः पात्रैः। अदंश्च श्रद्धया॥१२॥

दीक्षया पात्रैरेकं च॥

[८]

सेनन्दस्य। येना ब्रह्मपूतः। पृथ्या पूषाः। वागवायोः। दृष्टा सोमस्य।
पृथिव्यशः। वसूनां गायत्री॥ त्रैलोक्ये। आदित्यानां जगती॥

विष्णोरनृक॥१३॥

वक्रणस्य विराट्। यज्ञस्य पङ्क्तिः। प्रजापतेरर्जमतिः। मित्रस्य श्रद्धा। सवि-
प्रसूतिः। सूर्यस्य मरीचिः। चन्द्रमसो रोहिणी॥ अश्विणामकर्मणी। पर्जन्यस्य
विद्युत्। वतसो दिशः। वतसोऽवान्तरदिशाः। अदक्षे रात्रिश्च। कृषिश्च ब्रह्मिश्च।
त्रिविधापचितिश्च। आपश्चौषधश्च। ऊर्ध्वं सूर्यानां च देवानां पर्वयः॥१४॥

देवा॥१५॥

देवस्य त्वा सविः प्रसवे। अश्विनोर्बहिभ्यामां। पूषा देस्नाभ्यां प्रतिगृह्णति।
रात्रौ त्वा वक्रणो नयति देवि दक्षिणेऽभये दिव्ययमा। तेनामृतममृश्यामां। वयो
देवो। मयो मद्यमस्य प्रतिगृह्णो। क इदं कस्मा अदात्। कामः कामया। कामो

अनर्हिर्यश्चः पृथ॥ [१]

कामः प्रतिग्रहीता। कामः समुद्रमाविष्ट। कामेन त्वा प्रतिगृह्णामि। कामैतौ।

एषा नै काम दक्षिणा। उत्तानस्त्वङ्गीरसः प्रतिगृह्णति। सोमाय वसः। केशय
गाम। वकणायाम्। प्रजापतये पृकषम्॥१३॥

मनवे तस्यम्। त्वष्ट्रेऽजाम। पूषाऽविमम्। निरङ्कत्या अश्वतरादभौ। हिमवतो
हस्तिनम्। गन्धर्वोपसरायः। अगलं करो। विश्वेभ्यो देवेभ्यो याम्यम्। वाचेऽन्नम्।
॥१४॥ अदन्म। समुद्रयापः॥१५॥

उत्तानायाङ्गीरसायानः। वैशानराय रथम्। वैशानरः प्रवधा नाकमाकरो।
दिवः पृष्ठं मन्दमानः समन्भिः। स पूर्ववद्धनयद्धनवे धनम्। सोमो नमोऽस्य
पुत्रियाति जगतिः। राजा त्वा वकणे नयति देवि दक्षिणे वैशानराय रथम्।
नेनामैतन्मथयाम। वयो दोजे। मयो मद्यमस्य प्रतिग्रहीते॥१८॥

क इदं कस्य अदत्त। कामः कामाय। कामो दत्त। कामो प्रतिग्रहीता।
कामः समुद्रमा विष्ट। कामेन त्वा प्रतिगृह्णामि। कामैतौ। एषा नै काम दक्षिणा।

विर्कवन् विपश्चिम ॥२१॥

कृमम। वाचो वीर्यं तपसाऽन्विन्दत। अन्तः प्रविष्टं कलामेवम। त्वष्टारं कृपयति
जगतः प्रतिष्ठासु। दिव आत्मानं सवितां ब्रह्मस्यतिष्ठ। चरिरेहोतारं प्रविष्टोऽर्जु
चरिरेहोतारो यत्र समुद्रं गच्छन्ति देवैः। समानस्यीन आत्मा जनानाम। ब्रह्मन्द्मसि
अन्तः प्रविष्टः शास्ता जनानं सवन्ति। सर्वाः प्रजा यत्रैकं भवन्ति।

सर्वे होतारो यत्रैकं भवन्ति। समानस्यीन आत्मा जनानाम ॥२०॥

एकः सन्ब्रह्म विचारः। शान्तं शान्तिं यत्रैकं भवन्ति। सर्वे वेदा यत्रैकं भवन्ति।
मनसा चरन्तम। ब्रह्मान्विन्ददहोतारमर्षी। अन्तः प्रविष्टः शास्ता जनानाम।
सर्वर्षा धर्मं पविरेद वेनम। इन्द्रस्य आत्मन दशधा चरन्तम। अन्तः समुद्रं

[१०] ————— वाता पृक्वमपः प्रतिग्रहीते न च वा ॥

उत्तानस्वर्गाक्षरसः प्रतिगृह्णाति ॥११॥

अमृतस्य प्राणं यजामहे। चतुर्विदेवैतामनामनां कवयो निर्विक्यः। अन्तः
 प्राविष्टं कर्तारमेतम्। देवानां बभूवुर्निहिरे यदेस्य। अमृतं कृषं यजामहे।
 चतुर्विदेवैतामनामनां कवयो निर्विक्यः। शतं त्रियुतं परिवेदं विश्वा विश्ववारः।
 विश्वमिदं वृणोति। इन्द्रस्याना निहिरेः पञ्चदेवा। अमृतं देवानामायुः
 प्रजानाम्॥२१॥

इन्द्रः राजानं सवितायमेतम्। वायोरानामनां कवयो निर्विक्यः। रश्मिः
 रश्मिनां मध्ये तपन्तम्। अतस्य परं कवयो निपान्ति। य आण्डकोशं भुवं विमर्ति।
 अन्तिमुष्णः सद्यं लोकान् विवर्षे। यस्याण्डकोशः शब्दममर्हः। प्राणमन्त्रम्।
 तेन कृमोऽमृतं नोदमस्मि। सूर्या कोशः रजसां परीवृतम्। देवानां वसुधैधानां
 विराजम्॥२३॥

अमृतस्य पूर्णानाम् कलां विवक्षते। पादः षड्विंशतिं कलाविविधस्य। येनर्तवः
 पञ्चयोत कृमाः। उत वा षड्वा मनसोत कृमाः। तः षड्विंशतिरमृतिः कल्पमानम्।

ऋतस्य पदे कवयो निपान्ति। अन्तः प्रविष्टं कर्तारमेतम्। अन्तश्चन्द्रमसि मनसा
चरन्तम्। सहैव सन्तं न विजानन्ति देवाः। इन्द्रस्यान्तान् शान्ता चरन्तम्॥ २४॥

इन्द्रो राजा जगतो य इक्षोः समवेता समथा विक्षेप्तः। प्रयेण तन्
परिविध्यमानम्। अन्तरादिन्ये मनसा चरन्तम्। देवानां हृदयं ब्रह्मन्निन्दन्।
ब्रह्मेतद्ब्रह्म उज्ज्वार। अर्कः शोतन्तः सारिरस्य मय्यु। आ यस्मिन्मम परेवः।
महेन्ति बर्हिताः श्रियम्। ब्रह्मेशानिन्द्र गोमतीम्॥ २५॥

अर्युतां बर्हिताः श्रियम्। स हरिर्वसुवित्तमः। ऐकस्मिन्नाय पिबते। ब्रह्मेशानिन्द्र
गोमतीम्। अर्युतां बर्हिताः श्रियम्। मह्येतिन्द्रो नियच्छति। शान्तः शान्तः अस्य
युक्ता हरिणाम्। अर्वाङ्गा यावि वसुमी रश्मिनिन्द्रः। प्रमदहेमन्ता बर्हिताः श्रियम्।
रश्मिनिन्द्रः सविता मे नियच्छति॥ २६॥

धृतं तेजो मरुमदिन्द्रियम्। मय्ययमभिदधाति। हरिः पतङ्गः पतये संपूर्णः।
दिविष्वयो नमसा य एति। स न इन्द्रः कामवरं ददाति। पञ्चारं चक्रं परिवर्तते।

पृथु। हिरण्यज्यातिः सतिरस्य मय्य॥ अजस्रं ज्यातिर्नमसां सपदेति। स न इन्द्रः
कामवरं ददाति। सप्त यज्ञानि रथमेकवक्त्रम्॥ १७॥
एको अश्वो वहति सप्तनामा। त्रिनाभिं वक्त्रमजरमनर्वम। येनेमा विश्वा भवन्ति
तस्य॥ मरुं पश्यन् उपसेदुर्यो। तपो दीक्षाभूषयः सर्वविदः। ततः क्षत्रं ब्रह्मोज्ञश्च
जातम्। तदस्य देवा अग्निं सवन्तः। श्वेतं रश्मिं बभ्रुज्यमानम्। अपां नेतरं
भुवनस्य गोपाम्। इन्द्रं निर्विक्रयः परमे व्योमनम्॥ १८॥

रोहिणीः पिङ्गा एकरूपाः। क्षरन्तीः पिङ्गा एकरूपाः। शतं सहस्रानि
प्रयतन्ति नाव्यनानाम्। अयं यः श्वेतो रश्मिः। पुरिं सर्वमिदं जगत्। प्रजां
पश्यान्मनाति। अस्माकं ददाति। श्वेतो रश्मिः पुरिं सर्वं बभ्रुव। सर्वमद्य पश्यान्
विश्वरूपान्। पण्डितमन्त्रमस्य मायया॥ १९॥

इदं पश्यन्ते मनसा मनोविष्णुः। समृद्धं अन्तः कवयो विवक्षते। मरीचीनां
पदनिच्छन्ति वेधसः। पण्डितो वाचं मनसा विमत्ति। तां वाच्यवर्णोऽददन् अन्तः।

नं द्योतमानाः स्वयं मनोषाम् । ऋतस्य परं कवयो निपान्ति । ये आभ्याः पेशवो
विश्वरूपः । विरूपाः सन्तो बह्वैक्यरूपः । अभिरुन्नाः अग्रे प्रमृमोर्के देवः ॥ ३० ॥

प्रजापतिः प्रजयां सविदानः । वीतः स्त्रिकेस्त्रिके । युवमस्मस्य निवच्छतम । प्र
पुं युजपतिनिन्ना । ये आभ्याः पेशवो विश्वरूपः । विरूपाः सन्तो बह्वैक्यरूपः ।

तेषां समानानिमित् रत्निरस्त्रि । रायस्योषाय संप्रजास्त्रवाय सौवीर्याय । य आग्रेयः
पेशवो विश्वरूपः । विरूपाः सन्तो बह्वैक्यरूपः । वार्यस्त्राः अग्रे प्रमृमोर्के देवः ।

प्रजापतिः प्रजयां सविदानः । इडाद्यै सप्त धृतवक्षराचरम । देवा अन्वविन्दन्ति
हितम । य आग्रेयः पेशवो विश्वरूपः । विरूपाः सन्तो बह्वैक्यरूपः । तेषां

समानानिमित् रत्निरस्त्रि । रायस्योषाय संप्रजास्त्रवाय सौवीर्याय ॥ ३१ ॥

आत्मा जनानां विर्कवन्तं विप्रश्च प्रजानां वसुधानां विराजं वरन्तं गोमतीं स निवच्छन्तैकवक्त्रे व्योमन्मायया देव एकैरूपा

अष्टौ वा ॥

[११]

सदृशशीरेषा पृक्पः । सदृशोक्षः सदृशपात । स भूमिं विश्वतो वृत्ता ॥

अन्यतिष्ठदृष्टाङ्गम्। पृकष एवेदं सर्वम्। यद्वै यच्च नयम्। उतामृतमस्यैशानः।
यदज्ञानातिरोदति। एतावानस्य महिमा। अतो ज्ञायार्हश्च पृकषः॥३२॥

पादोऽस्य विष्ठा भूतानि। विपादस्यामृतं दिवि। विपाद्वत् उदैन्युपकषः।
पादोऽस्यैवैवामवावृत्तः। ततो विष्वङ्मूकमग्रे। साक्षेनानेनशेनं अग्निं। तस्माद्द्विजयत
विप्राजो अग्निं पृकषः। स जगो अत्यरिष्यत। पश्चाद्वैमिमय्यो पूरः॥३३॥

यपृकषणं द्विविधम्। देवा यज्ञमनन्वत। वसन्तो अस्यासीदाज्यम्। शीघ्रं ह्यमः
क्षरद्विविः। सप्तस्यासमन्विधयः। त्रिः सप्त सन्निधयः कृतः। देवा यद्यज्ञं तन्वानाः।
अवधैर्युपकषं पृश्याम। तं यज्ञं वरैर्दिवि प्रोक्षन्। पृकषं जगन्ममृतः॥३४॥

तेन देवा अयजन्त। साध्या ऋषयश्च ये। तस्माद्विज्ञाज्यमवर्द्धतः।
समर्तुं पृषदाज्यम्। पृश्यांस्तैश्चक्रे वायव्यान्। आरण्यान्आभ्याश्च ये।
तस्माद्विज्ञाज्यमवर्द्धतः। तस्माद्विज्ञाज्यमवर्द्धतः। तस्माद्विज्ञाज्यमवर्द्धतः।
तस्माद्विज्ञाज्यमवर्द्धतः। तस्माद्विज्ञाज्यमवर्द्धतः। तस्माद्विज्ञाज्यमवर्द्धतः।

तस्मादश्वा अजायन्त। ये के वोभेयादतः। गावो ह जात्रे तस्मात्। तस्माच्च
अजावयुः। यत्पुंकेष्व् व्यदयुः। कतिधा व्यकल्पयन्। मुखं किमुस्य को बार्ह। कर्वाञ्ज
पादविव्यते। बाह्वेष्वा॑ऽस्य मुखमासीत्। बार्ह यजन्त्यः कृतः॥३३॥

ऊरू तदस्य यद्वैश्यः। पश्वा॑श्च शूद्रो अजायत। चन्द्रमा मनसो जातः। चक्षोः
सूर्यो अजायत। मुखोद्वि॑क्षश्चाग्निश्च। प्राणाद्वि॑युरजायत। नाभ्या असीदन्ति॑क्षमा।
शीर्ष्मा॑ ह्योः समवर्तत। पश्वा॑ भूमिद्वि॑शः श्रोत्रा॑त्। तथा॑ लोका॑श्च अकल्पयन्॥३७॥

वेदादमेतं पुंकेष्व् महान्तम्। आदित्यवर्णं तमसस्य पात्रे। सर्वाणि रूपाणि
वित्वित्य धीरः। नामाग्निं कृत्वा॑ऽभिवर्द्धन् यदासीत्। याता पु॑रस्तादृमर्दजहत्। शकः
प्रवि॑क्षाभ्यद्वि॑शश्चतस्रः। तमेव वि॑क्षानमृतं हृद्रे भवति। नाभ्यः पश्चा॑ अयनाय विद्यते।
यज्ञेन यज्ञमयजन्त देवाः। तानि धर्माणि प्रथ॑मान्यासन्। ते ह नाकं महि॑मानः
सवन्ते। यत्र पूर्वं साध्याः सन्ति॑ देवाः॥३८॥

पुंकेषः पृथि॑विर्गो॒जायत॑ कर्तो॒ऽकल्पय॑न्नासं ह्रि वं (ज्याया॒नधि॑ पुंकेषः। अ॒न्यत्र॑ पुंकेषः॥)॥३९॥

[११]

अष्टः सप्ततः पृथिव्यै रसाश्च । विश्वकर्मणः समवर्तन्तापि । तस्य त्वष्टा
 विदधद्वैपमिति । तत्पुरुषस्य विश्वमाजानेमन्यौ । वेददेमेतं पुरुषं महान्तम् ।
 आदित्यवर्णं तमसः परस्तात । तमेव विद्वानमृतं इह भवति । नान्यः पन्था
 विद्यतेऽयनय । प्रजापतिश्चरति तस्मिन् अन्तः । अजायमानो ब्रह्मया विजायते ॥ ३९ ॥

तस्य धीराः परितजानन्ति यानि नमः । मरीचीनां पदनिमज्जन्ति वेधसः । यो देवेभ्य
 आतपति । यो देवानां पुरोहितः । पूर्वो यो देवेभ्यो जातः । नमो कृवाय ब्राह्मये ।
 रुचं ब्राह्मं जनयन्तः । देवा अग्रे तदब्रुवन् । यस्त्वैव ब्राह्मणो विद्यात । तस्य देवा
 असन्वद्यौ । ह्यैशं ते त्रैलोक्यं पन्था । अहोरोत्रं पाश्वे । नक्षत्राणि रूपम् । अग्निश्चनौ
 व्यातमः । इह मनिषाण । अमुं मनिषाण । सर्वं मनिषाण ॥ ४० ॥

वायवे वषट् सप्त वषट् ॥

[१३]

मर्ता सन्धियमाणा विमर्ति । एको देवो ब्रह्मया निविष्टः । यदा मारं तन्वयते
 स मर्तुम् । निषाय मारं पुनरस्त्वमिति । तमेव मृत्युममृतं तमाह्विः । तं मर्तां तन्म

गोपारम्भार्हः। स भूतो विद्यमानो विभर्ति। य एवं वेद सत्येन भर्तुमी। सद्यो जातमृत
जहात्येषः। उतो जरन् न जहात्येकम्॥४१॥

उतो बह्वेकमहजहात्। अतन्मो देवः सदमेव प्राथुः। यस्तद्विद यत आर्भम्।
संभ्रा वं या॥ सन्दधे ब्रह्मोषः। रमतो तस्मिन्नेत जीर्णे शयाने। नै न जहात्यहः
सु पूर्युष। त्वामापो अग्निं सर्वाश्चरन्ति जानतीः। वज्रं पयसा पुनानाः। त्वमग्नि॥
देव्यवाहः॥ सप्तभिः॥ त्वं भर्ता भर्गोरिष्टा प्रजानाम्॥४२॥

त्वं यजस्त्वमुवेवाप्ति सोमः। तव देवा हवमायन्ति सर्वे। त्वमकौण्डि
बह्वेनैतृपविष्टः। नमस्ते अस्मि सूर्यो म एधि। नमो वामस्य शृणुत॥ हव मे।
प्राणापानावजिह्वः॥ संश्वरन्तौ। हृद्यानि वा ब्रह्मणा तैर्मनम्। यो मां हृष्टि तं जहि
युवाना। प्राणापानौ सविदानौ जहितम्। अमृष्यामृन्ममा सङ्गसाधाम्॥४३॥

तं मे देवा ब्रह्मणा सविदानौ। वधाय दत्तं तमह॥ हिनमि। असंख्यजान सत
आर्भम्। यं यं जजान स उ गोपो अस्या। यदा मां वेदयते स भर्तुमी॥

परास्य मारं पुनरस्त्वमेति । तद्वै त्वं प्राणा अभवः । महान्मोहः प्रजापतेः । भूजः
कलियमाणाः । यद्वैवान्मार्गयो नव ॥ ४४ ॥

पुं० प्रजानां ह्यसार्ग्यं नव ॥

[४४]

इति ॥ इत्यन्तमन्यन्ति देवाः । विश्वस्य शानं वृषभं महीनाम् । ब्रह्म
सकृत्पुमन्मिदमगात् । अयं मा विश्वधीर्विक्रमस्व । मा छिंदी मृत्यो मा
वधीः । मा मे बलं विश्वे हो मा प्रमोषीः । प्रजा मा मे रीतिष्वे आयुक्ता । नृवक्षसं
त्वा हविषा विधेम । सद्यश्चक्रमानया । प्रवेपानया मृत्युर्वै ॥ ४५ ॥

प्राप्ता आशा अश्रवना कामेनाजनयन्तः । कामेन मे काम आगात् ।
इदं यच्छिदं मृत्योः । यदमीषामिदः प्रियम् । तद्वै त्वेपमामि । परं मृत्यो अने पुरेहि
पश्याम् । यस्यै स्व इतरो देवयानात् । वक्ष्यन्ते श्रवते तौ ब्रवीमि । मा नः प्रजा
रीतिषो मोत वीराने । प्र पूष्य मन्सा वन्दमानः । नाधमानो वृषभं वरेषणीनाम् ।
यः प्रजानामेकराणामनर्षीणाम् । मृत्युं यजे प्रथमजामृत्यु ॥ ४६ ॥

मृत्युर्वै वीर्यं श्रवति च ॥

[४६]

तैत्तिरीयवैश्वदेव्येऽङ्गानि सूर्या विश्वमा भूतिं रोचनम् ।
उपयामाद्देवानां सै सूर्या वा आजस्वत एव ते धानिः सूर्या वा
आजस्वते ॥ ४७ ॥

[४६]— आ व्ययस्व मदिनम् सोम विश्वानि जेतुम् । अवा नः संप्रयत्नम् ॥ ४८ ॥

[४७]— ईदृषे ये पूर्वतरोमपश्यन् व्यञ्जनीमेषं मयि सः । अस्मान् जे न
प्रतिवक्ष्यामहे ते धानि ये अपरोषे पश्यन् ॥ ४९ ॥

[४८]— ज्योतिष्मन् वा सादयामि ज्योतिष्कं वा सादयामि ज्योतिर्वदं वा
सादयामि मास्वन् वा सादयामि ज्वलन् वा सादयामि मन्मज्जन् वन् वा
सादयामि दीप्यमानं वा सादयामि रोचमानं वा सादयाम्यजन् वा सादयामि

तच्छं योरावृणामहे । गार्ं यज्ञाय । गार्ं यज्ञाय । देवीः स्वस्तिस्व नः ।

[११]

विहीनकोष्ठयाम् ॥ ५२ ॥

वितं सन्तानं भवं युक्तं कन्दलनिभं पशुपतिं स्यात्तद्देवयनाभिः
हृदयेन कर्दं लीहितेन शर्वं मतश्चाम्यां महोदेवमन्तः पाशुनाविषडनं

[१०]

ब्रह्मदेव्यायै स्वाहे सर्वस्मै स्वाहे ॥ ५१ ॥

प्रयासाय स्वाहेऽयमासाय स्वाहे वियासाय स्वाहे संयासाय स्वाहे द्यौर्वासाय
स्वाहेऽवयासाय स्वाहे शैवे स्वाहे शोकाय स्वाहे तप्यन्वे स्वाहे तपने स्वाहे

[११]

वृद्धेभ्योनिषं वा सादयामि बोधयन्ती वा सादयामि जायन्ती वा सादयामि ॥ ५० ॥

स्वस्तिमान्निष्यः। ऊर्ध्वं जिगातु मेवजम्। शं नो अस्य द्विपदौ। शं वर्गिषदौ। ॐ
शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

॥ वर्तुषः पञ्चः ॥

नमो वाचे या चीदिता या चान्दिता तस्यै वाचे नमो नमो वाचे नमो
 पितरोऽनुमदन्ति ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥
 मयुमती देवेभ्यो वाचमुदासः शृङ्गैर्वृथा मनुष्यैस्तं मा देवा अवन्य शोमायै
 प्राणापानौ मा मा हस्तिभे मयु मनिष्ये मयु जनिष्ये मयु वक्ष्यामि मयु वदिष्यामि
 प्रजायै प्रभानां अयादुपस्तरणमदे प्रजायै प्रभानां अयासं प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं
 वदिष्ये ब्रह्म वदिष्ये सत्यं वदिष्ये तस्मा अहेमिदमुपस्तरणमुपस्तरण उपस्तरणं मे
 शम् ब्रह्मप्रापती ॥ अतं वदिष्ये अतं वदिष्ये तेजो वदिष्ये यशो वदिष्ये तपो
 देवेभ्यः शम् मे द्यौः शम् पृथिवी शम् विश्वमिदं जगत् ॥ शम् वन्द्यं सर्वश्रेष्ठं
 परादुमहेमवीमञ्जकतो मञ्जपतीमरादा वैश्वदेवो वाचमुदासः शिवामदन्ति ॥
 वाचस्पतये नमः ऋषिभ्यो मञ्जक्यो मञ्जपतिभ्यो मा मामुषयो मञ्जकतो मञ्जपतयः
 नमो वाचे या चीदिता या चान्दिता तस्यै वाचे नमो नमो वाचे नमो

वाचस्पतये नमः ऋषिभ्यो मञ्जुकेभ्यो मञ्जुपतिभ्यो मा मामर्षयो मञ्जुपतयः
 परादुर्महामूर्ध्नि मञ्जुपतीभ्यो दा वैश्वदेवो वाचमुखासः ॥ शिवामदन्त्यो ॥
 देवभ्यः शर्म मे द्यौः शर्म पृथिवी शर्म विश्वमिदं जगत् ॥ शर्म चन्द्रश्च सूर्यश्च
 शर्म ब्रह्मपञ्चमोऽहो भूतं वादिष्ये भुवनं वादिष्ये तेजो वादिष्ये यशो वादिष्ये तपो
 वादिष्ये ब्रह्म वादिष्ये सत्यं वादिष्ये तत्समा अहमिदमुपस्तरामुपस्तराम् उपस्तराम् मे
 प्रजायै प्रशान्तं अयादुपस्तरामहं प्रजायै प्रशान्तं अयासं प्राणापानौ मन्योर्मा पातं
 प्राणापानौ मा मा हतिसिद्धं मर्युं मतिष्ये मर्युं जानिष्ये मर्युं वक्ष्यामि मर्युं वादिष्यामि
 मर्युमती देवभ्यो वाचमुखासः ॥ श्वैष्वपा मन्त्र्युभ्यस्त्वं मा देवा अवन्य शोभायै
 पितरोऽनुमदन्त्यो ॥ १॥

[१]—युञ्जते मन उत युञ्जते धियः ॥ विष्णो विषस्य बृहते विपश्चितः ॥ वि होवा दध
 वर्यनातिवदेक इतः ॥ महो देवस्य सविः परिरुहतिः ॥ देवस्य त्वा सविः प्रमवे ॥

अ०शुनोर्बाह्व्याम० पूषा इत्याम्यामाद०। अ०शुनो नारि०सि० अ०व०र०क०दे०व०भ्यः०।
उत्तिष्ठ ब्रह्मणस्पति॥२॥

दे०व०य०न्त०स्त्व०म०ह०। उ०प० प्र०य०न्त्य० म०क०तः० स०द०न०वः०। इ०न्द्र० प्रा०श०नो०वा० स०वा०॥ श्रु०
ब्रह्मणस्पतिः०। प० दे०व्यो०र्ग० स०न०त०॥ अ०च्छा० वी०र० न०य० प०रि०ङ्गी०य०स०म०। दे०वा० य०ज्ञ० न०य०न्त्य०
नः०। दे०वी० द्या०वा०पृ०थि०वो० अ०र्न० मे० म०सा०ध्या०म०। अ०च्छा०स०म०ध०। म०व०स्य० श्रि०रः॥३॥

म०व०स्य० न०। म०व०स्य० न०। श्रि०रः॥४॥ इ०य०त्य०य० अ०न्ति०। अ०च्छा०स०म०ध०। म०व०स्य०
श्रि०रः०। म०व०स्य० न०। म०व०स्य० न०। श्रि०रः॥५॥ दे०वी०र्व०वी०र्षी०र०स्य० म०र०स्य० प्र०थ०म०जा० अ०ग०व०र्योः०।
म०व०स्य० न०। म०व०स्य० न०। श्रि०रः॥६॥ इ०न्द्र०स्यो०जो०ति०सि०। अ०च्छा०स०म०ध०। म०व०स्य०

श्रि०रः०। म०व०स्य० न०। म०व०स्य० न०। श्रि०रः॥७॥ अ०ग्नि०जा० अ०न्ति० प्र०जा०प०ते० रे०तः०।
अ०च्छा०स०म०ध०। म०व०स्य० श्रि०रः॥८॥

म०व०स्य० न०। म०व०स्य० न०। श्रि०रः॥९॥ आ०र्य०र्यो०हि० प्र०जा०प०ते० यो०हि०। अ०प०न० यो०हि०। अ०प०न०

धीहि। चक्षुर्धीहि श्रोत्रं धीहि। मनो धीहि वाचं धीहि। आत्मानं धीहि पण्डितं धीहि।
मां धीहि मयि धीहि। मयि वा मयि धीहि। मयि धीहि। मयि धीहि॥६॥

यज्ञस्य पदे स्थः। गायत्रीं वा छन्दसा करोमि। वैद्विं वा छन्दसा करोमि।
जागतेन वा छन्दसा करोमि। मयस्य याज्ञांति। अदितिसे विष्णवे यज्ञे। पाङ्गेन
छन्दसा। सूर्यस्य इयं सा जाय। मयि ति॥७॥

पदे विष्टे अनावयोरैकैश्चाक्षमेष मयस्य विष्टः विष्टः विष्टोऽतिसे नव वा॥ [२]

वृष्णा अश्वस्य निष्पदंति। वक्रगन्त्वा पूर्ववत् आर्यपयग। मित्रावक्रगयार्थवृष्णा
धर्मणा। अग्निर्वृष्णा। शोचिर्वृष्णा। ज्योतिर्वृष्णा। तपसे वा। अग्निमं महिना
दिवसो। मित्रो बर्गव संपथाः। उत श्वसा पृथिवीम्॥८॥

मित्रस्य चरषणीयुतः। श्वो देवस्य सानेसिम। द्युमं चित्रश्वस्तमम्। सिधुं
वा। देवस्त्वा सविरोद्धपय। संपाणिः स्वर्द्धिः। सूर्योद्धेत शक्त्वा। अपृथमामः
पृथिव्याम्। आशा दिश आ पुण। उत्तिष्ठ वर्द्धन्वा॥९॥

ब्रह्मन्मन्त्रिणम् । हेतुर्धर्ममन्त्रिणः । यन्मायं वा मन्त्राय वा । सर्वस्य हेतुस्य

त्वा । प्रणाय स्वाहा । यानय स्वाहा । यानय स्वाहा । वक्ष्ये स्वाहा । शोभय स्वाहा ।
मनुसे स्वाहा । वाचे सर्वस्वस्य स्वाहा । दक्षाय स्वाहा । कर्तुवे स्वाहा । ओजसे स्वाहा ।

बल्ये स्वाहा । देवस्त्वां सविता मन्त्राऽनर्कः ॥ १२ ॥

पृथिवी तपसश्चयस्व । अतिवृत्तिं शोचिर्वृत्तिं ज्योतिरसि तपोऽसि ।

सः सौदस्व महे । अस्मि । शोचस्व देववीतमः । विधुममये अकषं मिथेयम् । सृज
प्रक्षान्तदरशोतम । अञ्जिते यं प्रथयन्तो न विधाः । वपावन्तं नाशिनो तपन्तः ।

प्रिपुं पुं न उपासे प्रष्टः । आ धेनुं अतिमृतयवसद्वीतः ॥ १३ ॥

अनधुष्य पुरस्तात् । अशेरगधिपत्ये । आर्यम् दाः । पृजवर्णी दक्षिणतः ।
इन्द्रस्याधिपत्ये । प्रजां मे दाः । सृषदां पृश्नात् । देवस्य सविरेगधिपत्ये । प्राणं मे

दाः । आश्विजितन्तरः ॥ १४ ॥

मित्रावकं गयोराधिपत्ये । शत्रुं मे दाः । विधुजितकपनिष्ठता । ब्रह्मन्मन्त्रिणस्ये

ब्रह्मं मे दाः क्षत्रं मे दाः। तेजो मे दा वर्यो मे दाः। यशो मे दास्वर्गो मे दाः।
मनो मे दाः। मनोरश्नांसि भूरिपुत्रा। विश्वान्यो मा नो ह्यभ्यः पाहि॥१५॥

संपुसदा मे भूया मा मा हिंसीः। तपोब्धये अन्तरा अभिजातं।
तपोश्च संमरकषः परस्य। तपोवसो चिकित्तो अवितातं। वि ते तिष्ठन्नामजरा
अयान्तः। चितः स्य परचितः। स्वादां मरुद्भिः परिश्रयस्व। मा अंसि। प्रमा
अंसि। प्रतिमा अंसि॥१६॥

समा अंसि। विमा अंसि। उमा अंसि। अन्तरिक्षस्यान्तरिंसि। दिवं
तपसश्चायस्व। आग्निर्गोमृदतो न ऊनम। आत्मायय हरिवो वधमानः। यदा
स्तोत्रेभ्यो महि गोत्रा कृजान्ति। भूविष्टमाजो अयं ते स्याम। शूकं ते अयद्वज्रं
ते अयता॥१७॥

विष्वक्पे अहंनो द्यौर्विवाप्ति। विश्वा हि माया अवप्ति स्वधावः। भद्रा ते पृषतिह
गोतिरस्ति। अरदेतिभ्यमरिषे सयकानि यन्तं। अरदेतिष्कं यजतं विश्वकृपम। अरदे

निदन्दयसे विश्वमभ्युषम् । न वा ओजाया ऊहं लदन्ति । गायत्रमसि । वैश्वमसि ।
जगन्मसि । मर्य मर्य । मर्य॥१८॥

अनेकेसादौर्द्वैतैः पाहि प्रणिमा अस्मि यजानन्ते अयश्चानागमस्येकं वा ॥

[५]— दश प्राच्यदृशं मासि दृशिषा । दश प्रतीच्यदृशं मास्यदृच्यः । दशोऽव्यं मासि
स्यमनस्यमानः । स नो क्व युद्धादृणीयमानः । अथिद्धा वस्यिः पूरन्नादृच्यय
गायत्रेण छन्दसा । स मां कचिन्तो रोचय । छन्दस्त्वा ऊहदृक्षिणो रोचयते वैश्वेने
छन्दसा । स मां कचिन्तो रोचय । वकणस्त्वादित्यैः पञ्चादृच्यय जगाने छन्दसा ॥
स मां कचिन्तो रोचय॥१९॥

द्वैतानस्त्वा माकरो मकडिकतरगे रोचयन्वान्द्विमे छन्दसा । स मां कचिन्तो
रोचय । ऊहस्मतिन्त्वा विश्वद्वैकपरीष्टादृचयते पाङ्गेन छन्दसा । स मां कचिन्तो
रोचय । रोचिन्तस्त्वं देव धम देवब्बसि । रोचिषीयाहं मन्युष्य । सप्तद्विमे कचिन्तस्त्वं
देवब्बस्यिमाः स्तेजस्वी । इद्ववच्यस्यसि । कचिन्तोऽहं मन्युष्यस्यिमाः स्तेजस्वी

षड्वचसु भूयासम् । कृत्वासि । क्वं मयि धि॥२०॥

मयि क्वं । दशं पूरन्त॥द्वचसे । दशं दक्षिणा । दशं प्रत्याङ्कं । दशोदङ्कं ।
मासि सुमनस्यमानः । स नः सभादिषमूर्जं धि॥ वाजी वाजिनं पवन् । योचिती
धम् कर्त्तव्यम्॥२१॥

येष्वेव धिं न व ॥

अपश्य गोपमनिपद्यमानम् । आ च परा च पृथगिभेक्षन्तम् । स समीचीः
स विष्वक्वीर्यमानः । आ वीरवर्ति भूवनेष्वन्तः । अत्र प्राचीः । मय्य माखीभ्यः मय्य
मार्गवीभ्याम् । अर्जं वा देववीरये । समीक्षयिष्यन्तं गत । स देवेनं सवित्रा । स
सूर्यो योचते॥२२॥

स्वाहा समीक्षन्तपसा गत । स देवेनं सवित्रा । स॥ सूर्यो योचिष । यत् दिवो
विमन्ति रजसः । पृथिव्या यत् । उरोरन्तरिक्षस्य यत् । यत् दिवो देवानाम् ।
अमृत्युस्त्वपोजाः । द्वे देवा मनसे वा । दिवे वा सूर्याय वा॥२३॥

ऊर्ध्वानिममन्वरे कृषि। त्रिविदेव ह्येता यच्छ। विश्वस्य भुवः पते। विश्वस्य भुवनस्यते। विश्वस्य मनसस्यते। विश्वस्य वचसस्यते। विश्वस्य तपसस्यते। विश्वस्य ब्रह्मणस्यते। देवैश्चैस्त्वं देव धर्म देवान्याहि। तेषां वाचमस्य नियच्छ देवायुवम् ॥ २४ ॥

गर्भं देवानाम्। पिता मनीनाम्। पतिः प्रजानाम्। मतिः कवीनाम्। स देवा देवन् सविता यतिष्ठ। स संयुक्ताकृत्। आयुर्दान्ववमस्य धर्म वचोदा देवा देवन्। पिता नोऽसि पिता नो बोध। आयुर्धान्वनैयाः पयोधाः। वचोदा वरिवोदा असि। पिता नोऽसि पिता नो बोध। आयुर्धान्वनैयाः पयोधाः। वचोदा वरिवोदा ॥ २५ ॥

अन्तरिक्षं उरवरीयाम्। अश्वीमहि त्वा मा मा हिंस्री। त्वमश्वीर्यदपानिर्विशामसि। विश्वासां मार्ज्वीणाम्। शतं पृथिविष पाष्टरुदसः। समेष्टारुः शतं हिमाः। तन्मूर्ध्नि विष्टारुद्वानाम्। इहेव रातयः सन्। त्वष्टीमती ते सपथ। सूर्या रतो दधाना। वीरं विदेय तव सन्दष्टि। माऽहं रायस्त्वोषण

वि योषम् ॥ २६ ॥

येषां संययिष्यन्ति तेषां संययिष्यन्ति तेषां संययिष्यन्ति तेषां संययिष्यन्ति ॥ ७ ॥

देवस्य त्वा सविः प्रसवे। अश्विनोर्बर्हिभ्याम्। पूषा हस्ताभ्यामाददे।
अदित्यै राजासि। इहं एहि। अदिते एहि। सरस्वत्येहि। असावेहि। असावेहि।

असावेहि ॥ २७ ॥

अदित्या उष्णीषमसि। वार्यस्वैः। पूषा लोपावस्यजि। अश्विन्यां प्रदापय।
यस्ते स्तनः शशयो यो मयोर्मः। येन विश्वा पुष्यसि वायानि। यो रवेया वसुविद्यः
सदैवः। सरस्वति नमिह धानवकः। उक्षं घूमं शिशुं। उक्षं घूमं पाहि ॥ २८ ॥
घमयिष्य शिशुः। बर्हिस्पतिस्त्वोपसीदति। दानवः स्य परवः। विष्णवो नोहिरेन।
अश्विन्यां निवस्य। सरस्वत्ये निवस्य। पूषा निवस्य। बर्हिस्पतये निवस्य।
इन्द्राय निवस्य। इन्द्राय निवस्य ॥ २९ ॥

वार्यजोऽसि। वैर्हिमाऽसि। जगतामसि। सदेजो मगतामसि। इन्द्राश्विनो

સ્વાહૃં ॥ સોમાય લા કેદવરે સ્વાહૃં ॥ વક્રગાય લાઽઽદિત્યવરે સ્વાહૃં ॥ ૩૨ ॥
 દેવસ્વરે લા વાતાય સ્વાહૃં ॥ શિનિદરે લા વાતાય સ્વાહૃં ॥ અમરે લા વસુમરે
 વાતાય સ્વાહૃં ॥ અપરિપૃષ્ઠાય લા વાતાય સ્વાહૃં ॥ અવસ્તરે લા વાતાય સ્વાહૃં ॥
 સમૃદ્ધાય લા વાતાય સ્વાહૃં ॥ સિન્ધાય લા વાતાય સ્વાહૃં ॥ અનાપૃષ્ઠાય લા

[૮] ————— પદે પાતિ તિન્નસ્વ યજ્ઞિ નં વ ॥

પાહૃં ॥ ૩૧ ॥
 પૃથિવિસ્યૃઙ્ઠા માં દિઃસીઃ ॥ સુવરસે સુવસુ યજ્ઞઃ ॥ દિવં યજ્ઞઃ દિવો માં
 તેજોઽસિ ॥ તેજોઽનં પ્રહૃં ॥ દિવિસ્યૃઙ્ઠા માં દિઃસીઃ ॥ અન્તરિક્ષસ્યૃઙ્ઠા માં દિઃસીઃ ॥
 અન્તરિક્ષે લોપયજ્ઞામિ ॥ દેવાનાં લા તિર્વિગામનમનો મર્તુઃ શકેયમા
 પતિર્વિજ્ઞામિ ॥ ૩૦ ॥

મર્યુનઃ સારથસ્ય ॥ ધમ પાત વસવો યજનો વટ ॥ સ્વાહૃં ॥ મર્યુસ્ય રશમરે
 વૃહિવનય વૃહોમિ ॥ મર્યુ દૃતિવરસિ ॥ મર્યુસ્ય તપસ્તપ ॥ ધાવાપૃથિવૃત્તિયા લા

वृहस्पतये वा विश्वदूयावरे स्वाहा॥ सवित्रे त्वर्ममते त्वर्ममते वज्रवरे
स्वाहा॥ यमस्य त्वाऽङ्गिरस्वरे त्वर्ममते स्वाहा॥ विश्वा आशा दक्षिणमते॥ विश्वा
देवानायाहिरे॥ स्वाहा॥ कनस्य यमस्य॥ मयूः त्रिवतमशिना॥ स्वाहा॥ यज्ञेयस्य
वा यज्ञिभूः॥ अशिना यम पात॥ स्वाहा॥ ३३॥

अहोर्विवाग्निकृतिभिः॥ अग्निं वा॥ द्वावापृथिवी म॥ सागाम॥ स्वाहे॥ य
स्वाहे॥ वट॥ यममपातमशिना॥ स्वाहा॥ वानम॥ अहोर्विवाग्निकृतिभिः॥ अग्निं वा॥
द्वावापृथिवी अ॥ म॥ सागाम॥ तं पाव॥ यथा वट॥ नमो दिवे॥ नमः पृथिव्यै॥ ३४॥
दिवे वा॥ इमं यज्ञम॥ यज्ञमिमं दिवे वा॥॥ दिवं वा॥ अन्तरिक्षं वा॥
पृथिवीं वा॥ पञ्च प्रतिष्ठां वा॥ देवानामपातम॥ त्वे॥ ३५॥

अतिरूपवते स्वाहा॥ इति॥ वानं पृथिव्या अष्टे वा॥ ३६॥

इषे पृथिवि॥ ऊर्जे पृथिवि॥ ब्रह्मणे पृथिवि॥ क्षत्राय पृथिवि॥ अश्वः पृथिवि॥
अश्वधीभ्यः पृथिवि॥ वनस्पतेभ्यः पृथिवि॥ द्वावापृथिव्या॥ पृथिवि॥ सूर्यमग्नये॥

प्रापिहि । ब्रह्मवर्चसाय प्रापिहि ॥ ३६ ॥

यत्तन्मानय प्रापिहि । मय्ये ज्यैष्ठ्याय प्रापिहि । निब्रूयात् । दृष्ट्वात् । वा ।

इन्द्रियाय वा मूल्ये वा । धर्माणि सधर्मा मय्यस्मा । ब्रह्माणि धारय । क्षत्राणि

धारय । विष्णो धारय । नेत्वा वानः स्कन्दयानि ॥ ३७ ॥

अमृष्यन्ता प्राण सदायानि । अमृतां मेहे निरेषु वाञ्छन् । योऽस्माद्देहि । यं वं वयं

दिशः । पूर्णा शरसे स्वाहो । आरभ्यः स्वाहो । प्रतिरभ्यः स्वाहो । द्वावापुत्रिवाप्याः

स्वाहो । प्रियंभ्यो धर्मभ्यः स्वाहो । कर्तव्यं कर्तव्ये स्वाहो ॥ ३८ ॥

अहोऽग्निः केवनां ज्येष्ठानाम् । सृज्यातिज्यातिषाः स्वाहो । राज्ञेज्यातिः केवनां

ज्येष्ठानाम् । सृज्यातिज्यातिषाः स्वाहो । अपोपरो माऽहो राज्ञेय मा पाहि । एषा

ते अग्ने संमते । तया समिधस्व । आर्यम दाः । वर्चसा माञ्जिः । अपोपरो मा

राज्ञेय अहो मा पाहि ॥ ३९ ॥

एषा ते अग्ने संमते । तया समिधस्व । आर्यम दाः । वर्चसा माञ्जिः ।

धर्म या नै पुत्रिव्याः शोकं या जगते छन्दसि। या वैश्ये। या सदासि।
तान् पुत्रेनाव यज्ञे स्वाहा॥ अर्चनोऽर्चनमतिः। अविर्दर्ममते वम। विवस्व।

धर्म या ते तिरि शर्क। या गापजे छन्दसि। या ब्राह्मणे। या देविधर्मी। नाने
 पुनेनाव यजे स्वाहो॥ धर्म या तेऽन्तिरेक्षे शर्क। या वैद्वेजे छन्दसि। या गान्धर्वे॥

॥ ४२ ॥ नमो भगवते वासुदेवाय । नमो भगवते वासुदेवाय ।

[illegible]

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

वयमनृकामाम सुविगतय नव्यसे । ब्रह्मणस्त्वा परस्परायाः । क्षत्रस्य तनवः पाहि ।
विशस्त्वा धर्माणा । वयमनृकामाम सुविगतय नव्यसे । प्राणस्य त्वा परस्परायाः ।
वक्ष्यस्व तनवः पाहि । शत्रुस्य त्वा धर्माणा । वयमनृकामाम सुविगतय नव्यसे ।

वल्ग्वेति ब्रूयथायाः ॥ ४४ ॥

विश्वैर्जनधायाः । ब्रू व वक्ष्ये पति व वक्ष्ये । चरिः क्षत्रिणान्भ्रगतस्य ।
सद्ये विश्वायुः शर्म संप्रधायाः । अप ह्येषो अप ह्येः । अन्त्यर्द्धगतस्य साक्षिणम् ।
धर्मेन तेऽनृमन्युर्यीषम् । तेन वधस्व चाऽऽ व व्यायस्व । वर्युर्वीमहि व वयम् ।
आ व व्याप्तिमवीमहि ॥ ४५ ॥

रतिर्नानासि दिव्यो गन्धर्वः । तस्य ते पृथङ्विधानम् । अग्निरव्यक्षाः ।
करोतीत्येपतिः । समहमर्युषा । स प्राणेन । स वर्चसा । स पयसा । स गौपत्येन ।
स ५ गयस्त्वोषेण ॥ ४६ ॥

व्यसा । योऽस्मान्द्विष्टि । स व वयं दिव्यः । अतिकदङ्गेषा हरेः । महानिम्नो

न दरेष्टानः। सः सूर्यग रोचते। विदति समर्द्धयानिः। इन्दुदंष्ट्रः श्वेन श्रुतावा॥
हिरण्यपक्षः शर्कानो भूर्यः। महेन्द्रस्यस्यैव आनिषतः॥४७॥

नमस्ते अस्य मा मा हिःसीः। विशावस्यैः सोम गान्धर्वम्। आपो ददृशुषीः।
तदेतेनाख्यायन्। तदन्वते। इन्द्रो रादृता आसाम्। पति सूर्यस्य पतिषीः
रुपयते। विशावस्यैः तयो गृणाति। दिव्यो गान्धर्वो रजसो विमानः। यज्ञो
वा सत्यमृत यथ विद्व॥४८॥

पिथो दिव्यानि पिथ इतो अयाते। सन्निभविन्द्वरुणे नदीनाम्। अपावृणोर्द्वयो
अशमवजानाम्। प्रासाजान्धर्वो अमृतानि रोचते। इन्द्रो दक्षं पतिजानादृष्टानाम्।
पुनत्वं देव धम् देवो देवानुपगताः। इदमहं मनुष्यो मनुष्यान्। सोमपोथानुमतिर्हि।
सह प्रजया सह रायस्यावृण। सन्निभा न आप ओषधयः सन्त्य॥४९॥

दृष्टिर्जान्धर्वैः भूयस्यैः। योऽस्मान्दृष्टिः। यं च वयं दिव्यः। उद्धव तमसेत्यपि।
उद्धव विजम्। इममर्थमस्मभ्यः सन्निभ। गायत्रं नवीयांसम्। अथो देवेषु

प्रवीचः॥५०॥

[११] याऽऽद्यां नान्त्तं पुनन्त्तं यत्तं स्वाहो॥ यत्तं यथायाः यासिधिमहि पावणं निवन्तो विव सन्त्तं॥

महेनां पयाऽसि विहितं देवता॥ ज्योतिर्मा असि वनस्पतीनामोषधीनां रसः॥
वाजिनं वा वाजिनोऽव नयामः॥ ऊर्ध्वं मनः सुवर्गम्॥५१॥

[१२]

अस्कोऽद्याः पुंश्चिदीम। अस्कोनपमा युवगाः। स्कोदेमा विशा भवना। स्को
यज्ञः प्रजनयति। अस्कोनजनि प्राजनि। आ स्कोवाज्जायते वृषा॥ स्कोवा
प्रजनिषीमहि॥५२॥

[१३]

या पुंस्वाहिद्विदपवत। तान्त्तं पुनन्त्तं यत्तं स्वाहो॥ या दक्षिणतः। या पश्चात्तं।
यान्तः। यापश्चिद्विदपवत। तान्त्तं पुनन्त्तं यत्तं स्वाहो॥५३॥

[१४]

[७४]

प्रजापतिस्त्वा सादयत् । तया देवतयाऽङ्गीरस्वर्द्ध्वा सादत् ॥५३॥
 तेन सूर्यमरोचयत् । धर्मः श्रोतस्वदेयमग्निः । पुरोषमग्निं स पिब प्रजया पशुभिर्भुजत् ।
 अस्मभ्यर्पितो रथो न वाजो । अर्चन् पक्वे महि साधमन्वत् । तेन सूर्यमथारयत् ।
 उदस्य शिष्याङ्गीर्नार्तिं विभर्ति । मरं पुरोहो न भूमं । प शूकैर्देवो मनीषा ।

[७५]

स्वाहा । पूर्णोऽङ्गीर्ये स्वाहा । पूर्णो नरुण्ये स्वाहा । पूर्णो साकेतये स्वाहा ॥५५॥
 पूर्णो स्वाहा । पूर्णो शरसे स्वाहा । पूर्णो प्रपञ्चये स्वाहा । पूर्णो नरुण्ये स्वाहा ।

[५६]

मनसे स्वाहा । वाचे सस्वत्यै स्वाहा ॥५४॥
 प्राणाय स्वाहा । व्यानय स्वाहा । उपानय स्वाहा । वक्षिणे स्वाहा । शोकाय स्वाहा ।

यास्ते अथ आर्द्धं योनयो याः कृत्वायिनीः। ये ते अथ इन्दवो या उ नामयः।
यास्ते अथ तन्व ऊर्जो नाम। तानिस्त्वभूमयानिः संविदानः। प्रजानिभ्यो हविषोहे
सीद। प्रजापतिस्त्वा सादयत्। तथा देवतयाऽङ्घ्रिस्त्वङ्घ्रिवा सीद॥५७॥

[१८]

अग्निरोसि वैशानरोऽसि। संवध्मरोऽसि परिवध्मरोऽसि। इदोवध्मरोऽसिद्वध्मरोऽसि।
इद्धध्मरोऽसि वध्मरोऽसि। तस्य ते वसन्तः शिरः। शीष्मा दक्षिणः पक्षः।
वरुणः पृच्छम्। शरदन्तरः पक्षः। हेमन्तो मध्यम्। पूर्वपक्षाश्चिन्तयः। अपरपक्षाः
पूरीषम्। अहोरात्राणिष्टकाः। तस्य ते मासाश्चर्यमासाश्च कल्पनाम्। ऋतवस्ते
कल्पनाम्। संवध्मरस्ते कल्पनाम्। अहोरात्राणि ते कल्पनाम्। एति प्रति वीति
सप्तम्यदिनि। प्रजापतिस्त्वा सादयत्। तथा देवतयाऽङ्घ्रिस्त्वङ्घ्रिवा सीद॥५८॥

वितयो नव वा॥

[१९]

भूमिवः सृवः। ऊर्ध्व ऊ ष ण ऊतयौ। ऊर्ध्वो नः पाद्वद्वसः। विपुन्द्वद्वगा*

समने बद्धेनाम्। युवाने सन् पतिने जगाम। देवस्य पश्य कालं महिषा
ममारे। सद्यः समान। यदेते विदमिश्रिषः। पूरा जरेभ्य आर्षदः। सन्ध्याता सन्धि
मथवा पूरोवर्षः॥५१॥

निष्कलं विद्धि पुनः। पुनश्चा सदे रय्या। मा नो धम व्यथिते विव्यथा
नः। मा नः परमधुरं मा रजोऽनैः। मोक्षमाः स्तमस्यन्तः। मा रुद्धिधासो
अभिर्गुर्वधनः। मा नः कर्णिरुद्धितेनिरस्मान्। विषासुनीते मा परा दाः। मा
नो केशे निरञ्जिते मा नो अस्मा। मा द्वावापुथिवी ह्रीहिषाताम्॥५०॥

उप नो निरावकणाविहवतम्। अन्वादीय्याधामिह नः सखाया। आदित्यानां
प्रसितिरहेतिः। उया शानापाष्टा धविषा पति णो वृणक्ति। इमं मे वरुण तत्त्वा
यामि। त्वं नो अये स त्वं नो अये। त्वमये अयासि। उद्धेय तमस्यस्यति। उद्धेय
त्रिजम्। वयः सपणाः॥५१॥

द्विष्मः॥६४॥

निष्क क्षादितिश्व क्षादितिश्व। उष्मा च शीता च। उष्मा च शीता च। उष्मा च शीता च। उष्मा च शीता च। उष्मा च शीता च।
[२२]

यं च वयं द्विष्मः॥६३॥

यान्ते अयं योगस्त्वर्नवः। अयं योगस्त्वर्नवः। अयं योगस्त्वर्नवः। अयं योगस्त्वर्नवः। अयं योगस्त्वर्नवः। अयं योगस्त्वर्नवः।
[२१]

यथासा सदे षड्॥

पुनस्त्य मयुमतः। उपदेवस्यापदेवो मक्षयामि॥६२॥

मयुः सर्वः। मयि लब्धिर्ये मदेत। मयि दक्षो मयि कर्तुः। मयि धाति
सर्वोयुम्। त्रिष्वयमो विभक्तिः। आर्क्यो मन्सा सदे। विराजो ज्योतिषा सदे।
युजेन पयसा सदे। ब्रह्मणो तेजसा सदे। क्षत्रेण यथासा सदे। सत्येन तपसा सदे।
तस्य द्रोहमशीमहि। तस्य सुसमशीमहि। तस्य मक्षमशीमहि। तस्य ते इन्द्रोण

[୧୯]

[୩୯]-

[၆၉]-

[2c]-

[ॐ]-

द्विदशम्। स्वर्गोऽस्य ग्रहे भोजनम्। अथे अग्निना संवत्स्र। मृत्यो मृत्यना
संवत्स्र। नमस्ते अस्य भगवः। सकृते अथे नमः। द्विस्ते नमः। त्रिस्ते नमः। चतुस्ते
नमः। पञ्चकवस्ते नमः। दशकवस्ते नमः। शतकवस्ते नमः। आसदशकवस्ते
नमः। अपरिमितकवस्ते नमः। नमस्ते अस्य मा मा द्विःसीः॥३९॥

त्रिस्ते नमः सप्त वः॥

अस्यमृत्यो कथिरेणावृत्तः। यमस्य दैतः शपादिधावसि। यथः सपुर्णः कृणु
निर्ववसे। यमस्य दैतः ग्रहेते भवस्य योग्योः॥७०॥

यदेतद्विक्रमे भूत्वा। वाग्देव्याभिरायासि। द्विषन्ते मेऽभिमाया। तं मृत्यो मृत्यवे
नय। स आत्मानिमाच्छुर्वि॥७१॥

यदाष्टिगो यदि वा स्वकामो। मयङ्को वदति वाचमेतन्म। तानिन्द्रोऽग्नी ब्रह्मणा

[३०]

[२९]

[२८]

संविदानी। शिवामस्म्यं कर्णं गृहेषु॥७२॥

[३१]

दुर्धमन्त्रि दुरेष्टो। मा स्म दक्षिणो वदः। यदि दक्षिणो वदः॥द्विषन् मूढ
ब्रधाम्॥७३॥

[३२]

इत्यादिके आपमते। द्विरयाक्षो अयोमुखः। रक्षसां दूत आगतः। तमिने
नाशयाम्॥७४॥

[३३]

यदेतद्धेतोर्विविधं। दैवी वाचं वदसि। द्विषतो नः परावद। तान्मया मृत्यु
नय। न आर्याऽऽर्त्तिमाच्छन्। अग्निनाऽग्निः सर्वदत्तम्॥७५॥

[३४]

प्रसाधं सव्यूयौ पतिसि । सव्यमष्टौ निपति च । मेहेकस्य चानाममत् ॥ ७६ ॥

[३५]

अत्रिणा वा किमे दृप्तिम् । कर्वेन जमदग्निना । विश्ववसोर्ब्रह्मणा हृतः ।
किमौगां राजा । अयुषाः स्युपतिरहृतः । अथो मागायथो पिता । अथो स्यूया
अथो ह्युद्राः । अथो कृष्णा अथो श्वेताः । अथो आशानिका हृताः । श्वेताभिः सह
सर्वे हृताः ॥ ७७ ॥

[३६]

आहारावद्य । श्वेतस्य हविषो यथा । तथ्सैन्यम् । यदम् यमस्य जम्भयोः ।
आदधामि तथा हि तत् । स्वपुण्यमसि ॥ ७८ ॥

[३७]

ब्रह्मणा वा शपाति । ब्रह्मणस्त्वा शपथेन शपाति । घोरेण वा भूयानं चक्षुषा
प्रक्षौ । रोद्रेण वाङ्मिरसां मनसा व्यापानि । अपस्य वा धारया विद्यानि । अपयो

मन्थदस्वामौ ॥७१॥

[३८]

उर्षदं श्रिमज्जावयि । तन्पुत्रे तस्य उर्षदं । शिशोः सन् प्रवक्ष्यामि । मन्थीवोऽप्य-
सर्षदं । यावद्विदः पूरस्त्वाद्विदयाति सूर्यः । तावद्विदोऽप्यं नाशय । योऽस्मान्दृष्टिः । यं
यं वयं द्विष्टमः ॥८०॥

[३९]

भर्तुवः सूर्यो भर्तुवः सूर्यो भर्तुवः सूर्यः । भूर्वाऽऽह्वायि भूर्वाऽऽह्वायि भूर्वाऽऽह्वायि ।
नृन्मायि नृन्मायि नृन्मायि नृन्मायि । निधायो वायि निधायो वायि निधायो वायि ।
निधायो वायि । ए अस्म अस्म । सर्वे न ज्योतीः ॥८१॥

[४०]

पृथिवी समिते । तामथिः समित्ये । साऽथिः समित्ये । तामदेः समित्ये । सा
मा समिद्धा । आर्येषां तेजसा । वचसा श्रिया । यशसा ब्रह्मवचसेन । अजगद्येन

समिन्नाः स्वाहा॥ अन्तरिक्षं समित्॥८२॥

तं वार्यः समित्॥ सा वार्यः समित्॥ तामहं समित्॥ सा मा समित्॥
 आयुषा तेजसा॥ वर्धसा श्रिया॥ पञ्चसा ब्रह्मवर्चसेन॥ अथाद्येन समिन्नाः स्वाहा॥
 द्यौः समित्॥ तामादित्यः समित्॥८३॥

साऽदित्यः समित्॥ तामहं समित्॥ सा मा समित्॥ आयुषा तेजसा॥
 वर्धसा श्रिया॥ पञ्चसा ब्रह्मवर्चसेन॥ अथाद्येन समिन्नाः स्वाहा॥ प्राजापत्या
 मं समिदसि सपवक्षयणी॥ आर्ग्यहा मं॥ अथ ब्रतपते ब्रतं
 वारिष्यामि॥८४॥

तच्छक्यं तन्मं राखताम॥ वार्यो ब्रतपते आदित्य ब्रतपते॥ ब्रतं वारिष्यामि॥
 तच्छक्यं तन्मं राखताम॥ द्यौः समित्॥ तामादित्यः समित्॥
 साऽदित्यः समित्॥ तामहं समित्॥ सा मा समित्॥ आयुषा तेजसा॥८५॥
 वर्धसा श्रिया॥ पञ्चसा ब्रह्मवर्चसेन॥ अथाद्येन समिन्नाः स्वाहा॥ अन्तरिक्षं

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[११]—॥ ३ ॥ संविदमिन्द्रोऽथ वृष्याम्यादिषो नेजसा ववसा निषा यवसा ब्रह्मवैवर्तेनाहो ॥ ३ ॥

॥ ७८ ॥ अथैवमस्मिन्मन्त्रे ॥ ७८ ॥ अथैवमस्मिन्मन्त्रे ॥ ७८ ॥ अथैवमस्मिन्मन्त्रे ॥ ७८ ॥

સમિહાં । આર્યિષાં તેજસાં । વર્ચસાં શિષ્ટેયા ॥૩૮॥
 યજ્ઞસાં ષઢ્ઠવર્ચસેનાં । અજાદ્યેન સમિન્ત્સાં । સ્વાદોઃ । પૃથિવ્યે સમિતે । તામસિઃ
 સમિન્ત્સુ । સાઠિઃ સમિન્ત્સુ । તામસેઃ સમિન્ત્સુ । સા માં માં સમિહાં । આર્યિષાં તેજસાં ॥

संनिभो। वां वार्युः सन्निभ्ये। सा वार्युः सन्निभ्ये। तामहे सन्निभ्ये। सा मा

दक्षं मे अस्य आवागि परास्या वागि यदपः। यददो वागतं गृहेऽमृतस्य
निधिरहितः। ततो नो दहि जीवसे ततो नो धहि भेषजम्। ततो नो मह आरुह
वाग आवागि भेषजम्। भेषजमप्येनं हृदे म पा आयुं वि तानिषत्। इन्द्रस्य
गृहेऽसि तं वा प्रपद्ये मयिः साधुः। सह यन्मे अस्ति तेन। मः प्रपद्ये भूवः
प्रपद्ये सृवः प्रपद्ये अमृवः सृवः प्रपद्ये वायुं प्रपद्येऽनात् देवतां प्रपद्येऽमामनाखण
प्रपद्ये प्रजापतेर्ब्रह्मकोशं ब्रह्म प्रपद्ये ओं प्रपद्ये। अन्तरिक्षं म उर्वन्तं षडदभयः

पर्वताश्च यथा वारः स्वस्या स्वस्तिमान्नाथा स्वस्तिमान्नाथान्। प्राणापानौ
मृत्योर्मां पारं प्राणापानौ मा मां ह्यसिद्धं मयि मेधां मयि प्रजां मय्यभिस्तजो
दधातुं मयि मेधां मयि प्रजां मयि मयि दधातुं मयि मेधां मयि प्रजां मयि
सूर्यो आज्ञो दधातुं॥१०॥

दृष्टिमरुतिः परंपरागमस्मान्निहतिमरुतिश्चान्न सौमनसिः। तयो मित्रो वक्रणे
मामहेन्नामदतिः सिन्धुः पृथिवी उत द्यौः। कथां नञ्चिन्न आ भुवदती सदाव्ययः
सखी। कथां शक्तिश्चया वृता। कस्त्वा सत्या मदनां मरुद्विष्टे मरुसदभ्यसः।
देहाविदोक्तो वसु। अमुं वृषः सखीनामविता जतिवृणाम। शतं भवस्युतिभिः।
वयः संपणा उपसेदतिर्द्ध प्रियमया ऋषयो नाथमानाः। अप खान्नामूर्तिहे पृथि

वर्धुर्मुम्यस्मान्निधयव वक्राने॥११॥

शं नो देवीरनिहय आपो भवन्ती पीतयौ। शं योगनिभवन्ती नः। ईशानां वायव्यां
क्षयन्तीश्चरवणीनाम। अपो यवाति भवजम। सृष्टिमा न आप ओषधयः सन्ति

॥ ८६ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

દુર્નિગ્રાસસ્ત્વ મૃયામૃયોઽસ્માદ્દેહિ યં વં વયં દિષ્ટમઃ । આપો હિ જા મયોર્નુવન્તા
 ન કુંડે દધાતના મહે રળાય ચક્ષુસે । યો વં શિવતમો રસસ્તસ્ય માજયતેહ નઃ ।
 ઉચ્છાલીરિવ માતરઃ । તસ્મા અરં ગમમ લો यस્ય જ્યાય વિન્વથ ॥૧૨॥

माँ शिशु शिशु र्पतिश्च तपो मेधा प्रतिष्ठा श्रद्धा सत्य धर्मश्चैतानि मा मा
 ह्यसिषः । उदार्युषा स्वार्थुषादोषधीनाँ रसेनोत्पन्नस्य श्रुज्योदस्याममर्ताँ
 अर्ताँ तच्चक्षुर्देवहितं पूरन्त्याच्छुक्रमृचराँ पश्येम शरदः शरतं जीवेम शरदः
 शरतं नन्दाम शरदः शरतं मोदाम शरदः शरतं भवाम शरदः शरतँ शृण्वाम
 शरदः शरतं प्रभवाम शरदः शरतमर्जीतः स्याम शरदः शरतं त्योक्त्वा सूर्यं दृशे।
 य उदयान्महोत्सवादिभिराजमानः सतिरस्य मय्याञ्जम मां वर्षमां ज्योतिर्गङ्गाः
 सूर्यो विपश्चिन्मनसा पुनरि। ब्रह्मणश्चोत्पत्तिं ब्रह्मण आणी स्यो ब्रह्मण
 आवपनमसि धारितेयं पुष्टिवी ब्रह्मणा महो धारितमेनेन महदेन्नादिभिरिव दधार
 पुष्टिवीँ सदेवाँ यदहं वेदं तदहं धारयामि मा महदेदोऽप्यिविषसता। मेधामेनीष
 माविब्रताँ समीचीं भूतस्य मव्यस्यावक्यै सर्वमयुरयामि सर्वमयुरयामि।
 आनिमिन्मयुदतो न ऊनमाप्यायय हरिवो वधमानः। यदा स्तोत्रेभ्यो महि गोत्रा
 कञ्जसि भविष्यन्ताँ अथ ते स्याम। ब्रह्मे प्रावादिष्व तत्रो मा ह्यसिता। ॐ

118

॥ ५ ॥ ५५ ॥ ५५ ॥ ५५ ॥ ५५ ॥ ५५ ॥ ५५ ॥

[illegible]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

ॐ शं नस्तद्यो मा दृष्टीते ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

देवा वै सञ्जमासत । ऋद्धिपरिमितं यशस्कामाः । तैर्ऽर्चयन् । यशः प्रथमं यशः
 ऋच्छते । सर्वेषां नस्तश्मदेवमिति । तेषां कुरुक्षेत्रं वेदिरासीत् । तस्यै खाण्डवो
 दक्षिणायु आसीत् । तैर्धर्मनरोधुः । पुरोवाञ्छयनोयुः । मरु उक्तरः ॥ १६ ॥

तेषां मरुं वैष्णवं यश आच्छते । तद्यकामयत् । तेनापाकामत् । तं
 देवा अवायन् । यशैर्ऽवकुरुक्षमनाः । तस्यान्वगतस्य । सखाण्डैरजायत् ।
 दक्षिणादिष्वः । तस्मादिष्वयन्व पृथञ्जन्म । यशजन्म हि ॥ १७ ॥

तमेकः सन्मम । बहवो नान्यभूषणवन् । तस्मादेकमभूषण्वनमम ।
 बहवोऽनिष्यन्वा नामभूषणवन्ति । साँस्मयत् । एकं मा सन् । बहवो
 नान्यभूषणवन्ति । तस्य सिन्धियाणस्य तेजोऽपाकामत् । तद्देवा ओषधीषु
 न्युर्मर्षः । ते श्यामाका अमवन् । श्याका वै नामिते ॥ १८ ॥

तत्समाध्याकानां स्मयाकत्वम् । तस्माद्वाक्ष्यते नानिपुणैः स्मृतव्यम् । तेजसो धृत्यै
 स धर्मः प्रतिष्ठाप्यतिष्ठति । ता उपदीक्षा अर्धवन्द्यं वर्णमहै । अथ व इमं
 रक्षयाम । यत्र कं च खनन्म । तदपुन्येनैवादायति । तस्मादुपदीक्षा यत्र कं च
 खनन्ति । तदपुन्येनैवादायति ॥ १ ॥

वारिवृते ह्येतासाम् । तस्य ज्यामप्यादने । तस्य धर्माविपवमगाः । शिर
 उदवतयते । तद्यावापुत्रिष्वेव अग्रवतते । यथावतते । तत्तवययस्य प्रवयुत्वम् ।
 यद्धू(४) इत्यपतते । तदेषुमस्य धर्मुत्वम् । मर्हते वृधुमपमर्हति । तन्मर्हवृरस्य
 मर्हवृरत्वम् ॥ ५ ॥

यदस्याः सममने । तज्जसमाशः समादमे । त इ स्मृतं देवताश्रया व्यतिष्ठति ।
 अग्निः प्रातः सवनम् । इन्द्रो मायुं दिनं सवनम् । विश्वेदेवास्वर्गीयसवनम् ।
 तेनापृष्टाणां यज्ञेन यजमानाः । नाशिषोऽवाकेश्यते । न सृष्ट्वा लोकमभ्युजयते । ते
 देवा आश्विनावर्षवने ॥ ६ ॥

निषजौ वै स्युः। इदं यज्ञस्य शिरः प्रतिधत्तेति। तावद्धूतां वरं वृणावहे।
 यद्दे एव नावकापि यद्देवगमिति। ताम्यामेतमाश्चिनमयाहेन। तावेतद्यज्ञस्य शिरः
 प्रत्यधत्ताम्। यत्प्रवयुः। तेन सशोष्णां यज्ञेन यजमानाः। अवाशिषाऽकेभ्यत।
 अग्निं सृवं लोकाभजयन्। यत्प्रवयुं प्रवृणक्ति। यज्ञस्यैव तच्छिरः प्रतिदधाति।
 तेन सशोष्णां यज्ञेन यजमानः। अवाशिषा केभ्यः। अग्निं सृवं लोकां जयति।
 तस्मादेव आश्चिनप्रवया इव। यत्प्रवयुः॥७॥

उक्तयोर्देवते तुदन्ति महावीर्यममृष्ववजयन्त्यसौ व॥

[१] सावित्रं जज्ञोति प्रसूत्यै। चयैर्गृहीतेन जज्ञोति। चयिष्वातः पशवः। पशुनेवावकभ्यः।
 चतस्रो दिशः। दिक्ष्वेव प्रतिनिष्ठति। छन्दांसि देवभ्योऽपूकामन्। न वाऽमोगानि
 देव्यं वक्ष्याम इति। तेभ्य एतच्चयैर्गृहीतमधारयन्। पुन्येनैवाकाशे यज्याये॥८॥
 देवताये वषट्काराय। यच्चयैर्गृहीतं जज्ञोति। छन्दांस्येव तत् प्रीणाति। तान्यस्य
 प्रीणानि देवभ्यो देव्यं वदन्ति। ब्रह्मवादिनां वदन्ति। होतव्यं दीक्षितस्य गृहा(३)इ न

दीर्घा(३)मि। दीर्व दीक्षितः। यज्ञिद्यात्। दीर्व्यं यजमानस्यै पदयान्।

[illegible]

॥ १० ॥
 ॥ ११ ॥
 ॥ १२ ॥
 ॥ १३ ॥
 ॥ १४ ॥
 ॥ १५ ॥
 ॥ १६ ॥
 ॥ १७ ॥
 ॥ १८ ॥
 ॥ १९ ॥
 ॥ २० ॥
 ॥ २१ ॥
 ॥ २२ ॥
 ॥ २३ ॥
 ॥ २४ ॥
 ॥ २५ ॥
 ॥ २६ ॥
 ॥ २७ ॥
 ॥ २८ ॥
 ॥ २९ ॥
 ॥ ३० ॥
 ॥ ३१ ॥
 ॥ ३२ ॥
 ॥ ३३ ॥
 ॥ ३४ ॥
 ॥ ३५ ॥
 ॥ ३६ ॥
 ॥ ३७ ॥
 ॥ ३८ ॥
 ॥ ३९ ॥
 ॥ ४० ॥
 ॥ ४१ ॥
 ॥ ४२ ॥
 ॥ ४३ ॥
 ॥ ४४ ॥
 ॥ ४५ ॥
 ॥ ४६ ॥
 ॥ ४७ ॥
 ॥ ४८ ॥
 ॥ ४९ ॥
 ॥ ५० ॥
 ॥ ५१ ॥
 ॥ ५२ ॥
 ॥ ५३ ॥
 ॥ ५४ ॥
 ॥ ५५ ॥
 ॥ ५६ ॥
 ॥ ५७ ॥
 ॥ ५८ ॥
 ॥ ५९ ॥
 ॥ ६० ॥
 ॥ ६१ ॥
 ॥ ६२ ॥
 ॥ ६३ ॥
 ॥ ६४ ॥
 ॥ ६५ ॥
 ॥ ६६ ॥
 ॥ ६७ ॥
 ॥ ६८ ॥
 ॥ ६९ ॥
 ॥ ७० ॥
 ॥ ७१ ॥
 ॥ ७२ ॥
 ॥ ७३ ॥
 ॥ ७४ ॥
 ॥ ७५ ॥
 ॥ ७६ ॥
 ॥ ७७ ॥
 ॥ ७८ ॥
 ॥ ७९ ॥
 ॥ ८० ॥
 ॥ ८१ ॥
 ॥ ८२ ॥
 ॥ ८३ ॥
 ॥ ८४ ॥
 ॥ ८५ ॥
 ॥ ८६ ॥
 ॥ ८७ ॥
 ॥ ८८ ॥
 ॥ ८९ ॥
 ॥ ९० ॥
 ॥ ९१ ॥
 ॥ ९२ ॥
 ॥ ९३ ॥
 ॥ ९४ ॥
 ॥ ९५ ॥
 ॥ ९६ ॥
 ॥ ९७ ॥
 ॥ ९८ ॥
 ॥ ९९ ॥
 ॥ १०० ॥

यदक्षः। आक्षरसि नानिरसीत्याहं शान्त्यै॥१२॥

अखरकदेवस्य इत्याह। यज्ञो वा अखरः। यज्ञकदेवस्य इति वावैतदाह। उतिष्ठ
ब्रह्मणस्पते इत्याह। ब्रह्मणोव यज्ञस्य श्रियोऽच्छति। प्रुं ब्रह्मणस्पतिरित्याह। प्रत्येव
यज्ञस्य श्रियोऽच्छति। य देव्ये संपतेत्याह। यज्ञो वै संपते॥ अच्छा वीरं नयं
प्राङ्तिरीयसमित्याह॥१३॥

पाङ्गे हि यज्ञः। देवा यज्ञं नयन्ति न इत्याह। देवानेव यज्ञेनियः कुरुते। देवी
द्यावापृथिवी अर्जु मे मरसाधामित्याह। अग्न्यामेवानुमते यज्ञस्य श्रियोः सम्भरति।
ऋक्षासममद्य मखस्य श्रिर इत्याह। यज्ञो वै मखः। ऋक्षासममद्य यज्ञस्य श्रिर इति
वावैतदाह। मखाय त्वा मखस्य त्वा शीर्षा इत्याह। निदिश्यैवैवमच्छरति॥१४॥

त्रिरहेरति। यय इमे लोकः। एभ्य एव लोकस्यो यज्ञस्य श्रियोः सम्भरति।
तैष्णीं वृषेभ्य इरति। अपरिनिगतदेव यज्ञस्य श्रियोः सम्भरति। मखेनादय इरति।
तस्मान्मखेनः कथेयतः। इयन्त्य आसीतित्याह। अग्न्यामेवाच्छन्तुं यज्ञस्य

शिरः सप्तगति । ऊर्ध्वं वा एतं रसं पृथिव्या उपदत्ता उद्दिहन्ति ॥१५॥

यदस्मीकम् । यदस्मीकवपुः सप्तगते भवति । ऊर्ध्वमेव रसं पृथिव्या अवकञ्च्य
अथो श्रोत्रमेव । श्रोत्रं ह्येतत्पृथिव्याः । यदस्मीकः । अवधिगते भवति । य एव वेदं ।
इन्द्रो वै वायुं वज्रमेव दधच्छतं । स यत् यत् पराकमत् ॥१६॥

तथाद्ध्यत । स पृथीकस्त्वन्व पराकमत् । सौर्ध्वयत् । सौर्ध्ववर्तते । ऊर्ध्वं वै मे
धा इति । तद्वर्तीकानामर्तीकत्वम् । यद्वर्तीका भवन्ति । यद्राश्वेवर्तते दधति । अग्निजा
अग्निं प्रजापते रेत इत्यादि । य एव रसः पृथ्व्यावर्धत ॥१७॥

तमेववकञ्च्य । पञ्चते सप्तगते भवन्ति । पाङ्क्तिं यद्रः । यावन्नेव यद्रः । तस्य
शिरः सप्तगति । यद्वर्तीकानां पृथ्व्या सप्तगते । यद्वर्तीकानां पृथिव्या
कृष्णाजितेन सप्तगति । आरण्यगतेन पृथ्व्याजितेन सप्तगति । तस्मात्सप्तगतेन पृथ्व्या
॥१८॥

अरण्यगः पृथिव्याः कर्तृया रसः । शर्वं ह्येतः । एतमेतः सप्तगति । अतो ह्यस्य

मध्यम्। परिगृह्णा यन्ति। रक्षसामपदन्यै। बहवो हरन्ति। अपचितिमेषान्मन्दयन्ति।
उद्धरे सिक्तापासे परिश्रिते निदधति शान्त्यै। मदन्तीमेकप संजति॥११॥

तेज एवास्मिन्दधति। मय्येवा मय्यज करोतिव्याह। ब्रह्मणोवास्मिन्नेजा
दधति। यद्वाम्याणां पात्राणां कपालैः स० संजते। शान्त्याणि पात्राणि श्रृङ्गाऽप्येते।
अमृकपालैः स० संजति। एतानि वा अर्जुपत्रावनीयानि। तान्येव श्रृङ्गापयन्ति।
शक्कुर्यान्मः स० संजति धृत्यै। अथो शान्त्वाय। अजलोमः स० संजति। एषा वा अम्येः
प्रिया तनूः। यदजा। प्रिययैवैनं तनूवा स० संजति। अथो तेजसा। कृष्णाजिनस्य
लोमाम्निः स० संजति। यज्ञो वै कृष्णाजिनम्। यज्ञेनैव यज्ञ० स० संजति॥१०॥

यान्त्यै न चर्हि यदादाविश्रुष्टेऽर्थः शान्त्यै पृष्टिराधमस्मिन्त्याहं हरति विहरति पराकर्मसत्ताविश्रुतं प्रजायमानानां सृजति शान्त्वायाहं

परिश्रिते करोति। ब्रह्मणोवसस्य परिगृह्णन्त्यै। न कर्तव्यमि प्रणयन्ति। यत्कर्तव्यमि
प्रणयन्ति। प्रणान्छ्रित्वापयन्ति। अपदेय प्रणानि। प्रणानां गीर्वाणाय। न प्रवस्य

॥२॥

वाहित्वं चान्नरेयात् । यदन्नरेयात् ॥ २१ ॥

तस्मादन्नरयम् । अन्नम् गोपेयाय । वेर्णना करोति । तेजो वै वेर्णः । तेजः प्रवर्यः । तेजस्यैव तेजः समर्थयति । मखस्य विरगेऽस्मिन्नाह । यज्ञो वै मखः । तस्यैगच्छिरः । यत्प्रवर्यः ॥ २२ ॥

तस्मादेवमाह । यज्ञस्य पदे स्य इत्याह । यज्ञस्य द्वौत पदे । अथो प्रतिष्ठित्यै । तस्यैव त्वा छन्दसा करोमित्याह । छन्दोगिमरेव न करोति । अग्निं कुर्यात् । यत् छम् लोकः । एषा लोकानामास्य । छन्दोगिः करोति ॥ २३ ॥

वीर्यं वै छन्दःसि । वीर्येवैव न करोति । यज्ञेषां विन्नं करोति व्यावृत्यै । इयं तं करोति । प्रजापतिना यज्ञमखेन स्मिन्नम् । इयं तं करोति । यज्ञेपकषा स्मिन्नम् । इयं तं करोति । एतावद्वै पुरुषे वीर्यम् । वीर्यस्मिन्नम् ॥ २४ ॥

अपरिमितं करोति । अपरिमितस्यावकञ्चै । परिशेषं करोति धृत्यै । सूर्यस्य

इदं सा श्रूयन्त्याह । यथा यजुरेव न । अश्वशकनं यूपयति । प्राजापत्या वा अश्वः
 स्यान्निन्वाय । वृष्णा अश्वस्य निष्पदसीत्याह । अस्मौ वा आदित्यो वृषाऽश्वः । तस्य
 छन्दः । सि निष्पते ॥ २५ ॥

छन्दो निरेव न यूपयति । अतिवृषं वा शोचिवं चेत्याह । तेनैव वासिन्मन्दयति ।
 वारुणाऽग्निः । भोजियावृत्तिं शान्त्यु । सिद्धौ चेत्याह । यथा यजुरेव न । देवस्त्वा
 सविरोद्धपचित्त्याह । सविरोद्धपस्यैत एव न । ब्रह्मणा देवगान्निजकृष्यति । अपुष्टमानः
 पूष्टो व्यामाशौ चित्वा आपुणेत्याह ॥ २६ ॥

तस्मादग्निः सर्वा चित्वाऽनं विभजति । उत्तिष्ठ बृहन्मवोर्वस्तिष्ठ ध्रुवस्त्वमिन्त्याह ।
 प्रतीक्षित्य । ईश्वरो वा एषाऽस्यो भवितोः । यः प्रवचमन्वाक्षते । सूर्यस्य वा
 वक्ष्मिषाऽन्वाक्षं चेत्याह । वक्ष्मिषो गोपिधाया । ऋजवं च वा साधवं च वा सीक्षित्य चेत्याह ॥ २७ ॥

चित्वा भूतिः । इमाने वास्मै लोकाः कल्पयति । अथो प्रतीक्षित्य । इदमदेममममिन्वाय ।

विषा पृथग्विषद्वदवचसेन पर्यहेमामित्याह । विषवैनं पर्यहेति । विषानि राजन्स्य भूयान् । विषवैनं पर्यहेति । पृथग्विषद्वदवचसेन
पर्यहेति । अस्यैव पात्रेनानाच्छणम् ॥ २८ ॥

आच्छणति । देवकाकः । अजक्षीरेणाऽऽच्छणति । परमं वा पुननयः ।
यदजक्षीरम् । परमोवैनं पयसाऽऽच्छणति । यजिषा व्यावन्त्यै । अन्दोनिम्राच्छणति ।
अन्दोनिम्रा पुष किंयते । अन्दोनिम्रेव अन्दोऽस्याच्छणति । अन्त्यै वचामित्याह ।
वचमेववचन्त्यै । अन्त्यैववचन्त्यै । अन्त्यै वचामित्याह ।
देविरेवाकः । देवं पुरश्चर मय्यामन्वेवित्याह । यथायथैरेवतान् ॥ २९ ॥

[३]—
स्याथयथैवपृथक्छन्दोभिः करोति वीथ्यमान्ते छन्दोभिः सिध्यत्येत्याह । सुक्षितिरननाच्छणच्छन्दोऽस्याच्छणत्यष्टौ वं ॥
अन्त्यैववचामित्याह । अन्त्यैववचन्त्यै । अन्त्यै वचामित्याह ।
यदजक्षीरम् । परमोवैनं पयसाऽऽच्छणति । यजिषा व्यावन्त्यै । अन्दोनिम्राच्छणति ।
अन्दोनिम्रा पुष किंयते । अन्दोनिम्रेव अन्दोऽस्याच्छणति । अन्त्यै वचामित्याह ।
वचमेववचन्त्यै । अन्त्यैववचन्त्यै । अन्त्यै वचामित्याह ।
देविरेवाकः । देवं पुरश्चर मय्यामन्वेवित्याह । यथायथैरेवतान् ॥ २९ ॥

पुत्रास्मिन्दधाति॥३०॥

अग्निपूर्व प्रक्षति। अग्निपूर्वमेवास्मिन्नेजो दधाति। विः प्रक्षति। श्वार्वाङ्घ्रि यज्ञः।
अथो मय्यन्वाय। होताऽन्वाह। रक्षसामपहृत्य। अनवानम। प्राणानां सन्तृत्य।
विष्टमः सतीगार्थीर्योनिवन्वाह॥३१॥

गायत्री हि प्राणः। प्राणमेव यजमान दधाति। सन्तरेमन्वाह। प्राणानामवाङ्घ्रस्य
सन्तृत्य। अथो रक्षसामपहृत्य। यत्पतिमता अर्जयता। पतिमिगमवकृत्य।
अपतिमता अन्वाह। अपतिमतावकृत्य। श्रियो वा पुनर्वाङ्घ्रस्य॥३२॥

यत्पवत्युः। ऊर्द्ध्वञ्च। यन्मोञ्चो वेदो भवति। ऊर्द्ध्व यज्ञस्य श्रियोः समधृत्य।
प्राणाह्नीर्द्ध्वोर्द्ध्वेति। प्राणानेव यजमान दधाति। सम चर्द्ध्वेति। सम वै शीरेष्वध्याः॥३३॥

नेजस्यैव नमनक्ति। पृथिवी तपसश्चायस्वति। देवस्यैव नमनक्ति। अस्या
अनतिदाहय। श्रियो वा पुनर्वाङ्घ्रस्य। यत्पवत्युः। अग्निः सर्वा देवताः॥

[illegible][illegible]

अनायुषा परस्मिदिदि यदेतानि यज्ज्ञेयाद्दे। शीरेवत एव यज्ञस्य यजमान
आशिषोऽवकन्त्ये। आयुः परस्मादाद्दे। यजो दक्षिणातः। यामां पश्चात्। ओममन्त्रतः।
विधुर्निमग्नश्चाने। यामानेवस्मै समीचीं दधाति। ईश्वरो वा एष दिव्योऽनन्तरीयः।।
यं दिव्योऽनं व्यापयन्ति॥३३॥

मनोरञ्जसि मर्त्यैर्बलीमामिभुञ्जति । इव व मनोरञ्जो मर्त्यैर्पुत्रा । अस्यामेव
प्रतिष्ठित्यन्मदाय । संप्रसदा म मया मा मा हिंसाभ्याहोहिंसायै । त्रिः

स्य परिचिपे इत्याहे । अपचितिमवाप्तिमन्दयाति । त्रियो वा पुनर्दशस्य । यत्पुनर्वयुः ।
अस्मै खलु वा आदित्यः पुनर्वयुः । तस्य मकरो रश्मयः ॥ ३७ ॥

स्वाहा मकहिः परिश्रयस्वत्याहे । अमममेवाऽऽदित्यः रश्मिमः पुनर्वयुः ।
तस्मादसावाहिर्योऽमिषाञ्जोके रश्मिमः पुनर्वयुः । तस्मादजा त्रिषा पुनर्वयुः ।
तस्माद्वामाः सजातैः पुनर्वयुः । अयः सृष्टस्य यतः । त्रिकङ्कितं मा आच्छेत् ।
यद्वैकङ्कितं परिधयो भवन्ति । मा पुनर्वकन्त्ये । द्वादश भवन्ति ॥ ३८ ॥

द्वादश मासाः सवध्मराः । सवध्मरमेवार्कन्त्ये । अस्ति त्रयोदश ।
मास इत्याहः । यत्रयोदशः परिधिमवति । तेनैव त्रयोदशं मासमेवकन्त्ये ।
अन्तरिक्षस्यान्तरिक्षात् । द्रवम् । द्रवम् तपसञ्जयस्वत्युपरिष्टाद्विधयमपि
निदध्याति । अमिषा अनतिदहाय । अथो अयम् । आप्यामेवममयतः परिगृह्णाति ।
अयदेने त्रिमरुषि सायकानि धन्वेत्याहे ॥ ३९ ॥

स्त्रोत्येवममगते । ययत्रमसि कैर्हममसि जगतामसीति धृतिव्याप्यादत्ते ।

छन्दोभिरेवैनान्यादसे। मयुं मयिष्यति धूमोति। प्राणा वै मयुं। प्राणमेव यजमाने
दधाति। त्रिः परिधन्ति। त्रिवृद्धि प्राणः। त्रिः परिधन्ति। श्वार्वृद्धि यज्ञः॥४०॥

अथो रक्षसामपहन्त्यै। त्रिः पुनः परिधन्ति। षट्शसमपहन्त्यै। षड्वा ऋतवः।
ऋग्विष्वेव प्रतितिष्ठन्ति। यो वै धूमस्य प्रियां तनुवमाकांमति। दृक्षमां वै स भवति।
एष ह वा अस्य प्रियां तनुवमाकांमति। याज्ञः परीत्य च गृध्रं पयूति। एतां ह
वा अस्योपदेवो राजानिराचकाम॥४१॥

ततो वै स दृक्षमर्ज्ज्मवत। तस्माञ्चः परीत्य न च गृध्रं पयूयति। आत्मनो
गोपीयाय। प्राणा वै प्रतिजाति। अयतिषङ्गं धूमन्ति। प्राणानामयतिषङ्गं यो ऋत्यै।
विनिषद्य धूमन्ति। दिष्ट्वेव प्रतितिष्ठन्ति। ऊर्ध्वं धूमन्ति। सैवैवस्य लोकस्य
समष्टौ। सर्वतो धूमन्ति। तस्मादयं सर्वतः पवते॥४२॥

देवतोवाच॥ ह यज्ञस्याद्विष उपरिषदादाधारीत्या व्यास्यापयन्ति रश्मयो भवन्ति धन्वेत्याह यज्ञश्चकाम समष्टौ ह वा॥—[४]
अग्निष्टौ वस्यन्तिः परस्नाद्धोचयति गायत्रेण छन्दसेत्याह। अभिरेवेन वस्यन्तिः

पूरस्वाद्वाचयति गायत्रेण छन्दसा। स मां कश्चित् रोचयेत्याह। आशिषम्वेनामा
 शास्ते। इन्द्रस्वा कर्द्वदक्षिणा रोचयति ऋद्धेमे छन्दसेत्याह। इन्द्रं पूवेन
 कर्द्वदक्षिणा रोचयति ऋद्धेमे छन्दसा। स मां कश्चित् रोचयेत्याह।
 आशिषम्वेनामा शास्ते। वक्रणस्वाऽऽतिरत्युः पञ्चाद्वचयति जातने छन्दसेत्याह।
 वक्रणं पूवेनमादित्यैः पञ्चाद्वचयति जातने छन्दसा॥४३॥
 स मां कश्चित् रोचयेत्याह। आशिषम्वेनामा शास्ते। द्यौर्गानस्वा माकरो
 मकडिकतरगो रोचयन्वार्द्धमेन छन्दसेत्याह। द्यौर्गानं पूवेन माकरो मकडिकतरगो
 रोचयन्वार्द्धमेन छन्दसा। स मां कश्चित् रोचयेत्याह। आशिषम्वेनामा शास्ते।
 षट्स्यतिस्वा विश्वदेवकेपरिष्टाद्वचयति पाङ्गेन छन्दसा। स मां कश्चित् रोचयेत्याह।
 विश्वदेवकेपरिष्टाद्वचयति पाङ्गेन छन्दसा॥४४॥
 रोचिगन्धं देव धम देवेष्वसीत्याह। रोचिगो द्यौष देवर्षि रोचिषीयाह।

ऋग्यस्य एव यज्ञस्य शिरोऽवकन्त्ये। इदंशकन्त्येः प्रवृत्ताः। इदंश मासाः।
 सव॒ष्टमः। स॒व॒ष्टमरादेव यज्ञस्य शिरोऽवकन्त्ये। च॒र्गिर्व॒ष्टातिः सप्त॒दन्ते।
 च॒र्गिर्व॒ष्टातिरधु॒मासाः। अधु॒मासेभ्य एव यज्ञस्य शिरोऽवकन्त्ये। अथो ख॒र्गि।
 सक॒देव प्रवृ॒ज्यः। एक॑ हि शि॒रः॥४७॥

अग्नि॒ष्टोमे प्रवृ॒त्ताः। ए॒तावान् वै य॒ज्ञः। या॒वान॒ग्नि॒ष्टोमः। या॒वाने॒व य॒ज्ञः। तस्य
 शि॒रः प्र॒ति॒दधा॒ति। नो॒बध्य॑ प्रवृ॒ज्यात्। प्र॒जा वै प्र॒जाव॑ उ॒व॒द्यानि॑। यदु॒बध्य॑ प्रवृ॒ज्यात्।
 प्र॒जा प्र॒ज्ञान॑स्य नि॒र्द॒हेत्। वि॒श्वेजि॒ति स॒र्वपृ॒ष्ठे प्रवृ॒त्ताः॥४८॥

पृ॒ष्ठानि॑ वा अ॒च्युत॑ व्याव॒यन्ति। पृ॒ष्ठैरे॒वास्मा॑ अ॒च्युत॑ व्याव॒यन्त्या॒वकन्त्ये। अप॒श्य
 गो॒पामि॒त्याहे। प्र॒जा वै गो॒पाः। प्र॒जामे॒व प्र॒जाम् वि॒द्या॒न॒यति॑। अप॒श्य गो॒पामि॒त्याहे।
 अ॒सौ वा आ॒दि॒त्या गो॒पाः। स ह्ये॒माः प्र॒जा गो॒प॒यति॑। तमे॒व प्र॒जाना॑ गो॒पार॑
 क॒रते॑। अ॒नि॒प॒द्यमान॑मि॒त्याहे॥४९॥

न ह्ये॒ष नि॒पद्यते॑। आ च॒ परा॑ च॒ पृथि॒वि॒श्चर॑न्मि॒त्याहे। आ च॒ ह्ये॒ष परा॑ च॒

प्राथम्येति स सधौः स विवृण्वान इत्याह । सधौश्च द्वेष विवृण्वानि
वसानः प्रजा अग्न विपश्यति । आधौवति भवनेष्वनिरत्याह । आ द्वेष वरीवति
भवेनेष्वनः । अत्र प्राधौम्यं माध्वीम्यं मय्यं माध्वीम्यामिर्याह । वामन्तिकारवाम्ना
ऋतं कल्पयति । समधिरिति गतेत्याह ॥ ५० ॥

ध्रुमाववाम्ना ऋतं कल्पयति । समधिरिति गतेत्याह । अग्निद्वेषोऽग्निना
गतेत्याह । स्वार्त्तं समधिरुपमा गतेत्याह । पूर्वमेवोदितम् । उत्तरं गाम्निना गति ।
यत्ति द्वेषो विमर्शितः रजसः पृथिव्या इत्याह । धारदारववाम्ना ऋतं कल्पयति ॥ ५१ ॥
दिवे द्वेषो होता यच्छेत्त्याह । होताग्निरेवमाग्निं कल्पयन्त्यति । विश्वाम्ना
भूवं परं इत्याह । हेमन्तिकारववाम्ना ऋतं कल्पयति । देवश्चैव देव धम्
देवान्माहेत्याह । श्रोत्रारववाम्ना ऋतं कल्पयति । तपोजां वचमस्ते नियच्छ
देवयुवमिर्याह । या वै मय्या वाक् । सा तपोजाः । तामेव वक्तव्यम् ॥ ५२ ॥

गाम्निं देवानामिर्याह । गाम्निं द्वेष देवानाम् । पितृ महीनामिर्याह । प्रजा वै

मनयः। तस्मात्तमेव एव विता। यत्नवयः। तस्मादेवमाहे। पतिः प्रजानामित्याहे।
पतिर्द्वेष प्रजानाम्। मतिः कवीनामित्याहे॥५३॥

मतिर्द्वेष कवीनाम्। स देवो देवेन सविता याति ह्ये सः सूर्योणाकरोत्याहे। अमुं
चैवाऽऽदित्यं प्रवय्यं च सः शान्तिः। आयुर्दत्तस्त्वमस्मभ्यं धर्मं वचोदा असीत्याहे।
अग्निर्द्वेषमेव तन्मा शास्ते। पिता नोऽसि पिता नो बोधेत्याहे। बोधयत्येवैनम्। न
वै तेऽवकाशा भवन्ति। पतिर्द्वेष दशमः। नव वै पुंकेषे प्रणाः॥५४॥

नातिर्दशमः। प्रणानेव यजमाने दधाति। अग्नौ दशमक्षया विराटे। अथ विराटे
विराजैवावाहमवकन्ये। यज्ञस्य विर्योऽच्छिद्यत। तदेवा होत्राभिः प्रत्युदयः।
ऋत्विजाऽवक्षन्ते। एता वै होत्राः। होत्राभिरेव यज्ञस्य विर्यः प्रतिदधाति॥५५॥
कचिन्मवक्षन्ते। कचिन्मवक्षन्ते। प्रजापतिः प्रजा अयजत। प्रजानामै सृष्ट्वा।
कचिन्मवक्षन्ते। कचिन्मवक्षन्ते। पृथ्वीकः पृथ्व्यां वयवति। वयवैः पृथ्व्यां भवति। स प्रजा
पृथ्व्यां कचिन्मवक्षन्ते। कचिन्मवक्षन्ते। कचिन्मवक्षन्ते। भवन्ति॥५६॥

।।पुनः।।नामो।।बृहस्पतिॐ ।।पुनः।।ॐ।।ॐ।।पुनः।।नामो।।बृहस्पतिॐ

॥ ८५ ॥ सुप्रसन्नचित्तं भवेत् ॥

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

[3] _____ || ६ ग॥ब०६ प॥ह०७ प॥त०८ प॥व०९प॥क

॥नाम॥ देवानामुपासकं ह्यहं प्रपूजयन्क पितॄन् ॥मातापिता॥ देवानां देवानामुपामादयन्मयागोपितं श्रेष्ठम
महोदधे देव प्रपूजे

॥ १५ ॥ पुनः पुनः : पुनः

[illegible]

अदित्या उष्णीषमसीत्याह । यथायजैवेतन् । वार्युदेवत्या वै
वृक्षः । पूर्वा लोपावसृजित्वित्याह । पौष्णा वै देवतया पशवः ॥ ५९ ॥

स्वयैवेन देवतयोपावसृजति । अश्वियां प्रदापयित्याह । अश्विनौ वै देवानां
निषजौ । ताम्यामेवाम्म भषजं करोति । यस्ते स्वनः शशाय इत्याह । स्तौत्यैवेनानाम् ।
उक्षं धूमं षोऽषाक्षं धूमं पाहि धमय षोऽवेत्याह । यथा ष्यादमृष्यं देहीति ।
तादयोव तन् । धृष्ट्यतिस्त्वोप सीदित्वित्याह ॥ ६० ॥

ब्रह्म वै देवानां धृष्ट्यतिः । ब्रह्मणैवेनमृपसीदति । दानवः स्य परं इत्याह ।
मध्यानेवेनाकरोति । विष्णवतो ऽतिरेनेत्याह । व्यावृत्त्यै । अश्वियां पिन्वस्व
सप्तस्वत्यै पिन्वस्व पूर्णा पिन्वस्व धृष्ट्यतये पिन्वस्वत्याह । एताभ्यो ह्येषा
देवताभ्यः पिन्वते । इक्षय पिन्वस्व-क्षय पिन्वस्वत्याह । इक्षमेव मागधयेन
समधुयति । हिरिन्द्रयत्याह ॥ ६१ ॥

तस्मादिन्द्रो देवतानां मृष्टिष्ठमाकम् । गायत्र्योऽसि वैष्टिमाऽसि जगतामसीति

शक्रोपयमानादते। छन्दोभिरेवेनानादते। सदेवो मोनोपमहेत्याहे। ऊर्ज एवेन
 मोनमकः। आश्विनो वा एतद्वजस्य शिरः प्रतिदधेनवर्षलाम्। आवाभ्यामेव
 पूर्वाभ्यां वर्षाद्विधाता इति। इन्द्राश्विनो मयुनः सारथस्यत्याहे। आश्विन्यामेव
 पूर्वाभ्यां वर्षाद्विधाता। अथो आश्विनोरेव मागधयेन समधयति॥६२॥
 धेनु पात वसवो यजता वहित्याहे। वसुमेव मागधयेन समधयति। यद्वर्षद्विधाता।
 यातयामास्य वर्षाद्विधातः स्यात्। यत्र वर्षाद्विधाता। रक्षांसि यत्र इन्द्रः। वहित्याहे।
 पुरोक्षमेव वर्षाद्विधाता। नास्य यातयामा वर्षाद्विधातो भवति। न यत्र रक्षांसि
 धानि॥६३॥
 स्वाहे वा सूर्यस्य रश्मये वहिर्वनये जहेमित्याहे। यो वा अस्य पुण्या
 रश्मिः। स वहिर्वनः। तस्मा एवेन जहेति। मयु इतिरेमित्याहे। स्वदधत्येवेनमम्।
 सूर्यस्य तपस्वतेत्याहे। यथायज्येवेन। शवापुष्टिर्वाभ्यां वा पशुर्जहेमित्याहे।
 शवापुष्टिर्वाभ्यामेवेन पशुर्जहेति॥६४॥

अन्तरिक्षेण लोपयच्छामि॥ अन्तरिक्षो वै न मुपयच्छति । न वा पुन
 मनुष्या मर्त्यमरहेति । देवानां वा त्रिणामर्त्यमनो मर्त्ये शक्यमित्याह ।
 देवैरेव न त्रिणामर्त्यमन आदत्ते । त्वं वा पुनमेतदध्यासि । यत्पश्चात्तत्पुत्र्य
 पुनो र्जहति । तेजोऽसि तेजोऽनं प्रहेत्याह । तेजं पुवास्मिन्दधाति ।
 त्रिविस्पृष्टा मां त्रिःसौरन्तरिक्षस्पृष्टा मां त्रिःसोः पुष्टिविस्पृष्टा मां
 त्रिःसौरित्याह॥६५॥

सर्वस्यै सर्वम् यच्छ त्वं यच्छ त्वं मां पाहेत्याह । आशिषमेवैतन्मां शास्ते ।
 त्रियो वा पुनद्यज्ञस्य । यत्पुत्र्यः । आत्मा वायुः । उद्यत्वा तन्मात्याह । आत्मनेव
 यज्ञस्य त्रिः प्रतियथति । अन्तर्वातम् । प्रणानां सन्त्य । पश्चाह॥६६॥
 पाङ्क्तिं यज्ञः । यावानेव यज्ञः । तस्य त्रिः प्रतियथति । अथ यत्वा वसुमते
 स्वाहेत्याह । असौ वा आदित्योऽश्विर्वसुमन् । तस्मा पुत्रं र्जहति । सोमयत्वा
 कृद्वते स्वाहेत्याह । यन्मो वै सोमो कृद्वानो । तस्मा पुत्रं र्जहति । वक्रणाय

त्वाऽऽदित्यवते स्वाहेत्याह॥६७॥

अप्सु वै वरुण आदित्यवान्। तस्मा पुवैनं जहोति। षडस्यतये त्वा
 विश्वदेव्यावते स्वाहेत्याह। षड्वै देवानां षडस्यतिः। षड्वै जहोति। सवित्रे
 त्वमृतं त्वमृतं प्रमृतं वाजवते स्वाहेत्याह। सवेष्टस्यो वै सवितामृतं
 त्वमृतं वाजवान्। तस्मा पुवैनं जहोति। यमाय त्वाऽङ्कितस्वते त्वमृते
 स्वाहेत्याह। प्राणो वै यमाऽङ्कितस्वत्यामृतं॥६८॥

तस्मा पुवैनं जहोति। एताभ्य पुवैनं देवताभ्यो जहोति। दश समुद्यन्ते।
 दशाक्षरा विराट्। अक्षं विराट्। विराजोवाद्यमवकस्य। ऐहिणभ्यां वै
 देवाः सवर्गं लोकमायन। तद्वैहिणभ्यां ऐहिणत्वमा। यद्वैहिणो भवतः।
 ऐहिणभ्यामेव तद्यजमानः सवर्गं लोकमाति। अहज्यातिः केवनां जघना॥
 सृज्यातिज्यातिषा॥ स्वाहो यतिज्यातिः केवनां जघना॥ सृज्यातिज्यातिषा॥
 स्वाहेत्याह। आदित्यमेव तदमृतिभृञ्जकेऽहो। परस्त्वाद्याय। यतिषा अवस्तान्।

પૂર્વમેવાદિતમ્ । ઉત્તરેભાગિનિભૂતિ । અનૃણં દાવાપ્રિયૃણં અમૃસાભિનિભૂતિ । દિવિયા
 નં પ્રાણં યથાવળભાતિ દિવે નમઃ પ્રિયેભ્યા કલ્યાદૃ । યથાપ્રચરેવૈતત્ । દિવિયા
 કૃમં યદં યદામિમં દિવિયા કલ્યાદૃ । સુવર્ગમેવૈનં ભોક ભોમયતિ । દિવ
 ચાઘ્નૌન્નરિઙ્ગ ચાઘ્ પૃથિવૌ ચાઘ્ પૃથિવૌ પૃથ્વૈવૈનં ભોકૃષ્ પ્રતિષ્ઠપયતિ । પૃથ્વ
 પ્રતિષ્ઠા ચાઘ્નૌન્નરિઙ્ગ ॥ ૧૨ ॥

[illegible][illegible]

।। प्रभातं समाप्तं ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[illegible]

ਭਵੰਤ੍ਰੇਵੰ ਪਤਿਭਾਸਯਤਿ । ਨੇਵਾ ਵਾਤ: ਸ੍ਵਦਯਾਦਿਤਿ ਪਥਾਨਿਚਰੰ । ਅਸ੍ਯ ਨਾ
 ਪਾਠੇ ਸਾਦਯਾਸ੍ਯਮੰਨਾ ਸਦੇ ਨਿਰਘ੍ਰਾਣੰ ਭ੍ਰੰਘਾਣੰ ਤ੍ਵਿਯਾਨੰ । ਧ੍ਰਮੇਵ ਹੋਤਿ । ਤੇਜੋਨੰ
 ਸਦੇ ਨਿਰਘ੍ਰਾਣੰ ਪ੍ਰਥਾਨੰ । ਪ੍ਰਥਾ ਭਾਸੇ ਸ੍ਵਾਦੇਨ੍ਯਾਦੇ । ਯਾ ਪ੍ਰੇਵ ਹੇਵਾਨੰ ਤ੍ਵਿਨਮਾਨਾ: । ਨਾਸ੍ਯ
 ਪ੍ਰਵੇਨੰ ਚੰਦ੍ਰੇਨਿ । ਆਰਾਸ੍ਯ: ਸ੍ਵਾਦੇਨ੍ਯਾਦੇ । ਯਾ ਪ੍ਰੇਵਾਨਾਨਿਭ੍ਰੇ ਵਾਚ: ॥੭੩॥

[illegible]

सर्वं एव कर्त्तुं निरवदयते। उदङ्गं निरस्यति। एषा वै कर्त्तव्यं त्रिकं। स्वायामेव
 त्रिंशो कर्त्तुं निरवदयते। अप उपसृजति मय्यन्वायं। नान्वाक्षते॥७८॥
 वक्ष्येऽस्य प्रमार्यकं स्यात्। तस्मान्वा-वाक्ष्यः। अपूपरो माऽहो रात्रौ
 मा पाह्ये वा ते अथ समितया समिधस्वार्थम् दा वर्वसा माऽऽञ्जीरित्याह।
 मा पाह्ये वा ते अथ समितया समिधस्वार्थम् दा वर्वसा माऽऽञ्जीरित्याह।
 आयुरेवास्मिन्वर्षा दधाति। अपूपरो मा रात्रौ या अहो मा पाह्ये वा ते अथ
 समितया समिधस्वार्थम् दा वर्वसा माऽऽञ्जीरित्याह। आयुरेवास्मिन्वर्षा
 दधाति। अथित्यातिर्यातिर्यातिः स्वाहा संयौ संयौ वदन्ति। होतव्यमथिहोवा(३) न
 स्वाहेत्याह। यथायज्येवैतत्। ब्रह्मेवादिना वदन्ति। होतव्यमथिहोवा(३) न
 होतव्या(३) निति॥७९॥
 यथार्चया चर्द्धयते। अथ यथापूर्वमादितौ चर्द्धयते। यत्र चर्द्धयते। अग्निः परामवते।
 मयः स्वाहेत्येव होतव्यम्। यथापूर्वमादितौ चर्द्धयते। नग्निः परामवते। होत० होतव्यम्
 होतव्याह। स्वादयत्येवैनम्॥ इन्द्रं नमेऽयावित्याह॥८०॥

प्राणो वा इन्द्रतमोऽग्निः। प्राण एवैनमिन्द्रतमोऽग्नौ रज्ज्वाति। पितृ नोऽसि मा मा
हि॑स्मिन्मिहोहि॑स्मिन्। अथाम ते देव धर्मं मर्यमनो वाजवतः पित्रमव इत्याह।
अग्निषमवेतमामा शास्ते। स्वध्याविनोऽग्निमहि॑त्वा मा मा हि॑स्मिन्मिहोहि॑स्मिन्।
तेजसा वा एते व्यधन्ते। ये प्रवेयुषा वरन्ति। प्राश्नन्ति। तेज एवानमदधते॥८१॥
संवत्सरं न मा॑स्ममश्नीयात्। न यामामुपेयात्। न मन्मथेन पिबेत्। नास्य
देवा विजयमुपयन्तः। विभ्राजि सौर्यं ब्रह्मसन्धदधत्। यत्किं च दिवाकील्युमा।
तदेतैव वरेनानापायत्। तस्मादेतद्वरं चार्धुमा। तेजसा गोपीधाय। तस्मादेतानि
यजं॑स्ति विभ्राजः सौर्यस्येत्याहः। स्वाहा॑त्वा सौर्यस्य यज्ञिमस्य इति प्रातः
स॑स्मादधति। स्वाहा॑त्वा नक्षत्रस्य इति सायम। एता वा एतस्य देवताः।

तामिरेवै न॑स्ममधयति॥८२॥

अकरोऽग्निश्चेतन्याह। प्रदिशो॑ गच्छेत्याह। पित्राणामन्तःपरिधिं पिबत्यति धारयेत्याह। वाचो॑ धर्मपास्तेभ्य एवेन॑ रज्ज्वाल्यन्वाक्षते
होतव्या(३)मित्याह। त्रिपाद्यश्मस व॥

धर्मं या नै त्वि श्रुतिं त्वि अर्हतीर्जहति । छन्दोभिरोवास्येभ्यो
लोकेभ्यः श्रुत्वम्बं यजते । इयन्त्यर्जं जहति । अथ इमे
लोकाः । अर्नु नोऽद्यार्नुमतिरित्याहोर्नुमन्त्ये । दिवस्त्वा परस्यया इत्याह । दिव
एवमाञ्जिकोऽन्धधारा । ब्रह्मणस्त्वा परस्यया इत्याह ॥८३॥

एष्वेव लोकेषु प्रजा दधारा । प्राणस्य त्वा परस्यया इत्याह । प्रजास्त्वेव
प्राणाऽन्धधारा । श्रुते वा एतद्यज्ञस्य । यत्तव्यर्जः । असौ खल्वै वा अतिर्यः प्रवर्त्यः ।
तं यद्विज्ञेया प्रत्यश्चर्मदश्चर्मद्वीस्यूत । जिह्वं यज्ञस्य श्रुते हरेत । प्राश्चर्मद्वीसयति ।
पूरस्त्वदिह यज्ञस्य श्रुतेः प्रतिदधाति ॥८४॥

प्राश्चर्मद्वीसयति । तस्मादन्धधारादित्यः पूरस्त्वदिहति । शक्रोपयमान्धधाराणि धृष्टी
इत्यन्धधारेयन्ति । सामानमन्वेन सतर्जं करोति । सामाऽमिषिभूञ्जिके भवति । य
एवं वेद । आर्द्धम्बराणि भवन्ति । ऊर्वा उर्द्धम्बराः । ऊर्जमेवाम्बु । वन्मना वा
अन्वित्य ॥८५॥

यज्ञः रक्षांसि जिघांसन्ति। साक्षां प्रस्नोताञ्चवति। साम वै रक्षोहो।
 रक्षांसामपहन्त्यै। तिरिधनमवृति। अयं इमं लोकः। एष एव लोकस्या-
 रक्षांस्यपहन्ति। पुरुषः पुरुषा निधनमवृति। पुरुषः पुरुषो हि रक्षस्वो।
 रक्षसामपहन्त्यै॥३७॥

यस्यैत्रिण्यमर्द्धमयते। पृथिवी रक्षायपयते। यदयम्। अपः रक्षायपयते।
 यदेषधिव। ओषधीः रक्षायपयते। यदनस्यतिष। वनस्यतीञ्छ्वेवापयते। दिवस्य
 निधायोदामयति। अमृतं वै दिवस्यम॥३८॥

अमृतं एवैतं प्रतिष्ठापयति। वन्यसि रक्षायपयति। वन्यसि रक्षायपयति।
 त्रिवृक्षा अग्निः। यावानेवाग्निः। तस्य रक्षाय रक्षाय रक्षाय। पृथिवी
 षट्पञ्चमपहन्त्यै। षड्मा अतपः। अग्निमेवास्या रक्षाय रक्षाय रक्षाय। सवि-
 त्तेनाग्निरेवास्याह॥३९॥

इयं वा अतमा। तस्या एष एव नाभिः। यत्तवयः। तस्मादेवमाहो। सदे

॥ ८१ ॥

अनशानयुक्ता भवति । य एवं वेदा । एतन्नामसि हिंसा चान्यत्तु कृत्याह ।
 ऊपमेवाम्युनमहिमानः । एतन्नि बभूव । अचक्षे । समदेमयुषा स प्रानेन्याह ।
 आशिषमेवनामा शास्ते । अमसौ योऽन्मन्त्रिष्टि यं च वयं विष्म कृत्याह । अग्निवत्
 एवाम्युषः । अविशददृष्ट्वा हरेतिन्याह । वषा ह्येषः ॥१०॥

वषा हसिः। महान्मो न दशाल इत्याह। स्त्रोत्येवममंग। विदसि
 समुद्रयानि। स्वामेव न यानि गमयति। नमस्ते असु मा मा
 हिः। स्त्रोत्याह। साय। विश्वसुः सोम गम्येवमन्याह। यदेवास्तु क्रियमाण-
 स्यान्त्यन्ति। तदेवास्तु न यययति। विश्वसुः सोम गम्येवमन्याह॥११॥

॥३॥१॥२॥३॥४॥५॥६॥७॥८॥९॥१०॥११॥१२॥१३॥१४॥१५॥१६॥१७॥१८॥१९॥२०॥२१॥२२॥२३॥२४॥२५॥२६॥२७॥२८॥२९॥३०॥३१॥३२॥३३॥३४॥३५॥३६॥३७॥३८॥३९॥४०॥४१॥४२॥४३॥४४॥४५॥४६॥४७॥४८॥४९॥५०॥५१॥५२॥५३॥५४॥५५॥५६॥५७॥५८॥५९॥६०॥६१॥६२॥६३॥६४॥६५॥६६॥६७॥६८॥६९॥७०॥७१॥७२॥७३॥७४॥७५॥७६॥७७॥७८॥७९॥८०॥८१॥८२॥८३॥८४॥८५॥८६॥८७॥८८॥८९॥९०॥९१॥९२॥९३॥९४॥९५॥९६॥९७॥९८॥९९॥१००॥

ऋतेनेवास्मै कल्पयति। प्राऽऽसां गन्धर्वो अमृतानि वोचदित्याह। प्राणा वा
अमृताः। प्राणानेवास्मै कल्पयति। एतत्त्वं देव धम देवो देवानृषाणां इत्याह।
देवो ह्येष स देवानृषीति। इदमहं मनुष्या मनुष्यानित्याह॥१२॥

मनुष्या हि। एष मनुष्यानिवृत्ति। ईश्वरो वै प्रवर्यमुद्गमयन्। प्रजा
पृथञ्जानामपृथगनुद्गमः सोमं पृथानुमहि। सह प्रजया सह ययस्योषोत्याह।
प्रजामेव पृथञ्जानामपृथगनुमयते। सृष्टेर्मा न आप ओषधयः सन्वित्याह।
आशिषमेवेतन्नामा शास्ते। दृष्टिमेवास्मत्सु मयासृष्ट्याऽस्मान्देहि यं वं वयं हिम
इत्याह। अग्निवोर एवास्येषः। प्र वा एषाऽस्माज्जोकाश्चवते। यः प्रवर्यमुद्गमयति।
उदृत्य विव्रमति सौराभ्यामभ्यां पुनरेत्य गारुदपत्य जहोति। अयं वै लोको
गारुदपत्यः। अस्मिन्नेव लोके प्रतितिष्ठति। असा खलु वा आदित्यः सृवर्गा
लोकाः। यश्चासी मवतः। तेनैव सृवर्गाज्जोकावृत्ति॥१३॥

प्रथमोऽस्त्वा परस्माद्या इत्याह। दधान्यन्वित्यं रक्षस्वी रक्षसामपहृत्यै वै हिरण्यमादाधयति ह्येष गृणान्वित्याह। मनुष्यानित्याह। ह्यस्योऽष्टौ

[१]—

प्रजापतिं वै देवाः श्रूयं पयोंऽदृष्टेन। तदेभ्यो न व्यभवत्। तद्विभक्त्योत्तरे।
तानि श्रूयिष्यामि। सामान्यमवन्। तेषां यो रसोऽत्यक्षरत्। तानि श्रूयैर्जैः व्यभवन्।
श्रूयिष्यामि वा एतानि श्रूयिष्यामि। सामपयसं वा एतयोरेभ्यः। देवानामन्यतयः।
यद्वैः पयः॥१४॥

तस्माद्देः पयः। यदजायै पयः। तद्देवानां पयः। तस्माद्वैतैर्वर्जिभ्यश्चरन्ति।
तत्पयसा चरन्ति। प्रजापतिमेव तत्पयसाऽद्याद्येन समधुयन्ति। एष ह वै
साक्षात्पयस्य मक्षयति। यस्यैव विदुषः प्रवय्यः प्रवय्योः उत्तरवेद्यामर्द्धास-
येतेजस्कामस्य। तेजो वा उत्तरवेदिः॥१५॥

तेजः प्रवय्यः। तेजस्यैव तेजः समधुयति। उत्तरवेद्यामर्द्धास्येदवकामस्य। त्रियो
वा एतद्वेदास्यः। यत्प्रवय्यः। मय्यमर्त्तरवेदिः। शीष्णव मय्यैः सन्ध्यात्यद्याद्या।
अथाद एव भवति। यत्र खल्वै वा एतमर्द्धास्ये वयाँसि पयसि। पयि वै ता॥

समा॑ प्र॒जा व॒या ई॒त्यास॒ते ॥१६॥

तस्मा॑द॒न॒र॒वे॒द्यामे॒वा॒ङ्गा॒स॒येत॑ । प्र॒जा॒नां॑ गो॒पी॒थाय॑ । पू॒र्ये॒ वा॑ प॒ञ्चा॒ङ्गा॒ङ्गा॒स॒येत॑ ।
पू॒र॒स्वा॒ङ्गा॑ प॒न॒ज्याते॑क॒देति॑ । त॒न॒प॒ञ्चा॒ङ्गा॒न॒वा॒च॒ते । स्व॒मे॒वे॒न॑ योनि॒म॒न॒द॒ङ्गा॒स॒येत॑ । अ॒पां॑
म॒य्य॒ उ॒ङ्गा॒स॒येत॑ । अ॒पां॑ वा॒ पु॒न॒म॒प्या॒ज्याते॑र॒जा॒यत॑ । ज्योतिः॑ प्र॒वर्यः॑ । स्व॒यै॒वे॒न॑
यो॒नौ प्र॒ति॒ष्ठाप॒यति॑ ॥१७॥

यं॑ दि॒व्यात् । य॒त्र स॒ स्यात् । त॒स्यां॑ दि॒व्य॒ङ्गा॒स॒येत॑ । ए॒ष वा॑ अ॒ग्नि॒वै॒श्व॒ान॒रः॑ ।
य॒न॒व॒र्यः॑ । अ॒ग्नि॒वै॒वे॒न॑ वै॒श्व॒ान॒रे॒णा॒प्त॑ प्र॒व॒त॒यति॑ । ओ॒द॒न्व॒र्यः॑ श्रा॒व॒ण॒या॒म॒ङ्गा॒स॒येत॑ ।
ऊ॒र॒वा॑ उ॒द॒न्व॒रः॑ । अ॒न॒श् प्र॒णः॑ । अ॒न॒श् च॒र॒मः॑ ॥१८॥

इ॒द॒म॒दे॒म॒म॒प्या॒म॒प्या॒य॒ण॒स्य॑ श्रू॒या॒ प्र॒ण॒म॒ति॑ द॒दो॒मी॒त्या॒दे॑ । श्रू॒यै॒वा॒स्य॑
प्र॒ण॒म॒ति॑ द॒दो॒ति॑ । त॒ज॒गा॒ति॒म॒च्छ॒ति॑ । य॒त्र द॒म॑ उ॒प॒द॒क॒स॒न्त॒तः॑ स्यः ।
त॒द॒ङ्गा॒स॒ये॒ङ्गा॒ङ्गा॒स॒स्य॑ । पु॒न॒ वा॑ अ॒प॒म॒न॒ज्या॒व॒र्यो॑ ना॒म॑ । य॒द॒म॑ । अ॒सौ॒ ख॒लु॑
वा॒ आ॒दि॒त्य॒ इ॒तो॒ वृ॒द्धि॒र्म॒दी॒र॒यति॑ । अ॒स॒वे॒वा॒स्य॑ आ॒दि॒त्या॒ वृ॒द्धि॑ नि॒य॒च्छति॑ । ता॑

आपो नितरां धन्वना यन्ति ॥११॥

गोः पय उतखर्वेदिरस्यते स्थापयति घर्मं यन्ति ॥

प्रजापतिः सन्निधयमाणः। सन्नादेऽमर्जतः। घर्मः प्रवृत्तः। महर्षीर उद्धासितः।
असौ खल्वै वावैष आदित्यः। यत्प्रवय्यः। स एतानि नामान्यर्कजत। य एव वेद।

विद्वेदं नाम्ना॥ ब्रह्मेवादिनो वदन्ति ॥१००॥

यो वै वसूषांसं यथानाममुपचरति। पुण्यातिं वै स तस्मै कामयते।
पुण्यातिं तस्मै कामयते। य एव वेद। तस्मादेवं विद्वान्। घर्म इति दिवाऽऽवक्ष्यात्।
सन्नादिति नक्तम्। एते वा एतस्य प्रिये तनुवौ। एते अस्य प्रिये नामनी।
प्रिययैवैन तनुवौ ॥१०१॥

प्रियेण नाम्ना समुपयति। कतिरेस्य पूर्वान्नाच्छति जेतानामायतः। गायत्री
देवस्याऽप्युक्तामते। तां देवाः प्रवय्युपैवन् व्यभवन्। प्रवय्युपैवन्।
यश्चर्गिर्वै शान्तिकल्पः प्रवय्यं प्रवृणक्ति। गायत्रीमुप तदनु विभवति। गायत्रीमाप्नोति।

पूर्वाऽस्य जनं यतः कीर्तिर्वाच्छति । वैश्वदेवः स॒स॒वः ॥१०२॥

वस॒वः प्र॒वृत्तः । सोमोऽनिकीर्यमाणः । आ॒शि॒वः पय॑स्यानीयमानो । मा॒क॒तः
कथ॒नो । पू॒षा उ॒द॒न्तः । सोर॑स्वतो वि॒ष॒म॒न्द॒मानः । भू॒वः श॒रो य॒द्वि॒तः । ते॒ज उ॒द्य॒तः ।
वा॒युर्द्वि॒य॒माणः । प्र॒जा॒पा॒तिर्द्वि॒य॒मानो वा॒यु॒तः ॥१०३॥

अ॒सौ ख॒ल्वै वा॒व॒ष आ॒दि॒त्यः । य॒त्न॒व॒युः । स॒ पु॒न॒नि ना॒मा॒न्य॒क॒तः । य
ए॒व वे॒दः । वि॒द्वे॒न॒ ना॒मा॒ । ब्र॒ह्म॒वा॒दि॒नो व॒द॒न्ति । य॒न्म॒म॒य॒मा॒दि॒न्ति ना॒श्न॒ते॒ऽथ॒ ।
॥१०४॥

त॒स्मा॒द॒श्न॒ते । प्र॒जा॒पा॒तिर्व॒ ए॒ष द॒द॒श॒या वि॒द्वि॒तः । य॒त्न॒व॒युः । य॒त्न॒व॒व॒का॒श्न॒ते॒ऽथ॒ ।
ते॒न प्र॒जा अ॒सृ॒जत॒ । अ॒व॒का॒श्न॒ते॒वा॒स॒न॒सृ॒जत॒ । य॒द्वै॒श्व॒म॒व॒का॒श्न॒ते॒ऽथ॒ । ते॒ना॒व॒म॒
सृ॒जत॒ । अ॒थ॒ प्र॒जा॒पा॒तिः । प्र॒जा॒पा॒तिर्व॒व॒षः ॥१०५॥

व॒दे॒न्ति ते॒न॒वा॒ स॒स॒वो॒ द्वि॒य॒मानो वा॒यु॒तः ॥१०६॥

सर्वेता मूला प्रथमेऽहोऽव्ययते । तेन कामा ६ एति । यद्वितीयेऽहोऽव्ययते ।
 अग्निर्मूला द्वेवानिति । यत्तृतीयेऽहोऽव्ययते । वयुर्मूला प्राणानिति । यच्चतुर्थेऽहोऽव्यय-
 तीयेऽहो मूला रश्मिनिति । यत्पञ्चमेऽहोऽव्ययते । चन्द्रमा मूला नक्षत्राण्यति ॥ १०६ ॥

यत्षष्ठेऽहोऽव्ययते । ऋतुर्मूला । सवश्मरमिति । यत्सप्तमेऽहोऽव्ययते ।
 याता मूला शक्रोमीति । यदष्टमेऽहोऽव्ययते । धर्ममूला । गायत्रीमिति ।
 यत्नवमेऽहोऽव्ययते । मित्रो मूला । त्रिवृत इमूलाकानिति । यदशमेऽहोऽव्ययते ।
 वक्रणा मूला विराजमिति ॥ १०७ ॥

यदेकादशेऽहोऽव्ययते । इन्द्रो मूला । त्रिष्टुमिति । यद्द्विदशेऽहोऽव्ययते । सोमो
 मूला । सूर्यामिति । यत्त्रयोन्विदशेऽव्ययते । प्रवृज्यते । तस्मादमृतोऽवतिमूलाकः स्तपयति ।
 यत्पुत्र वेदा । एष तपति ॥ १०८ ॥

ॐ वां नस्तयो मा हंसते ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

अथ ये यथेष्टमते स्वाहा॥ पुंशस्य स्याद्वयवदधानं भुज्महे। यथा नो अत्र
 सैकलो यत्र ते यथेष्टस्तत्र वा देवः सविता दधायि। भुवनस्य पत इदं हविः।
 आयुर्विश्वस्यैः पतिपासति वा पूषा वा पातैः प्रपद्ये पुंस्तानि। यत्राऽऽसते
 अमयतमेन नवते। स्वस्तिदा अर्थाः सर्ववीरोऽप्रयच्छन्तु रणे प्रविद्वान्॥१॥
 पतिददातिपुत्रोऽपिदुर्वैश्वः सविदुर्वैश्वः। पूषमा आशा अनिवेद सर्वाः सो अस्मा॥
 चापि गच्छतानि। पूषा लोतश्चावयति प्रविद्वाननष्टपश्यैर्विनस्य गोपाः। स लोतेभ्यः
 इमौ युनक्ति ते वही अस्मिन्नायव वोढवौ। याम्या यमस्य सादनं सैकलो
 यतिद्वैविभः पूषा। इष्टोपूतमनं सम्पश्य दक्षिणां यथा ते दत्तं ब्रह्मया विबभूवुष।
 जनानां यमं राजानं हविषा दृवस्यत। इदं वा वक्ष प्रथमन्वाजवृत्तदेहै
 प्रेर्युवा॥ स प्रवती महीरुं ब्रह्म्यः पथ्यामनपम्यशानम। वैवस्वतं सङ्गमनं
 ॐ सन्वा निश्चामि यजिषा प्रजामायुधुनं च॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥

॥ षष्ठः प्रश्नः ॥

नापरः पूरा ज्ञानस्य सयावति वि तौ प्राणमसि सप्तमम्।
 क्षीरेण महीनिमिहै स्वपथहै त्वैर्नृप प्रजयाऽस्मानिहोवहै। सैव माः स्ना
 त्रियेऽहं देवी सती त्वैर्लोकं यद्वैषि। विश्ववारा नमसां संव्ययन्त्युमा नो लोको
 पयसाऽभ्यावृष्व॥ २॥

इयं नारी पतिभोक्तुं वृणोता निपद्यते उप त्वा मन्यं प्रेताम्। विश्वं
 पूराणामनं पालयन्ती तस्यै प्रजां द्रविणं वेदं धीहि। उदीर्ष्व नार्युमि
 ज्ञावलोक्तमिगसुमेतमपुत्रोव पृष्टि। हस्तयोगमस्य दिग्विषास्त्वमेतन्मन्युर्जनिस्त्वमपि
 सन्धर्मव। सुवर्णैः हस्तादाददाना मृतस्य श्वेयै ब्रह्मणे तेजसे बलाय। अत्रैव
 त्वमिह वयं सुशोवा विश्वाः सूर्या अपिमातीजयेम। धनैर्हस्तादाददाना
 मृतस्य श्वेयै क्षत्रायाजसे बलाय। अत्रैव त्वमिह वयं सुशोवा विश्वाः सूर्या
 अपिमातीजयेम। मणिः हस्तादाददाना मृतस्य श्वेयै विष्टे पुष्टे बलाय। अत्रैव
 त्वमिह वयं सुशोवा विश्वाः सूर्या अपिमातीजयेम॥ ३॥

इममथै चमसं मा विज्जिह्वरः प्रिया देवानामृत सोम्यानाम् । एष यश्चमसो

देवपानस्तस्मिन्देवा अमृतां मादयन्ताम् । अथर्वमं पुरे गोभिर्बुधस्व सं प्रोर्षिष्व
मदसो पावसा वा । नेत्वा धृष्यारिदंसां जरुद्वैषणां दधुद्विष्यन्मरुद्वैषानो ।

मनमथै विदद्वो माग्निशोचो माउस्य लव च विक्षिपो मा शरीरम् । यदा श्वेन
करवो जागवेदोऽथेभनं प्रहिण्वतात्येभ्यः । श्वेन यदा करसि जागवेदोऽथेभनं

परिदत्तात्येभ्यः । यदा वाच्छान्यसुनीतिमेगमथा देवानां वशनीभवति । सूर्ये ते
वर्क्ष्णीच्छन्ते वातमन्ता छां च वाच्छं पृथिवीं च धमन्ता । अपो वा वाच्छं यदि

तत्र ते हितमाषधीषु प्रतितिष्ठा शरीरैः । अजो भगस्तपसां ते तपस्व ते ते
शोचिस्तपुर्न ते ते अर्चिः । यास्तु शिवोवास्वर्गवो जागवेदस्तान्मवर्हेम * सृकृतां यत्र

लोकाः । अयं वै लवमस्मादपि लवमेतदयं वै तदस्य योनिरसि । वैश्वानरः पूजः
पित्रे लोकैकैकजागवेदो वर्हेम * सृकृतां यत्र लोकाः ॥ ४ ॥

विद्वानभ्यावर्षवृक्ष्वाग्निमानातीर्जयाम शरीरैश्चैववापि च ॥

[१]

त्रिपुञ्जविदत्राः अपाहि यमेन ये सधुमादं मदन्ति। यौ ते श्वानौ यमराक्षिणौ।
चण्डिरक्षौ पुण्ड्ररक्षौ नृवक्षसा। ताभ्यां राजन्पारि देहेनः स्वस्ति चास्मा अनमीव
व धाहि॥६॥

उक्तेषां सावर्ष्यैर्पावृत्तिबलौ यमस्य दूतौ वराणो वशाः अनी। तावत्सम्य दृष्टये
संयुय पुनर्दत्ता वसुमन्त्रे मद्रमा। सोम एकम्यः पवते धूमके उपसते। येभ्यो
मयुं प्रधावन्ति ताः श्वेदेवापि चण्डिरक्षौ पुण्ड्ररक्षौ नृवक्षसा। तेषां ये अनार्यव्यान्तपुसा ये
सर्वरागाः। तपो ये चाकिरे मदन्ताः श्वेदेवापि चण्डिरक्षौ। अश्वमन्वती रेवतीः सः
रुमन्वमन्त्रिष्ठपे प्रतरता सखायः। अना जहाम ये असमन्वराः शिवाने वयमामि
वाजान्तरेम॥७॥

यद्वै देवस्य सविः पवित्रं सदस्यधारे वितरामन्तरिक्षे। येनापुनरिन्द्रमन्तरेमन्त्रे
तेनाहं मां सर्वतर्जुं पुनामि। या या रौद्रोपधादप यन्ति श्वावो अभिमर्ता

नृपतिमिच्छमानः। धागिस्ताः सर्वाः पवनेन पूताः प्रजयास्माज्जया वर्धसा
 सः सृजाम। उद्धयं तमसस्यपि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तराम। देवं देवेभ्यः सूर्यमगम
 ज्योतिरुत्तराम। यानां पुनरि सविता पुनरि। अश्वस्तेजसा सूर्यस्य वर्धसा ॥८॥

पृष्ठतैत्तिरीयम् ॥ ३ ॥

यन्ते अग्निममभ्याम वृषमायव पक्वव। इमन् ऋषामयामनि क्षीरं चोदकेन च।
 यन्वमभ्ये समददहेस्त्वम निर्वपया पुनः। कान्वाञ्जव जायतां पाकद्वेषं व्यक्तकशा ॥
 शान्तिके शान्तिकवति हृदिके हृदिकवति। मादृका ससङ्गमयेमः स्त्रियः शोमय।
 शं ते धन्वत्या आपः शर्म ते सन्वर्तक्याः। शं ते समृद्धिया आपः शर्म ते सन्
 वर्याः। शं ते सवन्तीस्त्वनेव शर्म ते सन् कैल्याः। शान्ते नौद्वयो वरेष्वै शर्म
 पृष्ठाऽवशीयताम ॥९॥

अव सृज पुनरभ्ये त्रिपुत्र्यो यस्त आर्द्धितश्चरति स्वयामिः। आयुर्वसान् उप याग
 शेषः सङ्गच्छतां तैर्वा जातवेदः। सङ्गच्छस्व त्रिपुत्र्यैः सः स्वयामिः सानिष्टापरुन

परमे व्योमने। यत्र भूमौ वृणसे तत्र गच्छ तत्र न्वा देवः सविता दध्यागि। यत्रै
 क्यः शक्येन अग्नितोदं विपुलः सप्त उत वा शपदः। अग्निश्च हि श्वा दन्तं कृणोति
 सोमश्च यो ब्राह्मणमाविर्वशः। उत्तिष्ठानस्तेनैव सप्तरस्व महे गात्रमवहो मा
 शरीरम्। यत्र भूमौ वृणसे तत्र गच्छ तत्र न्वा देवः सविता दध्यागि। इदं ते
 एकं परं उत एकं तृतीयं न ज्योतिषा सविशस्व। सर्वशानस्तेनैव चाकरोति प्रियो
 देवानां परमे सधस्यौ। उत्तिष्ठ प्रहि पद्वौकः कृण्व परमे व्योमने। यमेन न
 यम्या सविदानोत्तमं नाकमग्निं रोहेमम्। अशमन्वती रेवतीयुहै देवस्य सविः
 पृथिवे वा राक्षस्य दद्विषं तमसं सप्तभि धाता पुनाति। अस्मत्त्वमग्निं जगोऽस्यय
 न्वदधिजायताम्। अयय वृक्षानराय सृवगाय लोकय स्वाहो॥१०॥

अवशीयता संयस्ये पञ्च वा॥

[१]

आयागि देवः सूनानि जगति यमो देवदे प्रयता निरुक्ता। आसीदता संप्रयते दे
 वरेहि व्यजय जाल्ये मम शर्जदेत्यौ। यमे इव यतमाने यदेतं प्रवाम्मरेमानीषा

देवयन्तः। आसीदतर्ह स्वर्गं लोकं विदत्तं स्वामस्य भवति नन्दे नः। यमाय
सोमः सूर्यं यमाय चर्हिता हविः। यमः ह यज्ञो वाञ्छन्त्यभिर्दत्तो अर्हकृतः।
यमाय धृतवर्द्धविर्जितो य च विष्टता स नो देवव्यायमदोषमायुः प जीवसे॥
यमाय मरुमन्तमः राक्षं हव्यं चर्हितम्। इदं नम ऋषिभ्यः पूर्वजभ्यः पूर्वभ्यः
प्राथक्यः॥११॥

योऽस्य कौष्ठ्यं जगतः पाथिवस्यैकं इदं यो यमं मर्त्यैश्चो गाय यो
राजानपरोक्षः। यमङ्गाय मर्त्यैश्चो यो राजानपरोक्षः। येनापो नद्यो धन्वाति येन
द्यौः पृथिवी दत्ता। हिरण्यकेश्यान् सूर्यवान् हिरण्यश्वानयः शोफान्। अश्वाननश्चरतो
दानं यमो राजानं विष्टति। यमो दाधार पृथिवीं यमो विश्वमिदं जगत्। यमाय
सर्वमिन्द्रस्य यन्मन्त्राद्विद्युश्चैतन्म। यमा पञ्च यमा षड्या पञ्च दशरथयः। यमं
यो विद्याश्च भूयद्यथैक ऋषिर्विजानते॥१२॥

त्रिकर्द्धकः पतति षड्वीर्यकमिदं हतम्। गायत्री विष्टिच्छन्दः सिते सर्वे ता

यम् आह्विताम् अहंरहंयमानो गामस्यं पुरुषं जगताम् वैवस्वतो न पृथगिति
 पृथगिति मनवैर्युमः। वैवस्वतो विविद्यन्ते यमं राजानि ते जनाः। ये वेदं संत्यजेच्छन्ते
 य उ चान्तर्वाहिनः। ते राजाविदे विविद्यन्तेऽद्या यन्ति त्वामप। देवाः श्रेष्ठे ये
 नमस्यन्ति ब्राह्मणाः श्रेष्ठापविद्यन्ति। यस्मिन्मन्त्रे स्युपलभ्यते देवैः संप्रतिवर्ते यमः।
 अत्रा नो विवर्षतिः प्रिता पुराणा अनर्बेनति॥१३॥

प्रतिपक्ष्या विजानतेऽनं वेनति॥ [५]

वैश्वानरे हविरेदं जहोति सार्वभृशः शतधाम्नो गम। तस्मिन्नेव प्रितं
 प्रितामहं प्रप्रितामहं विमरत्यन्वमाने। इयमश्वत्थकन्दं पृथिवीमनं धामिमं च
 योनिमनं यश्च पर्वः। पृथिव्यं योनिमनं सञ्चरन्तं इयमं जहोत्यनं यम होताः। इमं
 समृद्धं शतधाम्नमश्वत्थमनं भुवनस्य मध्यं। पृतं दृढेनामदिहं जनायाशे मा
 हिंस्यः परमं व्योमनम्। अपरे वीरे वि चं सपुनरातो येऽत्र स्य पुराणा ये च
 नृजनाः। अहोनिमरिहरेति मेव्यं यमो ददात्ववसानमस्य। सवित्रैरिति शरीरगणि

[illegible]

॥ १४ ॥
 पृथिव्यै माग्रेकपस्य आदये । तेनैर्युव्यन्तमधिधा ॥ १४ ॥
 शूने वादेः शूने नागः शूने केषु लङ्कितम् । शूने वरेण वक्ष्यन्तः ॥
 शून्यममर्दिङ्मयं शून्यमशूना शून्यमस्य धनम् । शून्यमशून्यमिति वाचं यद्विव
 र्कयः पयः । तेनेमामप सिञ्चनम् । साते वन्दामहे लालवर्षा सुमने भव ।
 यथा नः सुमगा सन्ति यथा नः सुकला सन्ति । सतिवैलानि शरीरानि पृथिव्यै
 माग्रेकपस्य आदये । तेनैर्युव्यन्तमधिधा देवयाना अगारिष

उतै तन्नोमि पृथिवीं न्ययामि लोकं निदयामि अहं विषम। एतः
 स्थूणां पितरो धारयन् तेऽन्ता यमः सादनसे तिनोति। उपसर्प मातरं
 भूमिमेतान्मुकुलवत्स पृथिवीं सृजोवा॥१॥ ऊर्ध्वमदा युवतिर्दक्षिणवत्येषा त्वा
 पावै निरञ्जत्या उपस्यौ उद्धञ्जस्व पृथिवि मा विबाधियाः संप्रययान्त्सु भव
 संपवञ्जना। माता पुत्रं यथासिन्वायुनं भूमिं वर्णा उद्धञ्जमाना पृथिवी हि तिष्ठसि
 सहस्रं तिमरे उप हि शयन्नामा। ते गृह्णासौ मयुश्चोति विधाहोत्सु शरणाः सन्वता।
 एवाध्याना हरिणीरर्जुनीः सन्त्य येनवः। तिलवज्ज्मा ऊर्ध्वमस्मै दृढेना विधाहो
 सन्वतपश्यन्तीः॥१॥

एषा ते यमसादने स्वया निधीयते गृहे। अक्षितेनाम ते अस्मै। इदं पितृभ्यः
 प्रनयेम हरिर्देवभ्यो जीवन्त उतरं भयेम। तत्त्वमारोहामि मेभ्यो भव यमेन त्वं
 यस्यां सविदानः। मा त्वा वृक्षौ सम्बाधिया मा माता पृथिवि त्वमे। त्विमे
 हि यत्र गच्छास्यथासं यमराज्ये। मा त्वा वृक्षौ सम्बाधिया मा माता पृथिवी

मदी॥ वैवस्वतः हि वाङ्मनसि यमराज्ये विराजसि। नळं पृथमाराहेन नळं न
पृथोऽन्विहि। स न नळपृथो भूत्वा सन्तरे प्रतरोत्तर॥१८॥

सर्वितेनानि शरीराणि पृथिव्यं मातृकेष्वस्य आदधे। तेभ्यः पृथिवि शं भवे।
षड्भूतानि सूर्यं ते चक्षुर्वाङ्मनसं वातमानमा धां च वाङ्मनसं पृथिवीं च धर्माणां अपो वा
वाङ्मनसं यादं तत्र ते हितमाषधीषु प्रतितिष्ठे शरीरैः। परं मन्यो अर्जुनरहि पन्था
यस्ते स्व इतरो देवयानानि। चक्षुष्मते श्रुतते ते ब्रवीमि मा नः प्रजाः शीतिषो
मान वीरान्। शं वातः शः हि ते धूमिः शर्म ते सन्त्वोषधीः। कल्पन्तां मे दिशः
शमनाः। पृथिव्यास्त्वा लोकं सादयाम्यमिष्य शमनसि पितरो देवता॥ प्रजापालिस्त्वा
सादयतु तया देवतया। अन्तरिक्षस्य त्वा दिवस्त्वा दिशो दिशो त्वा नाकस्य त्वा पृथे
क्षस्य त्वा विष्टपं सादयाम्यमिष्य शमनसि पितरो देवता॥ प्रजापालिस्त्वा सादयतु
तया देवतया॥१९॥

अपपवाम्यनवाङ्मनसं सदादेतमभवत् पृथिवीं धामनोपति। यानिकतः

पृथेकतः सपथं ये देवानां धनमाना इह स्या एषा ते यमसादेन
 स्वधा निधीयते गृहेऽसौ। दद्याद्भयं तां गीपायस्व तां ते
 परिददासि तस्यां वा मा दमन्तिनयो देवता। प्रजापतिस्त्वा सादयति तया
 देवतया। अपृषवाञ्छ्वेतवान् क्षौरवान्दधिवान्मधुमाः श्वकरोह सौदगन्तमैवन् पृथिवी
 धामनोपति। योनिर्कतः पृथेकतः सपथं ये देवानां धनमाना इह स्या एषा ते यमसादेन
 स्वधा निधीयते गृहेऽसौ। दद्याद्भयं तां गीपायस्व तां ते
 परिददासि तस्यां वा मा दमन्तिनयो देवता। प्रजापतिस्त्वा सादयति तया
 देवतया। अपृषवाञ्छ्वेतवान् क्षौरवान्दधिवान्मधुमाः श्वकरोह सौदगन्तमैवन् पृथिवी
 धामनोपति। योनिर्कतः पृथेकतः सपथं ये देवानां धनमाना इह स्या एषा ते यमसादेन
 स्वधा निधीयते गृहेऽसौ। दद्याद्भयं तां गीपायस्व तां ते
 परिददासि तस्यां वा मा दमन्तिनयो देवता। प्रजापतिस्त्वा सादयति तया
 देवतया॥२०॥

अनपसृक्त्यन्तीकृतं देवतया इति वा॥

[७]

पुनस्तस्मै स्वधा अर्पणाः करोमि यास्तं धानाः पृथिकरोम्यत्र। तास्तं यमः प्रियमि-
 त्वादिनोऽत्र धनैः कामदयाः करोति। त्वामर्जुनोषध्यानां पथो ब्रह्मण इतिहैः। तासां

त्वा मय्यादाददे चकम्यो अपिधानवे। दूर्वाणां स्तम्भमादरेतां प्रियतमं मम।
 इमां दिशं मनूयानां मयिष्ठानं वि रोदु। काशानां स्तम्भमादरे रक्षसामपहन्ये।
 य एतस्यै दिशः परानवजघायवो यथा तेनामवाच्यन्तः। दमूणां स्तम्भमादरे
 त्रिवृणामोषधीं प्रियाम्। अवस्ये मूलं जीवादन् काण्डमथो फलम्॥२१॥

लोकं पुणं ता अस्य सदैदोदसः। शं वातः शः हि ते धृतिः शम् ते सन्तोषधीः।
 कल्पनां ते दिशः सर्वाः। इदमेव मतोऽपरामर्शितमगम काञ्चन। तथा तदंशिम्यां
 कृतं मित्रेण वक्तुम च। वरुणा वारयादितं देवो वनस्पतिः। आन्ये निरञ्जन्ये द्वेषांश्च
 वनस्पतिः। विधुतिरसि विधाययस्मदथा द्वेषांस्ते शानि शोमयास्मदथा द्वेषांस्ते
 यव यवयास्मदथा द्वेषांस्ते। पृथिवीं चण्डान्निरेक्षं चण्डं दिवं चण्डं दिशो दिशो चण्डं
 सर्वान्ण्यै सर्वान्ण्यै दिशो चण्डं दिवं चण्डान्निरेक्षं चण्डं पृथिवीं चण्डाऽऽपो वा
 चण्डं यतिं तत्र ते हितमोषधीषु प्रतिनिष्ठा शरीरैः। अश्मन्वती रेवतीयद्वै देवस्य
 सविः पवित्रं या रोदुत्यथादुद्वै तमसस्मरि याता पुनाति॥२२॥

आ रोहताऽयुर्जसं गृणाना अनर्पुर्वं यत्माना यतिष्ठ। इहै त्वष्टा सृजतिमा
 सृरतां दूषमयुः करुं जीवसे वः। यथाऽह्नाभ्यनर्पुर्वं भवन्ति यथर्तव ऋगिजिघ्रन्ति
 कृमाः। यथा न पूर्वमपरो जहान्येवा धातरयुर्द्विष कल्पयूषामा न हि ते अश्वे तेनूव
 ऋरं वकार मनुः। कपिर्बभूव तेजं पुनर्जरायुं गौरव। अप नः शोषिचदधमश्वे
 शोषाया रयिम। अप नः शोषिचदध मनुव स्वाहा॥ अनेङ्गाहेमन्वायामाहे स्वस्तये॥

स न इन्द्र इव देवेभ्यो बहिः सम्प्राणो भव॥ २३॥

इमं जीवा हि मूत्रैराववर्तिर्भूँद्विषा देवहृतिं नो अष्ट। प्राञ्जोगामानये देसाय
 द्रवीय आयुः प्रतरां दधानाः। मृत्योः पुदं योपयन्तो यद्वैम द्रवीय आयुः
 प्रतरां दधानाः। आषाधमानाः प्रजया धनं न शौक्षाः पूर्णा भवथ यज्ञियामः।
 इमं जीवेभ्यः परिये दधामि मा नोऽर्जनादपरो अधमेतमा शानं जीवन्ति शरदः
 पुञ्चोत्तिरो मृत्युं दधहे पर्वतेन। इमा नारौरविपथः सृपलोराञ्जनेन सारिषा

सम्पृष्टानाम्। अनेश्वरौ अनमोवाः सुशेवा आरोहन्तौ जनयो योनिमयी। यदाञ्जनं
 त्रैकर्म्यं जातं हिमवतस्पातिं। तेनामृतस्य मूर्तेनारतीर्जयामसि। यथा
 त्वमहिंनस्योषधं पृथिव्या अयि। एवमिम उद्दिन्दन् कीर्त्या यशसा ब्रह्मवर्चसेन।
 अजोऽस्यजस्यदद्याद्देवाः। त्वि यवोऽसि यवयोस्मदद्याद्देवाः। त्वि॥ २४॥

अथ त्वमयमसि शीर्षं वा॥

अप नः शोषीवदधमम्। शोषीया रयिमम्। अप नः शोषीवदधमम्। सुक्षेत्रिया
 सुजागिया वसूया च यजामहे। अप नः शोषीवदधमम्। प्रयद्विंश एषा प्राम्मकासश्च
 सूर्यः। अप नः शोषीवदधमम्। प्रयदशुः सदेस्वतो विश्वतो यन्ति सूर्यः। अप नः
 शोषीवदधमम्। प्रयत्ने अशु सूर्यो जायमहि प ते वयम्। अप नः शोषीवदधमम्॥ २५॥
 त्वं हि विश्वतोमुख विश्वतः परिमूरसि। अप नः शोषीवदधमम्।
 द्विषो नो विश्वतोमुखाऽति नावेव पाय। अप नः शोषीवदधमम्। स नः
 त्विभ्युनिव नावयानि परेषा स्वस्तये। अप नः शोषीवदधमम्। आपः प्रवणादेव
 यतीरपास्मस्यन्दतामयम्। अप नः शोषीवदधमम्। उद्दिनाद्देकानोवापास्मस्यन्दताम॥

[१]

अप नः शोषीवदेधम्। आनन्दय प्रमोदय पुनरागाः स्वान्निहेन। अप नः
शोषीवदेधम्। न वै तत्र प्रसीयते गौरश्वः पुकषः पृषीः। यजेदं ब्रह्म किंयते
परित्यज्येदनायकमप नः शोषीवदेधम्॥२३॥

अथमेषं चत्वारि व॥

अपश्याम युवतिमाचरन्ती मृगाय जीवां परिणीयमानाम्। अश्मेन या तमसा
प्रार्थिताऽसि प्राचीमवाचीमवयवनिष्ठम्। मयूनां माःस्नां नियमाणां देवी सती
तिवृजोकं यदेष। विश्ववारो नमसा संवयन्त्युन्मौ नो लोकोऽप्यसाऽवृणीहि।
रविषामभि मयुमन्तमभिमानमूर्जः सन्तं त्वा पयसोप सः सदेम। सः रेव्या समु
वर्त्तसां सवस्वा नः स्वस्तयो। ये जीवा ये च मृगा ये जोगा ये च जन्त्याः।
तेभ्यो धृतस्य धारयिषु मयुधारा व्यन्दती। माता कदाणां दृष्टिता वसन्ताः
स्वसाऽऽदिन्यानाममृतस्य नाभिः। प्रणवोचं चिकिरेषे जनाय मामामनागामदिनि
वपिष। तिवृजदेकं पृथान्त्यौ। आमुष्यजत॥२७॥

[१०]

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

अथेपाने च सर्वदा ॥ ततो मे श्रेयमावहे ।

कृषि ॥ आवहेन्ती विवन्वाता ॥ कर्वाणा वीरमोत्तमः । वासांसि मम गावश्च ।
इमां लभिन्ः मूढः सृपञ्च ॥ सृमगां कुरु । दशास्यां पुत्रानां धृष्टिं पतिमेकादश ।
सुमहोतीरियं वर्धमानं ॥ समगे पश्यत । सुमानयमस्य दत्त्वायाथास्त्वं वि पश्यत ।

सन्वां सिञ्चामि यवर्षा प्रजामार्यधनं च ॥ ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

वर्षेष्ट द्वे च ॥ [११]

॥ सप्तमः प्रश्नः — शीक्षावर्जिता ॥

शं नो मित्रः शं वक्त्रः। शं नो भवत्वयमा। शं न इन्द्रो बृहस्पतिः। शं नो
 विष्णुकर्कसः। नमो ब्रह्मणे। नमस्ते वायो। त्वमेव प्रत्यक्षं ब्रह्मसि। त्वमेव प्रत्यक्षं
 ब्रह्मं वदिष्यामि। ऋतं वदिष्यामि। सत्यं वदिष्यामि। तन्मामवर्णं। तद्वक्तारमवर्णं।
 अवर्णं माम्। अवर्णं वक्तारम्। ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥१॥

शीक्षावर्जिताः॥२॥

शीक्षां व्याख्यास्यामः। वर्णः स्वरः। मात्रां वलम्। सामं सन्तानः। इत्युक्तः
 सत्यं वदिष्यामि पञ्च वः॥

सह नो यशः। सह नौ ब्रह्मवर्चसम्। अथातः संहितया उपनिषदं
 व्याख्यास्यामः। पञ्चस्वर्णिकरोगैर्ष। अथिलोकमथित्यौनिषमथिविद्यमथि-
 प्रजमव्याजम्। तां महामसंहितां इत्यावक्षते। अथाथिलोकम्। पूर्वोक्ता

॥ ३ ॥

अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।
 अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।
 अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।

॥ ४ ॥

अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।
 अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।
 अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।

॥ ५ ॥

अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।
 अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।
 अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते। अथास्मान्मः पूर्यते।

॥ ६ ॥

યથા જનૈઃ સ્વામિન્ સ્વાહૃત્ ॥ શ્રયાન્ વસ્યમાઽસાન્ સ્વાહૃત્ ॥ તં ભા મગ પ્રવિશાન્
 સ્વાહૃત્ ॥ સ મા મગ પ્રવિશ સ્વાહૃત્ ॥ તન્મિન્મહર્ષિશ્ચાત્ ॥ નિમગાદૈ ભયિ મર્તે
 સ્વાહૃત્ ॥ યથાઽપઃ પ્રવતા યન્તિ ॥ યથા માસા અહર્તરમા ॥ પૂર્વ માં ષ્ઠાચારિણઃ ॥
 યાગયજુર્ન સંવૃતઃ સ્વાહૃત્ ॥ પ્રવિવેશાઽસિ ધ માં માદિ ધ માં પદાસ્વ ॥ ૧૮ ॥

[illegible]

॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

अभूवः सुवर्णि वा पुनस्त्रिंशो व्याहृतयः। तस्मात्सर्वस्मै तं चतुर्थ्यम्।
महोचमस्यः प्रवेदयते। मह इति। तद्धृत्। स आत्मा। अङ्गान्यस्या देवताः।
भूति वा अयं लोकः। भूव इत्यन्तर्निक्षेपम्। सुवर्णस्यैव लोकः॥१०॥

मह इत्यादित्यः। आदित्येन वाव सर्वं लोकं महोचमस्यैव। भूति वा
अग्निः। भूव इति वार्यः। सुवर्णस्यादित्यः। मह इति चन्द्रमसः। चन्द्रमसो वाव
सर्वान् ज्योतींश्च महोचमस्यैव। भूति वा ऋचः। भूव इति सामानि। सुवर्णि

यजुर्वेदि॥११॥

मह इति ब्रह्मा। ब्रह्मणा वाव सर्वं वेदा भूति महोचमस्यैव। भूति वा
इत्युपानः। सुवर्णि आनः। मह इत्यथमम्। अथेन वाव सर्वं प्राणा महोचमस्यैव। तं
वा पुनश्चतस्रश्चतुर्थ्या। चतस्रश्चतस्रो व्याहृतयः। तं यो वेद। स वेद ब्रह्म। सर्वस्मै
देवा ब्रह्मिमावर्तन्ति॥१२॥

असौ लोकः यजुर्वेदि वेद इति वा॥ [५]

स य एषाँऽनरदैदय आकाशः। तस्मिन्नेयं पुरुषो मनोमयः। अर्मुने हिंरुमयः।
अन्तरां तार्क्षिके। य एष स्तनं इवावलम्बते। सैन्दर्योनिः। यत्रासौ कृशानो
तिवर्तते। व्यपोह्य शीरषकपाले। मूर्धित्यशौ पतितिष्ठति। भुव इति वार्यौ॥१३॥

सुवर्तित्यदिन्ये। मह इति ब्रह्मणि। आप्राति स्वार्त्तस्यम्। आप्राति
मनसस्पतिम्। वाक्पतिश्चक्षुष्मतिः। श्रोत्रपतिर्विज्ञानपतिः। एतत्ततो भवति।
आकाशशरीरे ब्रह्म। सत्यान्मप्राणारामं मन आनन्दम्। शान्तिसमृद्धिममृतम्। इति
प्रचीनयुगोपास्व॥१४॥

[३] — पूर्णव्यन्तरिर्ब्रह्म द्यौर्दिशोऽवानरदिशः। अग्निर्वयुरादित्यश्चन्द्रमा नक्षत्राणि।
आप ओषधयो वनस्पतय आकाश आत्मा। इत्यग्निर्मानसम्। अथाव्यान्मम्। प्राणो
व्यानोऽपान उदानः समानः। चक्षुः श्रोत्रं मनो वाक्कोक। चर्म मांसं सङ्गोष्ठास्त्रि
मञ्जः। एतदपि विधायरैर्विरोचते। पाङ्के वा इदं सवम्। पाङ्केनेव पाङ्के

स्पृष्टोतीति ॥१५॥

सर्वमेकं च ॥

[७]

आमिति ब्रह्मा आमिदं सर्वम्। आमत्येतदनुकृति इ स्म वा
अप्याश्वयेत्याश्वयन्ति। आमिति सामानि जायन्ति। ओंशामिति शंखाणि
षांसन्ति। आमत्यध्वर्युः प्रतिगुरं प्रतिगृणोति। आमिति ब्रह्मा प्रसीति।
आमत्यग्निहोत्रमनुजानाति। आमिति ब्रह्मणः प्रवक्ष्यन्महं ब्रह्मोपापावानीति॥

ब्रह्मेवोपापातीति ॥१६॥

आन्वशं ॥

[८]

ऋतं च स्वाध्यायप्रवचने वा सत्यं च स्वाध्यायप्रवचने वा तपश्च
स्वाध्यायप्रवचने वा दमश्च स्वाध्यायप्रवचने वा शमश्च स्वाध्यायप्रवचने वा
अग्रयश्च स्वाध्यायप्रवचने वा अग्निहोत्रं च स्वाध्यायप्रवचने वा अतिथयश्च
स्वाध्यायप्रवचने वा मानुषं च स्वाध्यायप्रवचने वा प्रजा च स्वाध्यायप्रवचने
वा प्रजनश्च स्वाध्यायप्रवचने वा प्रजातिश्च स्वाध्यायप्रवचने वा सत्यमिति

सत्यवचां राधीतरः। तप इति तपोनित्यः पौकशोहिः। स्वाध्यायप्रवचन एवेति
नाको मौदित्यः। तद्धि तपस्तद्धि तपः॥१७॥

अहं वृक्षस्य रेतिवा। कोतिः पूष्टं निरतिव। ऊर्ध्वपतिवो वाजिनीव स्वमर्तमस्मि।
इतिवाः सवर्तुसम। सुमेधा अमर्तोलितः। इति विशाङ्कोर्वदान्ववचनम्॥१८॥

[१०]— अहं * षट्॥
वेदमर्तव्याऽऽचायुऽन्नेवास्मिन्नमर्तुशक्तिः। सत्यं वद। धर्मं चर। स्वाध्यायान्मा
प्रमदः। आचायय प्रिय धनमाहृत्य प्रजातन् मा व्यवच्छेद्यसीः। सत्याव
प्रमदित्वेभ्यम्। धर्माव प्रमदित्वेभ्यम्। कृशालाव प्रमदित्वेभ्यम्। मर्त्ये न
प्रमदित्वेभ्यम्। स्वाध्यायप्रवचनाभ्यां न प्रमदित्वेभ्यम्॥१९॥

देवतितृकयभ्यां न प्रमदित्वेभ्यम्। मार्गदेवो भव। त्रिर्गदेवो भव। आचायदेवो
भव। अतिथिदेवो भव। यास्यनवद्यानि कर्माणि। तानि सेवितव्यानि। नो इतराणि।

यान्यस्माकं सुवर्तिरिति। तानि त्वयोपास्यानि॥२०॥

नो इतराणि। ये के वास्मर्द्ध्यांसो ब्राह्मणाः। तेषां त्वयाऽऽसनेन प्रशंसितव्यम्। श्रद्धया देयम्। अश्रद्धयाऽदेयम्। शिष्या देयम्। शिष्या देयम्। सविदा देयम्। अथ यदि ते कर्मविचिकिञ्चसा वृत्तविचिकिञ्चसा

वा स्याते॥२१॥

ये तत्र ब्राह्मणाः सम्मर्योनिनः। युक्ता आर्युक्ताः। अलक्ष्णा धनूकामाः स्युः। यथा ये तत्र ब्रह्मणेन। तेषां वरुणाः। ते तत्र वरुणेन। तथा तत्र वरुणाः। अथान्याख्यातव्यं। ये तत्र ब्राह्मणाः सम्मर्योनिनः। युक्ता आर्युक्ताः। अलक्ष्णा धनूकामाः स्युः। यथा ते तेषां वरुणाः। तथा तेषां वरुणाः। एषा वरुणोपनिषत्। एतदनिशान्नम्। एवमपान्तिवैद्यम्। एवम् चैतदप्यस्यम्॥२२॥

स्वाध्यायप्रवचनाभ्याम्। प्रमदितव्यं तानि त्वयोपास्यानि स्यादर्थं वरुणस्यैव वा। ॥११॥
 शं नो मित्रः शं वक्रतः। शं नो भवत्वयम्। शं न इन्द्रो बृहस्पतिः। शं नो

पु० क० वा० न० स० म० यः । तस्येदमेव शिरः । अयं दक्षिणः पक्षः । अयमर्धतः पक्षः ।
 अक्षः पूर्वाक्षः । पूर्वाक्षः आध्यात्मः । आध्यात्मः अर्धतः । अर्धतः स वा पक्षः ।
 तस्माद्वा एतस्माद्वान्न आकाशः सत्तः । आकाशाद्वैद्यः । वायोर्यः । अग्नेर्यः ।
 यद्वैद्यः परमं व्योमम् । सौख्यं सर्वकामाद्यसह । ब्रह्मा विपश्चिन्तितम् ।
 ब्रह्मविद्यां परम् । तदेवार्थम् । सत्तः शान्तम् । सत्तः शान्तम् । सत्तः शान्तम् ।
 मा विद्विषावहै । ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

ॐ सह नावतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै । तेजसि वासो नमस्तु

॥ अष्टमः पक्षः — ब्रह्मानन्दवल्ली ॥

[१२] ————— सत्यमवादिषु पक्षे वा ॥

आर्षोन्माम् । आर्षोन्माम् । ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥ २३ ॥
 ब्रह्मवादिषम् । सत्यमवादिषम् । तन्मामवादिषम् । तद्वैद्यमवादिषम् ।
 विष्णुककम् । नमो ब्रह्मा । नमस्तु वायो । नमस्तु प्रत्यक्षं ब्रह्मासि । नमस्तु प्रत्यक्षं

अयमान्मा॥ इदं पृच्छं प्रतिष्ठा॥ तदलष श्लोको भवति॥१॥

अथाहै प्रजाः प्रजायन्ते॥ याः काश्च पृथिवीः श्रिताः॥ अथो अन्नैव जीवन्ति
अथैनदपि यन्त्यन्तः॥ अथैः हि मृगानां ज्येष्ठमा॥ तस्माज्मवौषधमृच्यते॥
सर्वं वै तेऽन्नमाप्नुवन्ति॥ योऽन्नं ब्रह्मोपासते॥ अथैः हि मृगानां ज्येष्ठमा॥
तस्माज्मवौषधमृच्यते॥ अथाहैर्गानि जायन्ते॥ जाग्राद्व्यन्नं वधन्ते॥ अद्यतेऽति च
मृगानि॥ तस्मादन्नं तद्व्यत इति॥ तस्माद्वा एतस्मादन्नं समयात्॥ अन्त्यान्तर
आन्मा प्राणमयः॥ तेनैष पूर्णः॥ स वा एष पुरुषविध एव॥ तस्य पुरुषविधगतमा॥
अन्यं पुरुषविधः॥ तस्य प्राण एव शिरः॥ व्यानो दक्षिणः प्रश्नः॥ अपान उत्तरः
प्रश्नः॥ आकाश आन्मा॥ पृथिवी पृच्छं प्रतिष्ठा॥ तदलष श्लोको भवति॥२॥

प्राणं देवा अन्म प्राणन्ति॥ मन्त्रेणाः पशवश्च यो॥ प्राणो हि मृगानामयः॥
तस्माज्मवौषधमृच्यते॥ सर्वमेव ते आयुरयन्ति॥ यो प्राणं ब्रह्मोपासते॥ प्राणो हि
मृगानामयः॥ तस्माज्मवौषधमृच्यत इति॥ तस्यैष एव शरीर आन्मा॥ यः पूर्वस्य॥

एतस्माद्ब्रह्मानमयात्। अग्नौऽनर आत्माऽऽनन्दमयः। तेनैव पूर्णः। स वा एष
 पुरुषविद्य एव। तस्य पुरुषविद्यताम्। अन्यं पुरुषविद्यः। तस्य प्रियमेव शिरः।
 मादो दक्षिणः पृष्ठः। प्रमाद उत्तरः पृष्ठः। आनन्द आत्मा। ब्रह्म पृच्छं प्रतिष्ठा।
 तदल्पं श्रौको भवति॥५॥

असंशेव स भवति। असंश्रुते वेद वेत्ता। अस्ति ब्रह्मते चेद्देव। सन्मनं ततो
 विदुरिति। तस्यैव एव शरीर आत्मा। यः पूर्वस्य। अथातोऽनुप्रेक्षाः। उता विद्वानमुं
 लोकं प्रत्या। कश्चन वाच्छती(३)॥ आहो विद्वानमुंलोकं प्रत्या। कश्चिद्वसमंश्चरता(३)
 उ। सौकामयत। बहू स्यां प्रजायेयति। स तपोऽतप्यत। स तपस्वत्वा। इदं
 सर्वमसृजत। यदिदं किं वा। तथैमृष्टा। तदेवान् प्राविशत। तदनुप्रेविश्या। स
 लब्धमवत। निकृते चानिकृते वा। निजयनं चानिजयनं वा। विज्ञानं चाविज्ञानं
 वा। सत्यं चानृतं च सत्यमभवत्। यदिदं किं वा। तथसत्यमित्याचक्षते। तदल्पं
 श्रौको भवति॥६॥

असंख्यं इदमयं आसीत् । ततो वै सदजायत । तदात्मानं स्वयमर्कतः । तस्मात्तथैर्कतमव्यत इति । यद्वै तथैर्कतम् । रसां वै सः । रसं ह्येवायं तज्ज्वाऽनन्दी भवति । को ह्येवाभ्यान्कः प्रापयात् । यदेव आकाश आनन्दो न स्यात् । एष ह्येवानन्दयाति । यदा ह्येवैष एतस्मिन्ब्रह्मयान्त्येति कतेऽनित्ययनेत्येव प्रतिष्ठा विन्दते । अथ सोऽमयं गतो भवति । यदा ह्येवैष एतस्मिन्ब्रह्मयान्तरं कृते । अथ तस्य मयं विदुषोऽमन्वानस्य । तदव्येष श्लोको भवति ॥ ७ ॥

मीषाऽस्माद्वीतः पवते । मीषादेति सूर्यः । मीषाऽस्मादग्निश्चेन्द्रश्च । मन्युर्यावति पञ्चम इति । सैषाऽनन्दस्य मीमांसो भवति । यथा स्यादस्य यथाऽव्यायकः । अग्निश्चो दृढिष्ठो बलिष्ठः । तस्ययं पृथिवी सर्वा वितस्य पूर्णा स्यात् । स एको मानव आनन्दः । ते ये शतं मानवा आनन्दः । स एको मनुष्यान्धर्वर्णामानन्दः । श्रोत्रियस्य चाकामहेत्येव ।

ते ये शतं मनुष्यान्धर्वर्णामानन्दः । स एको देवान्धर्वर्णामानन्दः । श्रोत्रियस्य

वाकामहेत्य् ।

ते ये शतं देवाभ्यर्चयामानन्दः । स एकः पितृणां विरलोकलोकानामानन्दः ।
 श्रियस्य वाकामहेत्य् ।

ते ये शतं पितृणां विरलोकलोकानामानन्दः । स एक आजानजानां
 देवानामानन्दः । श्रियस्य वाकामहेत्य् ।

ते ये शतमाजानजानां देवानामानन्दः । स एकः कर्मदेवानां देवानामानन्दः ।
 ये कर्मणा देवानपियन्ति । श्रियस्य वाकामहेत्य् ।

ते ये शतं कर्मदेवानां देवानामानन्दः । स एको देवानामानन्दः । श्रियस्य
 वाकामहेत्य् ।

ते ये शतं देवानामानन्दः । स एक इन्द्रस्यानन्दः । श्रियस्य वाकामहेत्य् ।
 ते ये शतमिन्द्रस्याऽऽनन्दः । स एको बृहस्पतौयानन्दः । श्रियस्य

वाकामहेत्य् ।

ते ये शतं ब्रह्मन्त्येव नन्दः। स एकः प्रजापतयेव नन्दः। श्रोत्रियस्य वाकामहेत्यस्य।

ते ये शतं प्रजापतयेव नन्दः। स एको ब्रह्मन् आनन्दः। श्रोत्रियस्य वाकामहेत्यस्य।
 एतमब्रह्मन्त्येव नन्दः। स एकः प्रजापतयेव नन्दः। श्रोत्रियस्य वाकामहेत्यस्य।
 एतमब्रह्मन्त्येव नन्दः। स एकः प्रजापतयेव नन्दः। श्रोत्रियस्य वाकामहेत्यस्य।
 एतमब्रह्मन्त्येव नन्दः। स एकः प्रजापतयेव नन्दः। श्रोत्रियस्य वाकामहेत्यस्य।

यतो वाचो निवर्तन्ते। अप्राप्य मनुष्याः संह। आनन्दं ब्रह्मणा विद्वान्। न
 विभ्रमति कृतञ्जनेति। एतं ह वाचं न वेपति। किमहं सार्युं नाकरवम्। किमहं
 पापमकरवमिति। स य एवं विद्वानेते आत्मानं ह स्मरति। उमे ह्येवैष एते आत्मानं ह
 स्मरति। य एवं वेद। इत्युपनिषत् ॥१॥

सह नाववर्तु। सह नौ भुनक्ति। सह वीर्यं कर्त्तव्यमवहै। तेजस्वि नावधीतमस्तु

અર્ધાંદિ મગર્વો જહોતિ । તૃ દ્વૈવાચ । તપસા જહ્યે વિરિજાસસ્વ । તપો જહોતિ ।
 જીર્વાન્તિ । અર્ધં પ્રયન્ત્યપિ સર્વિજાન્તિ । તદ્વિજાપ । પુનરેવ વર્કળં પિતૃમૃપસમાગ ।
 અર્ધં જહોતિ યજાન્ત । અઘાઘીવ યજિન્વમાન્ મૃગાન્ જાયન્તે । અર્ધેન જાગાન્તે
 તદ્વિરિજાસસ્વ । તદ્વિજોતિ । સ તપોઽતયત । સ તપસ્વત્વા ॥૧॥
 હૃમાન્ મૃગાન્ જાયન્તે । યેન જાગાન્તે જીર્વાન્તિ । યતપન્ત્યપિ સર્વિજાન્તિ ।
 પુનર્યૌવાચ । અર્ધં પ્રાણં વશ્યઃ શ્રોત્રં મનો વાચાન્તિ । તૃ દ્વૈવાચ । યતો વા
 મૃગૈર્વ વર્કળાઃ । વર્કળં પિતૃમૃપસમાગ । અર્ધાંદિ મગર્વો જહોતિ । તસ્મા
 મા વિરિજાવદ્ઐ ॥ ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ॥
 ૐ સદે નાવવત્ । સદે નૌ મૃનત્ । સદે વૌર્ધ્વં કરવાવદ્ઐ । તેજસ્વિ નાવધીતમસ્ય

॥ નવમઃ પ્રશ્નઃ — મૃગવજ્રી ॥

મા વિરિજાવદ્ઐ ॥ ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ॥

स तपोऽतप्यत । स तपस्वत्त्वा ॥ २ ॥

प्राणो ब्रह्मेति व्यजानात् । प्राणाद्धैव खल्विमानी भूतानि जायन्ते । प्राणं जातानि जीवन्ति । प्राणं प्रयन्यमानं सविशन्तीति । तद्दिशाय । पुनरेव वक्ष्यामि त्वत्समृद्धसमस्त । अर्थाहे भगवो ब्रह्मेति । तं ह्येवाच । तपसा ब्रह्मे विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्वत्त्वा ॥ ३ ॥

मनो ब्रह्मेति व्यजानात् । मनसो ह्येव खल्विमानी भूतानि जायन्ते । मनसा जातानि जीवन्ति । मनः प्रयन्यमानं सविशन्तीति । तद्दिशाय । पुनरेव वक्ष्यामि त्वत्समृद्धसमस्त । अर्थाहे भगवो ब्रह्मेति । तं ह्येवाच । तपसा ब्रह्मे विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्वत्त्वा ॥ ४ ॥

विज्ञानं ब्रह्मेति व्यजानात् । विज्ञानाद्धैव खल्विमानी भूतानि जायन्ते । विज्ञानं जातानि जीवन्ति । विज्ञानं प्रयन्यमानं सविशन्तीति । तद्दिशाय । पुनरेव वक्ष्यामि त्वत्समृद्धसमस्त । अर्थाहे भगवो ब्रह्मेति । तं ह्येवाच । तपसा ब्रह्मे विजिज्ञासस्व । तपो ब्रह्मेति । स तपोऽतप्यत । स तपस्वत्त्वा ॥ ५ ॥

आनन्दो ब्रह्मति व्यजानात्। आनन्दोऽद्यैव खल्विमानि भूतानि जायन्ते।
आनन्देन जगतानि जीवन्ति। आनन्दं प्रयन्यमानि सन्निवेशयन्ति। सैषा भूर्गो
वाङ्मणी विद्या। पुरमे व्योमन् प्रतीक्षिता। य एवं वेद प्रतीतिषति। अश्ववानश्वोदो
भवति। महान्भवति प्रजया पृथग्निर्ब्रह्मवत्सुतेन। महन्कीर्त्या॥६॥

अद्य न निन्द्यात्। तद्धेतुम्। प्राणा वा अश्वम्। शरीरमश्वोदम्। प्राण
शरीरं प्रतीक्षितम्। शरीरे प्राणः प्रतीक्षितः। तदेतदश्वमद्ये प्रतीक्षितम्। स य
एतदश्वमद्ये प्रतीक्षितं वेद प्रतीतिषति। अश्ववानश्वोदो भवति। महान्भवति प्रजया
पृथग्निर्ब्रह्मवत्सुतेन। महन्कीर्त्या॥७॥

अद्य न परिचक्षीत। तद्धेतुम्। आपो वा अश्वम्। ज्योतिरश्वोदम्। अप्स
ज्योतिः प्रतीक्षितम्। ज्योतिष्यपः प्रतीक्षिताः। तदेतदश्वमद्ये प्रतीक्षितम्। स य
एतदश्वमद्ये प्रतीक्षितं वेद प्रतीतिषति। अश्ववानश्वोदो भवति। महान्भवति प्रजया
पृथग्निर्ब्रह्मवत्सुतेन। महन्कीर्त्या॥८॥

अद्य वेदं कर्तव्यम्। तद्धेतुम्। पृथिवी वा अश्वम्। आकाशोऽश्वोदः। पृथिव्यानांकाशः

प्रतिष्ठितः। आकाशे पृथिवी प्रतिष्ठिता। तदेतदग्नेमग्ने प्रतिष्ठितम्। स य
 एतदग्नेमग्ने प्रतिष्ठितं वेदं प्रतिष्ठति। अन्नवानन्नोदो भवति। महान्भवति प्रजया
 पृथग्विभुर्ब्रह्मवचुर्सेन। महान्कीर्त्या॥१॥

न कश्चन वसतो प्रत्याचक्षीत। तर्ह्येतम्। तस्माद्यथा कथा च विधया ब्रह्मं
 प्राप्ययात। अग्रायस्मा अन्नमित्याचक्षते। एतद्वै मुखतोऽन्नं राक्षम। मुखतोऽस्मा
 अन्नं रायते। एतद्वै मयतोऽन्नं राक्षम। मयतोऽस्मा अन्नं रायते। एतद्वा
 अन्ततोऽन्नं राक्षम। अन्ततोऽस्मा अन्नं रायते। य एवं वेद। क्षेम इति वाचि।
 योगक्षेम इति प्रणिपातयोः। कर्मुनि इत्ययोः। गतिरिति पादयोः। विमुक्तिरिति
 पाद्यौ। इति मानवीः सम्राज्ञाः। अथ देवाः। वीक्षरिति वृष्टौ। बलमिति विद्युति। यथा
 इति पृथग्वि। ज्योतिरिति नक्षत्रेषु। प्रजालिरमृतमनन्द इत्युपस्थे। सर्वमित्याकाशे।
 तयतिष्ठत्युपासीत। प्रतिष्ठितवान्भवति। तन्मह इत्युपासीत। महान्भवति। तन्मम
 इत्युपासीत। मानवान्भवति। तन्नम इत्युपासीत। नम्यन्तेऽस्मै कामाः।
 तर्ह्येत्युपासीत। ब्रह्मवान्भवति। तर्ह्येताः पारिमर इत्युपासीत। पर्येषां शिष्यन्ते

દિષતઃ સપ્તાઃ । પતિ યૈતિયા ંગૈભ્યાઃ । સ યજ્ઞાય પુકથે । યજ્ઞસાવાદિત્યે । સ
 પુકઃ । સ ય પૃથ્વિતે । અસ્માજ્જોકાભ્યે । પૃતમયમાભાનમૃપસઙ્કૈભ્ય । પૃત
 પૃત પ્રામયમાભાનમૃપસઙ્કૈભ્ય । પૃત મનોમયમાભાનમૃપસઙ્કૈભ્ય । પૃત
 ત્રિજાનમયમાભાનમૃપસઙ્કૈભ્ય । પૃતમાનન્દમયમાભાનમૃપસઙ્કૈભ્ય । કૃમાજ્જોકાન્કમાભા
 કામકલ્પસંજ્ઞરતે । પૃતશ્મામ ગાયત્રોત્તે । દ્વૈ(૩) વૃ દ્વૈ(૩) વૃ
 અદેમયમદેમયમદેમયમ । અદેમયોદો(૨)દેમયોદઃ(૨) । અદેઃ
 જ્જોકૈદદેઃ જ્જોકૈદદેઃ જ્જોકૈતે । અદેમત્તિ પ્રથમજા જ્જોકૈ(૩) સ્મા
 પૃથ્વે દેવેભ્યો અમૃતસ્ય તા(૩) માદૈ । યો મા દદાતિ સ કદેવ મા(૩) વાઃ । ય
 અદેમયમયમદેમયમ(૩) ત્રિ । અદે ત્રિશ્વ મૃવંતમયમયેવામૈ । મૃવંત જ્યોત્ઃ । ય
 પૃથ્વે વદે । કલ્પ્યપૃતિષ્ઠતે ॥૧૦॥

[illegible]

अमृतस्य पारे भुवनस्य मध्ये नाकस्य पृष्ठे महती महोदध्या । शृङ्गेण ज्योतीर्निषि
समर्पयतिष्ठः प्रजापतिश्चरति गर्भे अन्तः॥ यस्मिन्निदं स व विव्रीते सर्व
यस्मिन्देवा अग्रे विश्वे निषेदः । तदेव भूतं तद् मयामा इदं तदक्षरे परमे
व्योमम्॥ येनाऽऽवृतं खं च दिवं महो च येनाऽऽदित्यस्तपति तेजसा आजसा
व । यमन्तः समृद्धं कवयो वयन्ति यदक्षरे परमे प्रजाः॥ यतः प्रसूता जगतः
प्रसूतो लोकेन जीवान् व्यसंसज् मय्याम् । यदोषधीभिः पुंजवाम्भौःश्च विवरेष
भूतानि वराचरन्ति॥ अतः परं नाभ्यदणीयम्॥ हिं परान्परं यमहेतो महान्तम्॥

॥ ५५ ५५ ॥

ॐ सह नो भृता। सह नो भृता। तेजसि नो भृता। तेजसि नो भृता। ॥

[illegible]

तदेतत् तद् सत्यमाहुस्तदेव ब्रह्म परमं कवीनाम्। इष्टापूर्वं ब्रह्मया ज्ञातं
 ज्ञायमानं विश्वं विभक्तिं भुवनस्य नाभिः॥ तदेवाभिस्तद्विषयैस्तत्तदेव ब्रह्ममाः।
 तदेव शक्तिमममृतं तद्ब्रह्म तदापः स प्रजापतिः॥ सर्वं निमेषा ज्ञातं विद्युतः
 पुरुषादपि। कला मुहूर्तः काष्ठाश्चाहोरात्राश्च सर्वशः॥ अयुर्मासा मासा ऋतवः
 सब्रह्मरश्मि कल्पनाम्। स आपः प्रदधे उम इमे अन्तरिक्षमथो सर्वः॥ नैनमूर्ध्वं
 न त्रियुञ्जं न मध्यं परिजगमत्। न तत्पृथो कश्चन तस्य नाम महद्यथाः॥२॥
 न सन्दृशो तिष्ठति रूपमस्य न चक्षुषा पश्यति कश्चननमः॥ इदं मनीषा
 मनसाऽपि न कुर्यात् य एवं विदुर्मृगान्ते भवन्ति॥ अन्धः समर्गो हिरण्यगर्भ इत्यहो॥
 एष हि देवः प्रतिष्ठाऽनै सर्वः पूर्वं हि ज्ञातः स उ गार्भ अन्तः। स विजयमानः
 स जनिष्यमाणः प्रत्यर्ह्यवाप्तिरिष्टति विश्वतोमुखः॥ विश्वतश्चक्षुकेत विश्वतोमुखो
 विश्वतोहस्त उत विश्वतस्यातः। स बार्हत्या नमति स पतंत्रेद्यवाप्राप्तिवो जगद्यदेव
 एकः॥ वेनस्तपश्यन्विश्वो भुवनानि विद्वान् यत्र विश्वं भवत्येकनीलम्। यस्मिन्निदं

200

તથા નગસિંહઃ પ્રવોદયાતે । માન્કરયા વિદ્યારે મદદૈવતિકરયા ધીમહિ ।
 તથા આદિત્યઃ પ્રવોદયાતે । શૈશ્વનરયા વિદ્યારે જાલોજાયા ધીમહિ । તથા અગ્નિઃ
 પ્રવોદયાતે । કાત્યાયનાય વિદ્યારે કન્યકમાસિ ધીમહિ । તથા દર્શિઃ પ્રવોદયાતે ।
 ધીમહિ ॥ ૩ ॥

તથા નન્દિઃ પ્રવોદયાતે । તપ્યકૃષાય વિદ્યારે સર્વાપૃષ્ઠાય ધીમહિ । તથા ગન્ધઃ પ્રવોદયાતે ।
 પ્રવોદયાતે । તપ્યકૃષાય વિદ્યારે દિગ્વિદ્યમાનયા ધીમહિ । તથા ષટ્ઃ પ્રવોદયાતે । નારાયણાય વિદ્યારે
 વૈદોત્તમાય વિદ્યારે વૈશ્વનરયાય વિદ્યારે તીર્થાદૈર્ભયાય
 વાસુદેવાય ધીમહિ । તથા વિષ્ણુઃ પ્રવોદયાતે । વૈશ્વનરયાય વિદ્યારે
 ધીમહિ ॥ ૪ ॥

પૂર્વસ્ય વિદ્ય મદસાશ્વસ્ય મદદેવસ્ય ધીમહિ । તથા કદઃ પ્રવોદયાતે ।
 તપ્યકૃષાય વિદ્યારે મદદેવાય ધીમહિ । તથા કદઃ પ્રવોદયાતે । તપ્યકૃષાય વિદ્યારે
 વકર્ણૈહવાય ધીમહિ । તથા દન્તિઃ પ્રવોદયાતે । તપ્યકૃષાય વિદ્યારે વકર્ણૈહવાય

॥ ગાયત્રીમંત્રાઃ ॥

मूर्तिरूपं प्रतिष्ठितं सर्वं तस्मै निर्दिष्टं मूर्तिके । तथा । इति न पश्येत् पश्यति परम् ।

॥ १८ ॥ मूर्तिरूपं सर्वं तस्मै निर्दिष्टं मूर्तिके ।

इति मूर्तिरूपं तस्मै निर्दिष्टं मूर्तिके । मूर्तिरूपं तस्मै निर्दिष्टं मूर्तिके । मूर्तिरूपं तस्मै निर्दिष्टं मूर्तिके । मूर्तिरूपं तस्मै निर्दिष्टं मूर्तिके ।

॥ मूर्तिरूपं तस्मै निर्दिष्टं मूर्तिके ॥

वसुधैव कुटुम्बकम् । इति ।

वसुधैव कुटुम्बकम् । इति । वसुधैव कुटुम्बकम् । इति । वसुधैव कुटुम्बकम् । इति । वसुधैव कुटुम्बकम् । इति ।

॥ १९ ॥ वसुधैव कुटुम्बकम् ।

वसुधैव कुटुम्बकम् । इति । वसुधैव कुटुम्बकम् । इति । वसुधैव कुटुम्बकम् । इति । वसुधैव कुटुम्बकम् । इति ।

॥ वसुधैव कुटुम्बकम् ॥

वृ देवाश्छन्दोगानिमाँज्जिकानपचयमयजयन् । महे ५ इन्द्रो वज्रवाहः षोडशो
 सर्वभूतानां तानिमेदेपदेत्ये श्रुम मजगि । अलक्ष्मीम नश्यति । विष्णुर्मन्त्रा
 यच्छानः शम् सपथ्याः । गन्धर्वा देवगणैर्वा नित्यपुष्टा कुर्याद्विष्णोम । ईशो ५
 अस्य विष्टाः सतश्च यानिमसतश्च विवः । स्योना पुष्टिर्वि मवाऽनक्ष्मा निवेष्टा ॥
 ब्रह्मजज्ञानं प्रथमं पूरन्तादिसीमतः सूक्तो वेन आवः । सर्वभूया उपमा
 प्रतिमानानिदम् ॥ १॥

धृतिः श्रुमाँवाच्छकमा ५ ऋजोषा । सोमो विश्वान्यगेषावनाति नावातिन्द्र
 नस्तान्ध्या अरिष्टनेमः स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधाति । आपानमन्यस्यपलपममा
 स्वस्तिदा अमयङ्कः । स्वस्ति न इन्द्रो वृद्धश्रवाः स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः । स्वस्ति
 विमर्षो जहि । स्वस्तिदा विश्वस्पतिर्वेदेष्टा विमर्षो वशी । वषट्कः पूर पूर नः
 यत् इन्द्र मयामहे ततो नो अमयं कृषि । मधवच्छ्रिय तव तव ऊनये विदिषो

॥ शत्रुजयमन्त्रः ॥

शान्तिं यच्छति ॥१०॥

स्वस्ति नो मधवां करोति देव्यं पाप्मानं योऽस्मान् हृष्टि। सोमानं स्वयं करोति
 ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तं य औष्ठो जम्। शरीरं यज्ञशामनं कर्मादे तस्मिन्मोदते
 योऽस्मान् हृष्टि। चरुणं पवित्रं विवतं पुराणं येन पूतस्त्वयि दृक्करोति। तेन
 पवित्रेण शृङ्गेन पूता अति पाप्मानमयति तरेम। सजोषा इन्द्रं सयुगो मकहिः
 सोमं पिब वक्रदेच्छरं विद्वान्। जहि शत्रून्। य मय्यो नृदस्त्वायामय करोति विश्वतो
 नः। सृष्टिमा न आप ओषधयः सन्त्य दृष्टिमास्तस्मै मय्याम्योऽस्मान् हृष्टि यं च
 वयं द्विष्मः। आपो हि हि षा मयो भवन्ता न ऊर्जे दधान ॥११॥

॥ अथमन्त्रोक्तम् ॥

हिरण्यश्चङ्कं वक्रणं प्रपद्ये तीर्थं मे देहि याचिनः। यन्मया भुक्तमसार्धनां पापेभ्यश्च

प्रतिग्रहः । यन्मे मनसा वाचा कर्मुणा वा दृष्णं कृतम् । तद्य इन्द्रो वरुणो बृहस्पतिः
 सविता च पुनर्य पुनः । नमोऽथ यैः नमते नम इन्द्राय नमो वरुणाय नमो
 वाक्यैः नमोऽद्य ॥ १२ ॥

यदेषां कैर यदमेभ्य यदशान् तदपुनच्छ्रुता । अत्याशानादनीपा नद्यश्च उग्रान्
 प्रतिग्रहान् । तयो वरुणा राजा पालिना इवमरेश्वरि । सोऽहमपापो विरजो निर्मुक्तो
 मुक्तिकल्पिषः । नाकस्य पुष्टमाकृष्टे गच्छेद्दक्षमजोकताम् । यश्चापस्य वरुणः स
 पुनान्वधमरुणः । इमं मे गङ्गा यमने सरस्वति शृगिर्हि स्नामः । सवता पकृषिष्याम् ।
 अस्मिन्नेया मकद्वेषे विनस्तयाऽऽर्जुकीये शृणुष्टा सुषोमया । ऋतं च सत्यं
 चाभीष्टातपसोऽध्यजायत । ततो रात्रिरजायत ततः समुद्रो अर्णवः ॥ १३ ॥

समुद्रादर्णवादथै सबश्मरो अजायत । अहोराराणि विदयद्विश्वस्य निषतो वशी ।
 सूर्यावेन्द्रमसौ याता यथापूर्वमकल्पयत । दिवं च पृथिवीं चान्तरिक्षमथो सृवं ।
 यन्युष्टिष्या ॥ रजः स्वमान्तरिक्षे विरोदसी । इमा हि सदापा वरुणः पुनान्वधमरुणः ।

विष्णोर्लोके कुरुते मादयन्ताम् ॥ १३ ॥
 गान्धर्वमयज्ञो निर्विकल्पकः तन्मन्त्रं विष्णोर्नमस्करेण । नाकस्य पृष्ठमग्निं संवसन्तो
 ह्येता नव्यं सन्ति । स्वाश्वान् तन्वन् प्रियवस्वात्मन् व सौमन्मायवजस्र ।
 द्याणि विश्वा क्षामहेवो अति दृष्टेताऽप्यग्निः । प्रबोधि कर्माद्यां अव्ययं सनाथं
 पूर्वमोक्षितं सहेमानमग्निमयः कृतेन परमाश्रयस्थाने । स नः परेष्वेति
 नोवा दृष्टेताति परेषु । अयं अत्रेवमन्तसा गृणानोऽस्माकं बोधयित्वा तन्मन्त्रम् ।
 उर्वी भवति लोकस्य तनयाय वा योः । विश्वानि नो दृष्टेता जातवेदः सिन्धुं न
 त्वं पारया नव्यो अस्माश्चस्त्रिभिर्न द्याणि विश्वा । पृथ्वीं पृथ्वीं बर्हता न
 कर्माकलेषु खलाम् । द्यां देवोः शरणमहे प्रपद्ये सूर्यसि तस्ये नमः । अयं
 विश्वा नावव सिन्धुं दृष्टेताऽप्यग्निः । तामग्निवर्णं तपसा ज्वलन्तीं वीरेवतीं

॥ व्याहृतिर्दशमः ॥

अंगमयं पृथिव्यं स्वाहा भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा सर्वरक्षमाहित्याय
 त्वेव स्वाहा भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा नमो देवेभ्यः स्वाहा त्वेभ्यो
 भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा नमो देवेभ्यः स्वाहा त्वेभ्यो भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ १७ ॥

[३]—
 अंगमयं पृथिव्यं स्वाहा भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा सर्वरक्षमाहित्याय त्वेव स्वाहा
 भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा नमो देवेभ्यः स्वाहा त्वेभ्यो भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ १८ ॥

[४]—
 भूर्वाऽन्तरिक्षाय च पृथिव्यं च स्वाहा भूर्वाऽन्तरिक्षाय च स्वाहा च स्वाहा च
 स्वाहा सर्वरक्षमाहित्याय च त्वेव च स्वाहा भूर्वाऽन्तरिक्षाय च स्वाहा त्वेभ्यो भूर्वाऽन्तरिक्षाय स्वाहा ॥ १९ ॥

[illegible]

፡፡ ጌዛዝ ከጠላቱጋግ ፡፡

[৯].

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

[3]-

[illegible]

॥ ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॥

[५]-

पुलिष्यामृत्युवमनदादामानर्ज्यपमो ॥२५॥

यथा वृक्षस्य समुत्थितस्य दूरादस्यो वान्येव पुण्यस्य कर्मणो दूरादस्यो
वाति यथाऽसिधारां कर्तुं वह्निमवकामे यद्येवे यवे हे वा विह्वलिष्यामि कर्तुं

॥ विहितचरणपदांसा निषिद्धाचरणानिन्दा च ॥

[१०]—

तपो भूमिवः सुवर्द्धोऽदृपस्योऽतपः ॥२४॥

ऋतं तपः सत्यं तपः श्रुतं तपः शान्तं तपो दमस्तपः शमस्तपो दानं तपो यज्ञो

॥ तपः प्रशंसा ॥

[९]—

च्युर्द्धं ममामुष्य आम ॥२३॥

नमो ब्रह्मणे धारणं मे अस्वनिराकरणं धारयित्वा भूयासं कर्षायाः श्रुतं मा

[८]—

इ॒हः सः शी॒तिष॒डस्य॑न्ना॒रि॒क्षस॒खो॒ता॒ व॒दिष॒दति॑वृ॒द्धि॒र्यो॒गस॒त् । नृ॒ष॒ड॒रस॒द॒त॒स॒द्व्या॒म॒स॒द॒
गो॒जा ऋ॒त॒जा अ॒दि॒जा ऋ॒त॒ वृ॒ह॒त॒ । धृ॒तं मि॒मा॒क्षि॒रे धृ॒तम॑स्य॒ योनि॑र्धृ॒ते शि॒वो

स॒रूप॑मा॒ । अ॒जो ह्ये॒को र्ष॑षमा॒णाऽनृ॒षो॒ ज॒ह॒त्ये॒ना॒ भू॒क॒मो॒गो॒मजो॑ऽन्यः ॥ २६ ॥
प॒वि॒त्रे॒मन्य॑ति॒ रे॒म॒न॒ । अ॒जाम॑का॒ लो॒हित॑श्च॒र्क॒क॒ष्ण॒ । ब॒ह्वी॒ प्र॒जा॒ ज॒न॒य॒न्ती॑
क॒वी॒नामृ॑तिर्वृ॒था॒ । म॒हिषा॑ मृ॒गा॒णा॒म् । इ॒ये॒ना॒ र्ष॑षा॒णाः स्व॒धी॒ति॒र्व॒ना॒म् । सो॒मः
अ॒त॒श्च॒ वि॒श्वा॒ आ॒ष॒ध॒यो र॒क्ष॑श्च॒ येन॑ च॒ भू॒ति॒न्व॒ष्ट॒न्त्य॒न्ना॒मा॒ । ब॒ह्वी॒ दे॒वा॒ना॒ प॒द॒वीः
स॒स॒ स॒स॒ । अ॒तः॒ स॒मृ॒द्धा॒ नि॒र॒य॑श्च॒ स॒र्वे॒ऽस्मा॒भ्य॒न्द॒न्ते॒ मि॒थ॒यः॒ स॒र्व॒रू॒पाः ।
सो॒म॒धुः॒ स॒स॒ जि॒ह्वाः॒ । स॒स॒ इ॒मे॒ लो॒का॒ ये॒ष॒ व॒र॑न्ति॒ प्रा॒णा॒ र्ज॒ह॒त्य॒या॒ नि॒हि॒ताः
वो॒त॒शो॒को॒ धा॒रिः॒ प्र॒सा॒दा॒न्म॒हि॒मा॒न॒मो॒क्ष॑मा॒ । स॒स॒ प्रा॒णाः॒ प्र॒म॒व॑न्ति॒ त॒स्मा॒भ्य॒स॒मृ॒चि॒षः
अ॒णो॒रणी॑यान्म॒ह॒तो॒ म॒ही॒याना॑म् । र्ज॒ह॒त्य॒या॒ नि॒हि॒तो॒ऽस्य॒ ज॒न्तोः॒ । त॒म॒क॒र्णं॒ प॒श्य॒ति॒

॥ दृ॒ढ॒रवि॑द्या ॥

धनं न त्यागेनैकं अमर्त्यमनैः। परं नाकं निहितं गृहीतं विभजते यद्यनयो
 वृक्ष इव स्तब्धो हितो तिष्ठत्येकस्तेनैव पूर्णं पुंकेषणं सर्वम्। न कर्मणा न प्रजया
 सयुंनये। यस्मात्परं नापरमस्ति किञ्चिदस्मादाणीयं न ज्यायाऽस्ति कश्चिन्।
 केदो महारैषिः। हिरण्यगम् पुंश्चरं जायमानं स नो देवः शीमया स्मया
 एकं जजान वेनादेकैस्त्वया तिष्ठतश्चैः। यो देवानां प्रथमं पुरस्ताद्विधाति यो
 त्रिधा हितं पृथग्विधामानं गतिं देवास्तौ धृतमन्वविन्दन्। इन्द्र एकं सयुं

महो देवो मर्याः आतिवैश्व॥२७॥

त्रयो अस्य पादो द्वे शीरेषु समे हस्तासौ अस्या त्रिधा ब्रह्मैर्वेषमो योरवोति
 नमोभिः। उप ब्रह्मा शृणवच्छस्यमानं चतुः शृङ्गाऽवमोक्षोर एतौ। चत्वारि शृङ्गा
 त्रिहो देवानाममर्त्यं नाभिः। वयं नाम प्रब्रवामा धृतमन्त्रिस्मन् यज्ञे धारयामा
 समुद्रादस्मिन्मृमः उदारदृपाः शीना सममर्त्यमनदे। धृतस्य नाम गृह्ये यदस्ति
 धृतमर्त्यं धाम। अनृष्यमावह मादयस्व स्वाहोक्तं वेषम वक्षि हव्यमा

नारायणः परः। नारायणपरो व्याता व्याता नारायणः परः। यच्च किञ्चिज्ज्ञानम्
 परायणम्। नारायणपरो ज्योतिरान्ता नारायणः परः। नारायण परं ब्रह्म तत्त्वं
 पतिं विश्वस्याऽऽत्मेश्वरं शाश्वतं शिवमव्ययम्। नारायणं महाज्ञेयं विश्वानामनं
 विश्वतः परमादिन्यं विश्वं नारायणं देविम्। विश्वमेवैतं पुरुषं स्वविश्वमप्यवति।
 सहस्रशीर्षं देवं विशाक्षं विश्वशान्तवर्णम्। विश्वं नारायणं देवमश्वरं परमं परम्।

॥ नारायणसूक्तम् ॥

[१२]

महेश्वरः ॥ २८ ॥

यो वेदादौ स्वरः प्रोक्तो वेदान्ते च प्रतिष्ठितः। तस्य प्रकृतिर्लोकानस्य यः परः स
 परमव्यसहस्रम्। तत्रापि दृढं गगनं विशाकं स्वस्तिमानं यदन्तस्तदुपास्मि तव्यम्।
 त्वै परान्तकाले परामृगान्परिमृच्छन्ति सर्वम्। दृढं विपापं परमशमनं यत्पुण्डरीकं
 विशन्ति। वेदान्तिविज्ञानस्य निश्चिन्तायः सत्यासयोजनाद्यतयः शृङ्गसत्त्वाः। ते ब्रह्मलोक

देहयत्तै श्रूयतेऽपि वा ॥ अन्तर्बहिःश्च तद्वसवुं व्याप्य नारायणः स्थितः ॥ २९ ॥

अनन्तमव्ययं कविः समुद्भूतं विश्वशान्तिवाम् । पद्मकोशं प्रतीकाशः हृदयं
वाप्यधाम्निवाम् । अथो निष्ठा विनस्त्यान्ते नारायणमपरे तिष्ठति । ज्वालमानोऽर्कः
माती विश्वस्याऽऽयतनं महताः सन्तः । शोभान्तिस्त्वन्मन्त्राकाशोऽसन्निभमाम् ।
तस्यान्ते सवित्रः सृष्टम् सृष्टम् तस्मिन्मन्त्रं प्रतिष्ठितम् । तस्य मध्ये महान-
सिद्धिश्चातिर्विश्वतोमुखः । सोऽग्निर्यजमानोऽविष्टादोऽरमजः कविः । तिर्यग्भवमधः
शायी रश्मयुस्तस्य सन्तः । सन्नापयति स्वं देहमापादतलमस्तकः । तस्य मध्ये
वह्निर्ब्रह्मा अणीयुषां अवस्थितः । नीलनीयदमयस्यार्द्धिर्दृष्टैरेव भास्वरा ।
नीवारैर्शकवत्तन्नी पीता भास्वत्युपमा । तस्याः शिखोद्या मध्ये परमानाम् ।
अवस्थितः । स ब्रह्म स शिवः स हरिः सैन्द्रः सोऽक्षरः परमः स्वराट् ॥ ३० ॥

नारायणः स्थितो व्यवस्थितश्चकारि वा ॥ १३ ॥

आदिन्या वै तेज आजो बलं यथाश्चक्षुः श्रोत्रमात्मा मनो मन्युर्नर्मन्युः सन्या
 मित्रो वार्युराकाशः प्राणो लोकपालः कः किं कं तश्चैत्यमवममनो जीवो विश्वः
 कलमः स्वयम् ब्रह्मेतदमृत एष पुरुष एष भूतानामधिपतिर्ब्रह्माः सार्युज्य
 सलोकतामाप्नोत्येतान्सांमेव देवतानां सार्युज्य सार्विवा स समानलोकतामाप्नोति

॥ आदित्यपुरुषस्य सर्वान्मकत्वपददानम् ॥

[४४]

पुरुषः ॥ ३१ ॥

आदिन्या वा एष एतन्मण्डलं तपति तत्र ता ऋक्स्तदेवा मण्डलं स ऋचां
 लोकान् य एष एतन्मन्मण्डलं चिदोप्यते तानि सामानि स सामां मण्डलं स
 सामां लोकान् य एष एतन्मन्मण्डलं चिद्विषि पुरुषस्तानि यजंति स यजिषा
 मण्डलं स यजिषा लोकः सैषा ज्येष्ठ विद्या तपति य एषां न्यादित्ये हिरेणमयः

॥ आदित्यमण्डले परब्रह्मोपासनम् ॥

संयोजितं प्रपद्यते संयोजितं वै नमो नमः। भवे भवे नाति भवे भवस्व

॥ पञ्चमवक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

[१३]

॥ एतन्मोमस्य संयुक्तं सर्वलिङ्गं स्थापयति पाणिमञ्जु परिवर्तम् ॥ ३३ ॥

नमः। आत्माय नमः। आत्माय नमः। परमाय नमः। परमाय नमः।
सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः।
सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः।
सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः।
सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः।
सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः।
सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः। सर्वलिङ्गाय नमः।

॥ विरोधोपसर्गमन्त्रः ॥

[१५]

य एवं वेदं रूपं निषत् ॥ ३२ ॥

ॐ नमः ॥ सत्यं परं ब्रह्म परं पुरुषं कृष्णपिङ्गवम् । ऊर्ध्वरेतं विरूपक्षं विश्वरूपम् ॥

[१२]

उमापतये पद्मपतये नमो नमः ॥ ३१ ॥
नमो हिरण्यवर्धने हिरण्यवर्णाय हिरण्यरूपाय हिरण्यपतयेऽन्विकापतये
॥ नमस्तस्मात् ॥

[१३]

मं अस्मि सदाशिवोम ॥ ३८ ॥
ईशानः सर्वविद्यानामाश्रयः सर्वमूर्तानां ब्रह्माधिपतिर्ब्रह्मणोऽधिपतिर्ब्रह्मां शिवो
॥ ऊर्ध्ववक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

[१४]

नमस्कृत्य विद्महे महादेवाय धूमहि । तन्नो रुद्रः प्रचोदयात् ॥ ३९ ॥
॥ शारवक्त्र-प्रतिपादक-मन्त्रः ॥

यस्य वैकङ्कन्यदिहोरेवर्णो भवति प्रत्येवस्यादिनयस्त्रिष्टय्यो प्रतिष्ठित्ये ॥ ४३ ॥

॥ अग्निहोत्रवप्याः उपर्युक्तस्य वृक्षविशेषस्याभिधानम् ॥

[५८]

केदस्तस्मै केदाय नमो अस्मि ॥ ४२ ॥

कद्वैदाय प्रवृत्तसे मूर्ध्वैदमाय तव्यसे । वो वेम शान्तम् ॥ इदे । सर्वो ह्येष

[४४]

नमो अस्मि ॥ ४१ ॥

विश्वं भूतं भुवनं चित्रं बर्हिया जातं जायमानं च यत् । सर्वो ह्येष केदस्तस्मै केदाय
सर्वो वै केदस्तस्मै केदाय नमो अस्मि । पुंकेषो वै केदः सम्यहो नमो नमः ।

[४३]

वै नमो नमः ॥ ४० ॥

कैर्वाण पात्रं हृति पञ्च ॥ ४४ ॥

[२६]

[२७]

॥ भूदेवताकमजः ॥

अदितिर्देवा वाचसवर्त मनुष्याः प्रियराजस्यस्त्रिषां सवर्गानां मगना मोहिनी
महता महता सतिवृक्षो गायत्री पृथ्वी बर्हिता विश्वो भूत कलमा का या
सा सत्यस्यमतेति वामिष्ठः ॥ ४५ ॥

[२८]

॥ सर्वदेवता आपः ॥

आपोऽश्वापाऽमृतमापः सम्राडापो विराडापः स्वराडापश्छन्दाश्छन्दापो
आपो वा इदं सर्वं विश्वं भूतान्यापः प्राणा वा आपः पञ्च
ज्योतिश्छापो यज्ञश्छापः सत्यमापः सर्वा देवता आपो भूमिः सवराप

॥ ७२ ॥ प्रेम मुक्ति

अग्निश्च मा मय्यश्च मय्युपपद्यश्च मय्युर्करोत्यः । पापय्यो रक्षन्नाम ।
यदहो पापमकारिषम । मनसा वाचा हस्तेन्द्रियमा । पश्यामिदं पात्रं शिरोज्ज्वा ।
अहंनदवद्विमर्ष । यत्किं व द्रष्टुं मयि । इदमहं मामभूतयोनौ । सत्यं ज्योतिषि

[၀၉]

॥ १२ ॥ ॥ १२ ॥ ॥ १२ ॥

[illegible]

፡፡ ፲፭፡፡

[၁၉]

॥ ३२ ॥ ॥ ५॥ ॥

सूर्यश्च मा मर्यश्च मर्यपतयश्च मर्युर्करोत्यः। पापेभ्यो रक्षन्ताम्।
यदात्रिया पापमकारिषम्। मनसा वाचा हस्ताभ्याम्। पश्यामदरेण शिञ्जाम्।
रात्रेस्तदवर्त्येभ्यः। यत्किं च दूरितं मयि। इदमहं माममृतयोनौ। सूर्यं ज्योतिषि
वर्होमि स्वाहा॥४९॥

[३२]

॥ प्रणवस्य ऋष्यादिवरणम् ॥

ओमित्येकाक्षरं ब्रह्म। अष्टद्वेवता ब्रह्म इत्यार्षम्। गायत्रं छन्दं परमानन्दं
सकृपम्। सार्यज्यं विनियोगम्॥५०॥

[३३]

॥ गायत्र्यावाहिनमन्त्राः ॥

आयर्गि वरदा देवी अक्षरं ब्रह्मसन्तानम्। गायत्री छन्दसां मातेरं ब्रह्म
ज्यैष्ठस्वम्। यदहोर्लोककरो पापं यदहोर्लोकमिमुच्यते। यदात्रियाल्लोककरो पापं

ओमापो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म भूमिवः सर्वतोम ॥५२॥
 सत्यम् । ओं तद्धमविवर्णयं भर्गा देवस्य धीमहि । धियो यो नः प्रचोदयात् ॥
 विजियोग ओं भूः । ओं भुवः । ओं भुवः । ओं भुवः । ओं भुवः । ओं भुवः । ओं भुवः । ओं भुवः । ओं भुवः । ओं भुवः ।
 सङ्क्षिप्यनसगोत्रा वायवी चर्गिर्विश्वस्यस्य विपदां षट्क्षिः पञ्चश्रीषोपनयने
 रुद्रः शिखा पृथिवी यानिः प्राणापानव्यानोदानसमाना सप्राणा श्वेतवर्णा
 वायवीरुद्रो विश्वामित्र ऋषिः सविता देवताऽधिभूमिवं ब्रह्मा शिरो विष्णुरैददेत्य
 सरस्वतीमावर्हत्यामि छन्दऋषीनावर्हत्यामि श्रियमावर्हत्यामि वायविकेया
 विश्वार्यः सर्वमसि सर्वयुरभिभूय सवित्रीमावर्हत्यामि वायवीमावर्हत्यामि
 ओजोऽसि सहेऽसि बलमसि आजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि

तद्विधायामिभ्यते । सर्वं वर्णं महदेवि सञ्चारिषे सरस्वति ॥५१॥

॥ गायत्री उपस्थानमन्त्रः ॥

उत्तमं शिखरे जाते मम्यां पर्वतमूर्धनि । ब्रह्मैवास्मिन्मूर्तजाता गच्छ देवि
यथासुखम् । स्वर्गा मया वरदा वेदमार्गा प्रचोदयन्ती पवनं हिजाता । आयुः
पुष्टिख्यां क्षीणां ब्रह्मवचसं महं दत्त्वा प्रजापि ब्रह्मलोकम् ॥ ५३ ॥

[३३]

॥ आदित्यदेवतामन्त्रः ॥

धृतिः सूर्य आदित्या न प्रमां वात्यक्षरम् । मयि क्षरन्ति तदसम् । सत्यं वै
तदसमाप्नो ज्योतीरसोऽमृतं ब्रह्म मर्मवैः सुवरोम् ॥ ५४ ॥

[३७]

॥ त्रिसुपर्णमन्त्रः ॥

ब्रह्मर्षे माम् । मयि मूले माम् । ब्रह्ममेव मयि मूले माम् । यास्तु सोम प्रजावज्ज्योति
सो अहम् । ईः स्वर्गदेन्दुकेष्वहम् । यास्तु सोम प्रणा ईस्तुं वर्जितम् । त्रिसुपर्णमया चितं

[୧୫]-

[illegible]

[၇၉]-

၆။ အသံ ၃ ခုပါသော စကားလုံးများကို ရေးပါ။
 ၇။ အသံ ၃ ခုပါသော စကားလုံးများကို ရေးပါ။
 ၈။ အသံ ၃ ခုပါသော စကားလုံးများကို ရေးပါ။
 ၉။ အသံ ၃ ခုပါသော စကားလုံးများကို ရေးပါ။

मेधा देवी र्जिषमाणा न आगातिश्चासी मदा सीमनस्यमाना । त्वया जी

॥ मयाकर्म ॥

[०१]

॥ ७५ ॥

यु ब्रह्मणि क्षिप्तं पूर्णं पठन्ति । ते सोमं प्रार्थयन्ति । आसद्वैकापङ्क्तिं पुनन्ति ।
 धारां मे । य इदं त्रिर्मुपमयाचिन्तं ब्रह्मणाय दद्यात् । वीरद्वैत्यां वा पुनं धनं ।
 मज्जासं मयुदेवताभ्यः । तस्यासते देवः समीपे स्वयां दृढेना अमृतस्य
 अभिवाक्यमिह । हिरण्यया वेगेसा मय्य आसाम । तस्मिन्मुपगता मयुर्कर्मजाया
 त्वा समिधश्च वन्ति सति ते न धनाः । अन्तरैर्देवा मनसा प्रथमानाः । धृतस्य धारा
 नृषद्वैतसद्वैतसद्यामसद्वैता गोजा कर्तव्या अहिजा ऋतं ब्रह्मे । ऋचे त्वा कवे
 पवित्रमन्यते येन । ईशः शीघ्रैव हसन्ति शिखरसङ्कोचा वदिवदन्ति शिखरयोगेना ।
 कवीनामृतिवृथाणां महिषा मृगाणाम् । जयेन्ते यथागाः स्वर्धितिवृन्नाः सोमः

उपमाणा दृक्का-बृहदेकम विदधे सवीराः॥ त्वया उष्टं श्रेष्ठमवति देवि त्वया
 ब्रह्माऽऽगतश्चैत त्वया॥ त्वया उष्टिश्चैत्रं विन्दते वसु सा नो विषस्व द्रविणा न
 मधु॥५८॥

[४१]

मेधां मे इन्द्रो ददाति मेधां देवो सरस्वती। मेधां मे आश्विनार्जुनावधत्ता
 पुष्करक्षता। अप्सरासु च या मेधा गन्धर्वेषु च यन्मनः। देवो मेधा सरस्वती
 सा मां मेधा सूर्योर्जिषता ई स्वाहेति॥५९॥

[४२]

आ मां मेधा सूर्योर्जिषत्पा हिरेण्यवर्णा जगती जगत्या। ऊर्जस्वती पयसा
 त्रिन्मना सा मां मेधा सूर्योर्जिषत्का उषन्तामे॥६०॥

[४३]

महि मेधां महि प्रजां मय्यभिस्तजो दधातु महि मेधां महि प्रजां मय्यिन्द्र

इतिह्यं दधार्त्तं मयि मेधां मयि प्रजां मयि सूर्यो अजां दधार्त्तं ॥६१॥

[४४]

॥ मृत्युनिवारणमन्त्रः ॥

अध्वेनै मृत्युरमृतं न आनामैवस्वतो नो अनायं कृणोति । पूर्णं वनस्पतैरिवोत्तिनः
क्षीयतां रयिः स वं तावः शचीपतिः ॥६२॥

[४५]

परं मृत्यो अमृतं परेति पञ्चां यस्ते स्व इतरो देवयानानां । चक्षुषाते शृण्वते नै
षवीमि मा नः प्रजां रीरिषो मोत वीराने ॥६३॥

[४६]

वतं प्रणं मनुस्मिन्वा नमामहे प्रजापतिं यो मृवंनस्य गोपाः । स नो
मृत्योक्षायतां पावद्वेसो ज्योतीषा जगन्महीमहि ॥६४॥

[४७]

अमरं मयादयं यद्यमस्य ब्रह्मणे अमिषास्तेमञ्जः । प्रत्युद्गतामञ्जना
मृत्युमस्यमहैवानामथ निषजाम् ब्रह्मणि ॥५३॥

[४८]

हरेः हरेः नमस्तुति देवा विश्वस्यशानं वषट् मनीनाम । ब्रह्म
सकृत्पुनर्महामागदयन् मा विवृणुर्विक्रमस्य ॥५३॥

[४९]

शङ्कुरित्तिमिभ्यान् उमौ उमौ लोको सन्महम । उमयाङ्गिकयोरे-श्वराऽति मृत्यु
नराम्यहम ॥५३॥

[५०]

मा तिष्ठेदो मृत्यो मा वधोमा मे बलं विवृहे मा प्रमोषीः । प्रजं मा मे शिषे
आर्यक्यं नृवक्षसं न्ना हृविषा विधेम ॥५८॥

[५१]

मा नौ महान्तमृत मा नौ अमृतं मा न उक्षन्तमृत मा न उक्षितम् । मा
नौऽवधीः पितरं मोत मातरं प्रिया मा नस्तनूवी कद रोषिषः ॥६९॥

[५२]

मा नस्तोके तनये मा न आर्युषि मा नौ गार्ष मा नौ अश्वेष रोषिषः । वीरान्मा
नौ कद मामितोऽवधीरुद्विषन्तो नमसा विधेम ते ॥७०॥

[५३]

॥ प्रजापतिश्रुनामजः ॥

प्रजापते न वदेताम्यन्तो विश्वं जगानि पतिगं कर्मव । यत्कामास्ते र्जुह्वमस्तनो
अस्य वय इह स्याम पतयो रयौणाम ॥७१॥

[५४]

॥ इन्द्रश्रुनामजः ॥

स्वस्तिदा विश्वस्यतिर्जुवेदा विमयो वषा ॥७२॥ वषट्कः परं पि नः स्वस्तिदा

अमयङ्कितः ॥ १७ ॥

[५५]

॥ मयिद्विषमजाः ॥

अम्वक् यजामहे सगन्धिं पुष्टिवर्धनम् । उर्वारकेमिव
माऽमृताव ॥ १६ ॥

[५३]

ये ते सदेवमयूरे पाशा मय्यो मय्येव हन्ते । तान् यजाम्ये मायया सवर्णिनं
यजामहे ॥ १४ ॥

[५५]

मय्ये सवर्णे मय्ये सवर्णे ॥ १५ ॥

[१५]

अग्निं दृष्ट्वानायते तस्मिन्नादेनो वसवो निधुनन् स्वाहा॥७७॥
यद्वा देवाश्चक्रेम त्रिद्विधा यजमानसो वा पर्युणी देव हेतुनम्। अयां वा यो नो

॥ वसुधाध्वानमजः ॥

[५९]

स्वाहा॥ एनस् एनसोऽवयजनमसि स्वाहा॥७८॥
तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ यद्विष्टांसश्चाविष्टांसश्चैतश्चक्रेम तस्यावयजनमसि
जायतेश्चैतश्चक्रेम तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ यस्मैर्षुमश्च जायतेश्चैतश्चक्रेम
स्वाहा॥ यद्विवा च नक्तं चैतश्चक्रेम तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ यस्वपन्तश्च
स्वाहा॥ अयक्रेतस्येनसोऽवयजनमसि स्वाहा॥ अयक्रेतस्येनसोऽवयजनमसि
स्वाहा॥ त्रिरेक्रेतस्येनसोऽवयजनमसि स्वाहा॥ आनक्रेतस्येनसोऽवयजनमसि
स्वाहा॥ मनुष्यक्रेतस्येनसोऽवयजनमसि स्वाहा॥

॥ पापनिवारक-मन्त्रः ॥

तिलः कृष्णास्तिताः श्वेतास्तिताः सौम्या वंशानृगाः। तिलः पुनर्त्तुं मे पापं
 यत्किञ्चिद्दृष्टिरं मयि स्वाहे। चोरस्यार्धं न वञ्चयेत्। वृकवल्गवाः। गोस्तेयः
 स्यात्पापं भूयान् स्वाहे। श्लिष्टं लक्ष्मींश्च पुष्टिंश्च
 कर्त्तुं चानृप्यताम्। ब्रह्मण्यं बर्हस्पतताम्। अह्निमये प्रजा ए जातवेदः सन्ददाति
 स्वाहे॥८१॥

[६४]

प्राणपानव्यानोदानसमाना मे शृङ्खन्तां अतीतिरहे विरजां विपयाम् भूयसं
 स्वाहे। वाङ्मनश्चक्षुःश्रोत्राजिह्वागारोर्बुद्धाकैतः सङ्कल्पाम् मे शृङ्खन्तां अतीतिरहे
 विरजां विपयाम् भूयसं स्वाहे। लक्ष्मन्मांसकृत्तिरमेदोमञ्जशाखायवो-
 त्स्थानि मे शृङ्खन्तां अतीतिरहे विरजां विपयाम् भूयसं स्वाहे।
 शिरःपाणिपादपाश्वरुपुष्टाकदरजङ्घाशिरःश्रोत्रोपस्थपायवो मे शृङ्खन्तां अतीतिरहे
 विरजां विपयाम् भूयसं स्वाहे। उत्तिष्ठ पुरुष इति त्विह लोहितोऽस्ति देहि

विरजा विप्राया भूयसैः स्वाहा ॥८३॥

अथमय-प्राणमय-मनोमय-विज्ञानमय-मानन्दमय-मात्मा मे शृङ्खलां त्योतिरहे
त्येवमन्तश्मिन्नाशयान्महेम । अर्पितमसंमूर्द्धि व सर्वाविर्णद मे पाप्मानं स्वाहा ॥
विविक्त्यै स्वाहा ॥ अविबधानाय केषूक्तय स्वाहा ॥ श्रुतिप्राप्तमात्मन
त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः स्वाहा ॥ श्रुत स्वाहा ॥ श्रुतिप्राप्तमाय स्वाहा ॥
शृङ्खलां त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः स्वाहा ॥ परमात्मा मे शृङ्खलां
मे शृङ्खलां त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः स्वाहा ॥ अन्तरात्मा मे
स्वाहा ॥ अत्यक्तमावृष्टेः त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः स्वाहा ॥ आत्मा
स्वाहा ॥ मनोवाक्कायकमणि मे शृङ्खलां त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः
स्वाहा ॥ शब्दस्पर्शरूपरसगन्धा मे शृङ्खलां त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः
पृथिव्यापस्तेजोवायुराकाशा मे शृङ्खलां त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः

[३५]

देहि ददापयिता मे शृङ्खलां त्योतिरहे विरजा विप्राया भूयसैः स्वाहा ॥८२॥

देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रियेभ्यः स्वाहा॥ मन्त्रेभ्यः स्वाहा॥ नमः॥ मन्त्रेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते

स्वाहा॥ नमः॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ ॥३८॥

स्वाहा॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रियेभ्यः स्वाहा॥ मन्त्रेभ्यः स्वाहा॥ नमः॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥

देवेभ्यः स्वाहा॥ मन्त्रेभ्यः स्वाहा॥ नमः॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥ ॥३९॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥ मन्त्रेभ्यः स्वाहा॥ नमः॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥

देवेभ्यः स्वाहा॥ मन्त्रेभ्यः स्वाहा॥ नमः॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥ ॥४०॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥ मन्त्रेभ्यः स्वाहा॥ नमः॥ देवेभ्यः स्वाहा॥ प्रजापते स्वाहा॥

॥ वैश्वदेवमन्त्रः ॥

[३३]

श्रद्धया पाठे निर्वह्येत्यमं चहेति । श्रद्धायामपाठे निर्वह्येत्यमं चहेति ।

॥ प्राणद्विगुणः ॥

[१३]

ज्योति रसोऽमृतं ब्रह्म मूर्तिवत्सर्वराम ॥ १८८ ॥

अमृतं ब्रह्म मूर्तिवत्सर्वराम ॥ १८८ ॥
 अमृतं ब्रह्म मूर्तिवत्सर्वराम ॥ १८८ ॥
 अमृतं ब्रह्म मूर्तिवत्सर्वराम ॥ १८८ ॥
 अमृतं ब्रह्म मूर्तिवत्सर्वराम ॥ १८८ ॥
 अमृतं ब्रह्म मूर्तिवत्सर्वराम ॥ १८८ ॥

[१४]

पृथिवीदधायै स्वाहा ॥ १८९ ॥

पृथिवीदधायै स्वाहा ॥ १८९ ॥
 पृथिवीदधायै स्वाहा ॥ १८९ ॥
 पृथिवीदधायै स्वाहा ॥ १८९ ॥
 पृथिवीदधायै स्वाहा ॥ १८९ ॥
 पृथिवीदधायै स्वाहा ॥ १८९ ॥

॥ ः।७।१०।७।१५।३।५३॥

॥ ४७ ॥ हृहृहृहृहृहृ

(අපරාධයේ සම්බන්ධ) ප්‍රචණ්ඩාත්වයන් — :෧෫ : ෦෧෪

॥ १२ ॥ ति० सीः ॥

वाङ् आसने नमोः प्रणमः । अस्थोऽक्षयः । कर्णयोः श्रोत्रम् । बाह्वोर्बलम् ।
उरोरुजः । अर्धेष्टा विश्वामित्रा नि रतः । रत्नवा मे सह नमस्ते अस्मि मा मा

॥ अवयवस्त्वत्प्राप्तानाम् ॥

[१७]

॥ ११ ॥ ति० श्रीर्मुके ॥

अङ्गिष्ठमात्रः पुरुषोऽङ्गिष्ठं च समञ्जितः । ईशः सर्वस्य जगतः प्रभुः प्रीणति

॥ भोजनान्ते आत्मनिःस्थानमञ्जः ॥

[१०]

श्रेष्ठया ऽ समाने निर्विश्यामृतं ऽ हृतम् । समानमर्धेनाप्ययस्व ॥ १० ॥

व्यानमर्धेनाप्ययस्व । श्रेष्ठयामर्दाने निर्विश्यामृतं ऽ हृतम् । उदानमर्धेनाप्ययस्व ।
निर्विश्यामृतं ऽ हृतम् । अपानमर्धेनाप्ययस्व । श्रेष्ठया ऽ व्याने निर्विश्यामृतं ऽ हृतम् ।

[७२]

॥ इन्द्रसमर्षि-संवादनम् ॥

वयः संपूर्णा उप सृष्टिरिन्द्रं प्रियमयेया अर्षयो नाथमानाः। अप खानानामूर्ध्वदि
 पूर्णं वक्ष्ये मय्यस्यमात्रेयदेव ब्रह्मणे।

[७३]

॥ इदं यत्तन्मन्त्रः ॥

प्रणानां अन्विष्यति कर्तुं मां विशान्तकः। तेनानेनाप्यायस्व॥ ७३ ॥

[७४]

॥ देवतायामनिरुपमम् ॥

न मां कदापि विष्णवे मय्युक्तं पाद्वि॥ ७४ ॥

[७५]

वदन्तीति तस्मै प्रोवाच । सत्यं वार्यगवाति सत्यनाऽऽदित्या रोचते त्रिषु
 प्राजापत्या इतिः सृष्टीयः प्रजापतिं त्रिरसृष्टसमाय किं भवन्तः परमं

॥ इति सप्तमोऽध्यायः ॥

[७८]

एवात्यरेवयुषे एव वेद्व्युपनिषत् ॥ १७ ॥

ब्रह्मा ब्रह्मा हि परः परो हि ब्रह्मा तानि वा एतान्यवयानि परांसि आस
 रमन्ते । मानसमिति त्रिष्टांससत्समाहिष्टांस एव मानसे रमन्ते । आस इति
 अतिहोत्रमन्याह तस्मादतिहोत्रे रमन्ते । यत्र इति यत्रो हि देवान्समाधुते
 प्रजायन्ते तस्माद्विष्टाः प्रजान्ते रमन्तेऽयम् । इत्याह तस्मादयम् आधातव्या
 धर्माविति दृक्त्वं तस्माद्धर्म रमन्ते । प्रजन इति भ्यांससत्समाद्विष्टाः
 दानाविति दृक्त्वं तस्माद्वान् रमन्ते । धर्म इति धर्मो सवामिदं परिरुहेत
 धाम इत्ययं धर्मयत्सत्समाद्धर्म रमन्ते । दानमिति सवामि भूतानि प्रधांसानि

सत्यं वाचः प्रतिष्ठा सत्यं सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मात्सत्यं परमं वर्तते । तपसा देवा
 देवतामयं आयन्तपसरथः सर्ववर्तिवद् तपसा सपत्नं प्रवृत्तमारातीत्युपसि
 सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मात्तपः परमं वर्तते । दमेन दानाः किञ्चिदमवर्धयन्ति दमेन
 ब्रह्मचारिणः सर्वराज्येन्दमा भूतानां दृश्याख्यं दमे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्मादमेन
 परमं वर्तते । शमेन शान्ताः शिवमवाचरन्ति शमेन नाकं मृनयोऽन्विन्देच्छमा
 भूतानां दृश्याख्येच्छमे सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माच्छमेन परमं वर्तते । दानं यशानां
 वक्ष्यं दक्षिणा लोकं दानारं सर्वमूर्तान्युपजीवन्ति दानेनारातीत्युपनिर्दन्त दानेन
 द्विषन्तो मित्रा भवन्ति दाने सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माद्दानं परमं वर्तते । धर्मो
 विश्वस्य जगतः प्रतिष्ठा लोकं धर्मिष्ठं प्रजा उपसर्पन्ति धर्मो पापमपनर्दति
 धर्मं सर्वं प्रतिष्ठितं तस्माद्धर्मं परमं वर्तते । प्रजननं वै प्रतिष्ठा लोकं साधु
 प्रजायास्त्वन्ति तन्वानः त्विदृणामनृणा भवन्ति तदेव तस्यानृणं तस्मात् प्रजननं
 परमं वर्तन्त्यधयो वै अर्थो विद्या । देवयानः पश्या गार्हपत्यं ऋक्युष्टिषो
 रथान्तरामन्वाहोयुपचरन् यज्ञेनान्विष्टं वामदेवमाहवनीयः सामं सृज्या लोको

बृहत्तस्मादध्यात्मं वदन्त्याग्निहोत्रं सायं प्रातर्गृह्णात् निर्ज्वालिः स्विष्टं सृष्ट्वैतं
 यज्ञकर्तॄणां प्रायणः सृवरस्य लोकस्य ज्योतिस्तस्मादग्निहोत्रं परमं वदन्ति ।
 यज्ञं इति यज्ञेन हि देवा दिवं गता यज्ञेनासुरानपानन्दन् यज्ञेन विषन्तो मित्रा
 भवन्ति यज्ञं सर्वं प्रातिष्ठितं तस्माद्यज्ञं परमं वदन्ति । मानसं वै प्राजापत्यं
 पवित्रं मानसेन मनसा सार्यं पश्यति मानसा ऋषयः प्रजा असृजन् मानसे
 सर्वं प्रातिष्ठितं तस्मान्मानसं परमं वदन्ति । आस इत्याहुर्मनीषिणां ब्रह्माण
 ब्रह्मा विश्वः कलमः स्वयम्भुः प्रजापतिः संवत्सर इति संवत्सर्योऽसावादित्यो य
 एष आदित्यं पुरुषः स परमेष्ठि ब्रह्मात्मा । यानिभ्यादित्यस्तपति रश्मिभिरस्मानिभः
 पृथग्यो वरयति पृथग्येनोषधिवनस्पतयः प्रजायन्त आषाधिवनस्पतिभिरनृ
 भवत्यनेन प्राणाः प्राणिबलं बलेन तपस्तपसा अह्ना अह्नया मेधा मेधया मनीषा
 मनीषया मनो मनसा ज्ञानिः ज्ञान्या चित्तं चित्तेन स्मृतिः स्मृत्या स्मरः स्मारेण
 विज्ञानं विज्ञानेन ज्ञानं वेदयति तस्मादेव ददन्त्यमर्षयेनानि ददोत्यमर्षान्

प्रोणा भवन्ति । भूतानां प्रोणमनो मनसश्च विज्ञानं विज्ञानादानन्दो ब्रह्मयोनः स वा एष पुरुषः पञ्चधा पञ्चानाम् येन सर्वमिदं प्रोतं पृथिवी चान्तरिक्षं च द्यौश्च दिव्यश्चैवान्तरिक्षाश्च स वै सर्वमिदं जगत् स च भूतं स भवः स मयं विज्ञासकैश्च भूतैश्च आत्मनो महेस्वान्तर्यामि वरिष्ठैर्दान्वा तमेव मनसा हृदा च भूयो न भूयुर्मुपयाहि विद्वान्स्माभ्यामेषा तपसाभितिरिक्तमाहुर्वसुरवा विभूयंति प्राणं त्वमसि ब्रह्मन् त्वमसि विश्वयुक्तोदात्तत्वमस्युद्योतिस्त्वय्युदात्तत्वमसि सूर्यस्य द्यौर्मस उपयामाहुर्हीनोऽसि ब्रह्मणो वा । महस आत्मन्यामानं यूञ्जीरोतइ महोपनिषदं देवानां यद्दे य एव वेदं ब्रह्मणो महिमनमाग्राते तस्माद्ब्रह्मणो महिमनमित्युपनिषत् ॥१८॥

॥ इति प्रश्नः ॥

[११]

तस्यैव विद्वदो यदस्याऽऽत्मा यत्तमानः श्रेष्ठो परो ब्रह्मैरिति ममो वेदितुमिति

वर्यद्विर्वदः शिखरा द्वेदयं यूपः काम आच्यं मन्युः पृथक्त्वनप्राप्तिर्दमः शमयिता
 दक्षिणा वायानां प्राण उद्दाना चक्षुरख्यमनो ब्रह्मा । श्रोत्रमधीष्ठावर्द्धयते
 सा दीक्षा यदश्नान्ति तद्धविष्यन्तिवर्ति तदस्य सोमपानं यदमते तदुपसदो
 यज्मन्श्चरन्त्युपविशन्त्युत्तिष्ठते च स प्रवय्या यन्मखं तदहोवनीयो या
 व्याहृतिराहृतिर्यदस्य । विज्ञानं तच्छ्रुहोति यज्मसाय प्रातरन्ति तज्मन्मिधं यन्प्रातर्मध्यं
 दिनं सायं च गानि सवनानि ये अहोरात्रे ते दक्षेष्टापूर्वमासौ यैर्यमासाश्च
 मासाश्च ते चाग्निस्यानि य ऋतवस्ते पृथिव्या ये सवज्मराश्च परिवज्मराश्च
 तेऽहोरात्राः सर्ववेदसं वा । एतज्मन् यन्मराणं तदवर्ग्य एतद्धै जरा मयमभिर्होत्रं
 सन्नं य एवं विद्वान्दद्यायने प्रमायते देवानामेव महिमानं गन्ताऽदित्यस्य सायुज्यं
 गच्छत्यथ । या दक्षिण प्रमायते विष्णोमेव महिमानं गन्ता चन्द्रमसः सायुज्यं
 सन्नोक्तानामाप्त्येवै वै सूर्यचन्द्रमसो महिमानो ब्रह्मेणा विद्वानेति जयति
 तस्माद्धैक्षणा महिमानमाप्नोति तस्माद्धैक्षणा महिमानमिष्यपनिषत् ॥ ११ ॥

[८०]

ॐ सह नावतु । सह नौ भुनक्तु । सह वीर्यं करवावहै । तेजसि नावधीनमसु
मा विद्धिवावहे । ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

दीपयन्दीप्यमानः। उषःश्चालिग लपन्तिवपुःसन्तपन्। रोचन्ते रोचमानः शैल्यः
 तेजः सन्निद्धम्। अकण्ठं भाग्यमन्नीविमदन्तिनपतपस्वते। सतिता प्रसविता दीप्ता
 भूतः। प्रसृतिं विहृतं स ईत्सुतिं कस्यापि विश्वकपम्। शैकमभूतं तेजस्वि
 आवेशयतिवेशयन्सवेशनः सः शान्तः शान्तः। आपनवन्मनवन्समन्वयमानो
 पूरयन्ती पूर्णा पूर्णामासी। दाना प्रदानाऽऽनन्दो मोदः प्रमोदः॥१॥
 सुदरेशना। आप्यायमाना व्यायमाना व्याया सूनते॥ आपूर्यमाना पूर्यमाना
 रोचमानः शोभनः शोभमानः कस्यापि। दरेशा दृष्टा दृष्टा विश्वकपा
 प्रमानामानसमाना। श्यातिष्मा ईस्वस्वानातप ईस्वपद्विगतपन्। रोचन्ते
 कल्पमानमपकल्पमानं कल्पमानं श्रयो वस्य आयश्चमर्तं भूतम्। चित्रः केषु
 संज्ञानं विज्ञानं प्रज्ञानं ज्ञानदन्तिज्ञानते। स ईक्ष्यमानं प्रकल्पमानमप-

॥ प्रथमः पक्षः ॥

॥ कथयत्युद्वीयतेतिरीय-काठकम् ॥

शुभमानो वामः। सुता सुवती प्रसूता सुयमानाऽभिषयमाणा। पौत्री प्रपा सप्ता
 वीरिस्वपुयन्ती॥२॥

कान्ता काम्या कामजाताऽयुष्मती कामर्दया॥ अग्निशोक्ताऽर्जुनाऽऽनन्दो
 मादः प्रमोदः। आसादयतिषादयुष्मः सादनेः सः सञ्जः सञ्जः। आपूर्तिर्गमः
 प्रमः शोभर्जिवः। पतिव्र पवयिष्यन्तो मय्यः। यशो यशस्वानप्युरमृतः। जीवो
 जीविष्यन्स्वर्गा लोकः। सदेस्वः समद्वीयानो जस्वः समदेमानः। जयन्ति जयन्त्य-
 कृतिव्या कृतिव्यादः। आर्द्धपतिवो हरीकेशो मादः प्रमोदः॥३॥

अकृणाऽकृणरजः पूवृकीको विभ्रजिदमिजिते। आर्द्धः पिन्दमानोऽवबानसवनिन
 सवूषयः सप्तागो महस्वानो। पुत्रका जीवकाः। क्षुब्धकाः। विपिपिबिकाः।
 सतिश्वराः सुशरवः। अजिरासो गामिषावः। इदानीं पदानामेवैहै हिममनिजिरमा
 आशीनिमेषः फणा कवचविदेवने। लवः स्वर्दमाणा आशीराशीयाञ्जवः। अतिशोम
 उक्क्याऽतिरागो द्विराजिजिगजशरवराजः। अतिशरः शरः सवृक्षेन्दमाः शरः।

प्रजापतिः संवत्सरं महान्कः ॥ ४ ॥

[१]

भूर्गुं च पृथिवीं च मां च । ऋक्षं लोकान्संवत्सरं च । प्रजापतिस्त्वा
सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा । भूर्वा वायुं चान्निक्षं च मां च ।
ऋक्षं लोकान्संवत्सरं च । प्रजापतिस्त्वा सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा
सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा । मां च । स्वरादित्यं च दिवं च मां च । ऋक्षं लोकान्संवत्सरं च । प्रजापतिस्त्वा
सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा । भूर्विः स्वश्चन्द्रमसं च दिशश्च मां च ।
ऋक्षं लोकान्संवत्सरं च । प्रजापतिस्त्वा सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा

सीद ॥ ५ ॥

[२]

त्वमेव त्वं वैत्यं योऽसि सोऽसि । त्वमेव त्वामचैषीः । चितश्चासि
सञ्ज्ञितश्चास्यस्य । एतावांश्चासि भूयांश्चास्यस्य । यत्तु अयं न्यूनं यद् तेऽतिरिक्तम् ।

॥ १ ॥ मन्त्रः पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः ।
अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः ।
अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः ।
अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः ।
अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः । अथ पञ्चमः ।

[३]

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ २ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ३ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ४ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ५ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ६ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ७ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ८ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ९ ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ १० ॥

સમુદયોત્તરઃ ॥૮॥

હૃદયદૃષ્ટિઃ શ્યેન ઝેતાર્વા ॥ દિવ્યપદ્મઃ શર્કનો મુર્યુઃ ॥ મહાશ્વસપદ્મૃ ધૃવ
આનિવતઃ ॥ નમસ્તે અસ્મૈ મા માં દિવસીઃ ॥ પતે પ્રતે વીતે સમિત્યદિતે ॥ દિવં
મે યચ્છ ॥ અન્તરિક્ષં મે યચ્છ ॥ પૃથિવૈર્ મે યચ્છ ॥ પૃથિવૈર્ મે યચ્છ ॥ અન્તરિક્ષં
મે યચ્છ ॥ દિવં મે યચ્છ ॥ અહો પ્રસારય ॥ રાત્રી પ્રસારય ॥ અહો પ્રસારય ॥ અહો
સમંચ ॥ કામં પ્રસારય ॥ કામં પ્રસારય ॥ ॥૧॥

મુર્ધિવઃ સ્વઃ ॥ ઓજો બલમ્ ॥ ષઠં ક્ષત્રમ્ ॥ યશો મહેત્ ॥ મન્યં તપો નામ્ ॥
રૂપમમૃતમ્ ॥ વશ્યઃ શ્રોત્રમ્ ॥ મનઃ આયુઃ ॥ વિશ્વં યશો મહેઃ ॥ સમં તપો દેવો માઃ ॥
જાતવેદો યદિ વા પાવકોત્તિઃ ॥ વૈશ્વાનરો યદિ વા વૈદ્યનોત્તિઃ ॥ શં પ્રજાત્યો
યજમાનાય ભોકમ્ ॥ ઈર્ષ્યં પૃથિ દદદૈત્યાવર્ણશ્ચ ॥ ૧૦ ॥

[૫]

[૪]

राज्ञीं विराज्ञीं सभाज्ञीं स्वराज्ञीं अतिः शोचिः। तपो ह्ये माः। अतिरिञ्जो
वृहस्पतिः। विश्वे देवा भुवनस्य गोपाः। ते मां सर्वे यशसां सः सृजन्तु॥११॥

[३]—
असवे स्वाहो वसवे स्वाहो विभुवे स्वाहो विवस्वते स्वाहो। अग्निमवे
स्वाहोऽधिपतये स्वाहो। विवा पतये स्वाहोऽहस्पत्याय स्वाहो। वाँक्षस्पत्याय
स्वाहोऽत्योनिष्पत्याय स्वाहो। रात्रे स्वाहो विरात्रे स्वाहो। सभात्रे स्वाहो स्वरात्रे
स्वाहो। शीषाय स्वाहो सूर्याय स्वाहो। चन्द्रमसे स्वाहोऽत्योनिषे स्वाहो। सः सपाय
स्वाहो। कल्याणाय स्वाहो। अर्जुनाय स्वाहो॥१२॥

[७]—
विपश्चिरे पवमानाय गायत। महे न धाराऽन्यस्यो अग्रेषति। अहिरेह
जीर्णमनिसृष्टिं लवम्। अन्यो न कीदृशसदृषो हरेः। उपयामाग्नेहीतोऽसि
मृत्युं वा जह्मि गृह्णामि। एष ते योनिर्मृत्युं वा। अपमृत्युमपक्षयम्। अमेतः

शोपथं जाहि। अथां नो अयं आवहे। योयस्योषं सहसिगाम्॥१३॥

ये ते सहस्रमयुतं पाशाः। मृत्यो मृत्याय हन्तव। तान् यशस्य मायया।
सर्वानवयजामहे। मृष्टोऽस्यमृतमक्षः। तस्य ते मृत्युर्धनस्यमृतवतः। स्वर्गाकृतस्य
मयुमतः। उपहृतस्योपहृतो मक्षयामि। मन्त्रोऽभिर्नितः केरुरयजानां वाक्।
अस्मावहे॥१४॥

अस्यां जागृविः प्राण। अस्मावहे। ब्रह्मैव आकन्दयितरपान। अस्मावहे।
अहन्तोस्त्वा चक्षुः। अस्मावहे। अपादाशो मनः। अस्मावहे। कवे विप्रविसे श्रोत्रं।
अस्मावहे॥१५॥

सुहन्तः सुवासाः। शूषो नामास्यमृतो मृत्युषु। तं त्वाऽहं तथा वेदं। अस्मावहे।
अभिर्मु वाचि श्रोतः। वाग्यदये। हृदये मयि। अहममृतं। अमृतं ब्रह्मणि। वायुम्
प्राणो हृदये। हृदये मयि। अहममृतं। अमृतं ब्रह्मणि। सूर्यो मे चक्षुषि श्रोतः।

વશ્યુરૃદૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। વન્દમાં મે મનાસિ શ્લોક: ॥૧૭॥

મનો હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। દિશોં મે શ્લોકે શ્લોક: ॥

શ્લોકૃ હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। આપોં મે રેતસિ શ્લોક: ॥૧૮॥

રેતો હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। પૃથિવી મે શ્લોકે શ્લોક: ॥

શ્લોકૃ હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। ઓષધિવનસ્પતયોં મે

લોમસુ શ્લોક: ॥૧૯॥

લોમાનિ હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। ઇન્દ્રોં મે વલૈ શ્લોક: ॥

વલૃ હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। પૃથ્વી મે મૃદ્ધિ શ્લોક: ॥૨૦॥

મૃદ્ધાં હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। ઈશાનોં મે મૃદ્યો

શ્લોક: ॥ મૃદ્યુરૃદૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। આત્મા મે આત્મનિ

શ્લોક: ॥૨૧॥

આત્મા હૃદયે। હૃદયં મયિ। અહમમૃતૌ। અમૃતં બ્રહ્મણિ। પુનમ આત્મા

पुनर्ययनानां पुनः प्राणः पुनराकृतमगानां वैश्वानरे रश्मिर्नववर्षयानः
अनन्तरि वृषभस्य गोपः ॥ २२ ॥

[८]—प्रजापतिरैवानुसृजत। ते पाप्मानां सन्ति। अजायन्त। तान्यदन्त। यद्वदन्त।
तस्माद्विद्यन्त। तमवृश्जन्त। यदवृश्जन्त। तस्माद्विष्टिः। तस्माद्वक्त्रे ते वने अभिप्राप्यन्तः।
वि च ह्रैवास्य तत्र पाप्मानं धतः ॥ २३ ॥

वृश्जतश्च। सैषा मीमांसाऽभिदोष एव सम्पन्ना। अथाऽऽहः। सर्वेषु
यत्र कर्तृत्वानि। दौष्येय उपायान्ते। विद्यदसि विद्यं स पाप्मानमिति। अथ
द्वौपायान्ते। वृष्टिरसि वृश्च स पाप्मानमिति। यद्व्यमणा वेष्टा वा। वि च
ह्रैवास्य ते देवते पाप्मानं धतः ॥ २४ ॥

वृश्जतश्च। अन्त्येष्टे होऽऽकृतिः। ब्रह्मचारी प्रश्नान्मोक्षं प्रतिषेधाय। पर्येष्टि। पुंश्च
दध्यन्मिति पृच्छ। वेत्तुं सावित्रा(३) न वेत्था(३) इति। तस्मान्न पृच्छ। आचार्या

मां प्राहेषीत। वेत्थं सावित्रा(३) न वेत्था(३) इति। स होवाच वेदेति॥२५॥

स कस्मिन्मन्त्रिष्ठित इति। परोरजस्येति। कस्तद्यपरोरजा इति। एष वाव स परोरजा इति होवाच। य एष तपति। एषोऽवयंजा इति। स कस्मिन्नेष इति। सत्य इति। किं तस्मैत्यमिति। तप इति॥२६॥

कस्मिन् य तप इति। बल इति। किं तद्धेतुमिति। प्राण इति। मा स्म प्राणमनोऽप्यच्छे इति माऽच्चार्योऽब्रवीदिति होवाच ब्रह्मचारि। स होवाच पुंश्चो दध्याम्यतिः। यद्वै ब्रह्मचारिआणमन्यपश्यः। मर्या ते व्यपतिष्यत। अहर्भुत आचार्योऽप्यन्वतिष्यामि। यो मां सावित्रे समवादिहेति॥२७॥

तस्मात्सावित्रे न संवदेत। स यो ह वै सावित्रं विदेषां सावित्रे संवदेत। सहोस्मिन्निच्छेयं दधाति। अर्न ह वा अस्मा असौ तपन्निच्छेयं मम्यते। अन्वस्मै श्रोतृपा मम्यते। अन्वस्मै तपो बलं मम्यते। अन्वस्मै बलं प्राणं मम्यते। स यदाहो। संज्ञानं विज्ञानं दद्रेषां दहेति। एष एव तत॥२८॥

अथ यदाहे। प्रसूतं विहृतं सूता सुन्वतीति। एष एव ततो। एष ह्येव
 तान्यहोति। एष राक्षसः। अथ यदाहे। चित्रः कुण्डलोत्ता प्रदोता सविता
 प्रसवितोऽभिशास्ताऽर्जुमन्तीति। एष एव ततो। एष ह्येव तेषो मूर्तताः। एष
 राक्षः॥२९॥

अथ यदाहे। पवित्रं पवत्यिष्यन्महत्स्वात्महोयानकणोऽकणरजा इति। एष एव
 ततो। एष ह्येव तैऽधुमासाः। एष मासाः। अथ यदाहे। अभिष्टोम उवध्योऽगिरः
 प्रजापतिः सवश्मर इति। एष एव ततो। एष ह्येव ते यज्ञकतवः। एष ऋतवः॥३०॥
 एष सवश्मरः। अथ यदाहे। इदानीं तदानीमिति। एष एव ततो। एष ह्येव ते
 मूर्तताः मूर्तताः। जनको ह वैदेहः। अहोरात्रैः समाजगाम। तं होच्यः। यो वा
 अस्मान् वेद। विजहन्त्यप्मानमिति॥३१॥

सर्वमायुरिति। अपि स्वर्गं लोकं जयति। नास्याभिषिञ्जोकेऽयं क्षीयते
 इति। विजहच्छ वै पाप्मानमिति। सर्वमायुरिति। अपि स्वर्गं लोकं जयति।

नास्यामि मञ्जोकेऽत्र क्षीयते। य एवं वेदा अहीना होऽऽश्वयः। सावित्रं विदा
वकार॥३२॥

स हे हे सो हिरेणमयो भूत्वा स्वर्गं लोकमिति। आदित्यस्य सार्युज्यम्। य एवं वेदा।
हे सो हे वै हिरेणमयो भूत्वा स्वर्गं लोकमिति। आदित्यस्य सार्युज्यम्। य एवं वेदा।
देवमग्ना हे श्रौतरेषः। सावित्रं विदा वकार। त एव वागदक्षयमोनाऽभ्युवाच॥३३॥
सर्वं बत गौतमो वेदा यः सावित्रं वेदेति। स होवाच। कैषा वागसीति।
अयमहं सावित्रः। देवानामुत्तमो लोकः। गृह्यं महो विभ्रमेति। एतावति ह
गौतमः। यजोपवीतं कृत्वाऽथो निपपात। नमो नम इति॥३४॥

स होवाच। मा भूषणगौतम। जितो वै ते लोक इति। तस्माद्ये के वं सावित्रं
विदुः। सर्वे ते जितलोकाः। स यो ह वै सावित्रस्याष्टाक्षरं पदं श्रियाऽमिषं के
वेदा। श्रिया हैवामिषं च्यते। धृतिरिति हे अक्षरौ। सूर्य इति श्रीणि। आदित्य इति
श्रीणि॥३५॥

एतद्देवस्योपासकं पदं श्रियाऽभिषिक्तम्। य एवं वेदां श्रिया
 देवमिषिष्यते। तदेतदेवाऽभ्युक्तम्। ऋचो अक्षरे परमे व्योमम्। यस्मिन्देवा अभि
 विष्टं निवेदः। यस्तं न वेद किमुवा कुरियति। य इतर्हिर्दस्त इमे समासते
 इति। न ह वा एतस्यर्चा न यज्ञिषा न सामाऽध्याऽस्ति। यः सावित्रं वेद॥३३॥
 तदेतन्पुत्रि यदेवचक्रम्। आर्द्धं पिबन्मानः स्वर्गं लोकं पुति। विजहर्हिषा
 भूगानिं समुपयन्। आर्द्धं ह वै पिबन्मानः। स्वर्गं लोकं पुति। विजहर्हिषा
 भूगानिं समुपयन्। य एवं वेदां श्रिया ह वै वाऽर्च्यः। आदित्येन समाजगाम। त
 देवावा। एहि सावित्रं विहि। अयं वै स्वर्ग्योऽग्निः पारयिष्यारमृगोऽमृतं इति।
 एष वाव स सावित्रः। य एष तपति। एहि मां विहि। इति हवैनं तर्दवाच॥३७॥

[१] इयं वाव सरया॥ तस्या अग्निरेव सारयं मयि। या एताः पूर्वपक्षापरपक्षयो

रात्रयः। ना मयुर्कतः। यान्द्रात्रि। ते मयुर्वृषाः। स यो ह वा एता मयुर्कतश्च
मयुर्वृषाश्च वेद। कर्वन्ति द्रास्युता अग्नौ मयुः। नास्युष्टापूर्व ययन्ति। अथ यो न
वेद॥३८॥

न द्रास्युता अग्नौ मयुः कर्वन्ति। ययन्त्यस्युष्टापूर्वमे। यो ह वा अद्रोरात्राणां
नामयेयानि वेद। नाद्रोरात्रेष्वाग्निमाच्छति। सञ्जानं विजानं द्रष्टुं।
एतवर्नवोक्तौ पूर्वपक्षस्याद्रोरात्राणां नामयेयानि। प्रस्युर्वे विष्टेन सैता सृज्वतीति।
एतवर्नवोक्तवपक्षस्याद्रोरात्राणां नामयेयानि। नाद्रोरात्रेष्वाग्निमाच्छति। य एवं
वेद॥३९॥

यो ह वै मूर्द्धनानां नामयेयानि वेद। न मूर्द्धनैष्वाग्निमाच्छति। त्रिवः कर्तव्यता
प्रदत्ता सविता प्रसविता अग्निश्चास्त्राग्निमन्त्रेति। एतेऽर्नवोक्ता मूर्द्धनानां नामयेयानि।
न मूर्द्धनैष्वाग्निमाच्छति। य एवं वेद। यो ह वा अधुमासानां च मासानां च

नामधेयानि वेदं। नार्धमासेषु न मासेष्वानिमच्छति। पवित्रं पवतिष्यन्महे-
स्वात्मदेयानकेणानकेणान्तिष्ठति। पुनैर्नृवाका अर्धमासानां च मासानां च
नामधेयानि॥४०॥

नार्धमासेषु न मासेष्वानिमच्छति। य एवं वेद। यो ह वै यत्राकर्णनां
चर्तुनां च सवश्मरस्य च नामधेयानि वेदं। न यत्राकर्णेषु नर्षिषु न सवश्मर
अतिष्ठेत्तम उच्यतेऽतिरिक्तेषुः प्रजापतिः सवश्मर इति।
पुनैर्नृवाका यत्राकर्णनां चर्तुनां च सवश्मरस्य च नामधेयानि॥४१॥ न यत्राकर्णेषु
नर्षिषु न सवश्मर आनिमच्छति। य एवं वेद। यो ह वै यत्राकर्णनां मुहूर्तान्
वेदं। न मुहूर्तानां मुहूर्तेष्वानिमच्छति। इदानीं वेदानामिति। पुनै वै मुहूर्तानां
मुहूर्तानां न मुहूर्तानां मुहूर्तेष्वानिमच्छति। य एवं वेद। अथा यथा क्षत्रेणा
मन्वाऽर्पतिष्यत्यमन्ति। एवमेवेता-क्षत्रेणा मन्वाऽर्पतिष्यत्यमन्ति। स एतेषामेव

સંલોકતાં સાર્વજ્યમશ્નુતે । અપં પુનર્મુલ્યં જાયતિ । ય एव वेदं ॥ ૪૨ ॥

[૧૦]

કાશ્ચિદ્ વા અસ્માજ્જોકાતેત્ય । આત્માનં વેદ । અયમહેમસ્મીતિ । કશ્ચિદ્સ્વ
લોકં ન પ્રતિપજાનાતિ । અશ્વિમુખ્યા હૈવ ધૂમતાનાતિ । સ્વં લોકં ન પ્રતિપજાનાતિ ।
અથ યો હૈવૈતમશ્નુઃ સાવિત્રં વેદ । સ एवाસ્માજ્જોકાતેત્ય । આત્માનં વેદ ।
અયમહેમસ્મીતિ ॥ ૪૩ ॥

સ સ્વં લોકં પ્રતિપજાનાતિ । एष ડિ વેવૈનં તથ્માવિત્રઃ । સ્વર્ગ લોકમપિવદતિ ।
અદ્યોગૈર્વા ક્ષદઃ સર્પુત્તમઃ કિયતે । કલિતેરોગાયદોશિષત । કલિતેરોગાય
ઘ્વતમુપાગીરતિ । તાનિદેહાનેવ વિદ્યઃ । અમૃતિભ્રુજોક શૈવૈષ ધંયન્તિ । ધીતઃ હૈવ સ
શૈવૈષમનુ પૃષતિ । અથ યો હૈવૈતમશ્નુઃ સાવિત્રં વેદ ॥ ૪૪ ॥

તસ્ય હૈવાદ્યોગાણિ । અમૃતિભ્રુજોક શૈવૈષ ન ધંયન્તિ । અર્ધાતઃ હૈવ સ
શૈવૈષમનુ પૃષતિ । મરદ્વાજો દે વિતિમર્યાદિમુદ્ધૃત્વેવધર્મવાસ । તઃ હૈ જાણિઃ

स्थितिरः शयानम्। इन्द्र उषप्रज्यावाच। मरुद्वाज। यत्तं चर्षुमार्पुर्द्धाम। किमेनेन
कृय्यां इति। ब्रह्मचर्यमुवेनेन चरयामति होवाच॥४५॥

तः ह शीतोत्पिक्कपानविज्ञातानिव दश्येयां चकार। तेषां ह्यैककम्पान्मूढिनाऽऽदत्तं
स होवाच। मरुद्वाजोत्पामज्या। वेदा वा एते। अनेना वै वेदाः। एतद्वा
एतैश्चिन्मर्यादुन्मन्ववाचथाः। अथ ते इतरदननक्तमेव। एतेभ विदि। अथ वै
सर्वविद्येति॥४६॥

तस्मै ह्येतमग्निः सावित्रमृवाच। तः स विदित्वा। अमृतो भूत्वा। स्वर्ग
लोकमयाच। आदित्यस्य सार्य्यस्यम्। अमृतो ह्यैव भूत्वा। स्वर्ग लोकमति।
आदित्यस्य सार्य्यस्यम्। य एव वेद। एषा एव ऋषी विद्या॥४७॥

यावन्तः ह वै ज्ञेया विद्यया लोकं जयति। तावन्तं लोकं जयति। य एव
वेद। अग्नेर्वा एतानि नामधेयानि। अग्नेरेव सार्य्यस्यः सलोकतामाप्नोति। य एव
वेद। वायोर्वा एतानि नामधेयानि। वायोरेव सार्य्यस्यः सलोकतामाप्नोति। य एव

॥ अमृतोऽस्य पादयोनिः । अधो गतोऽस्य शयनोनिः । तपसः
प्रतिष्ठा ॥ तपो दमनः । विश्वं यक्षं विश्वं विश्वं विश्वं विश्वं ॥ विश्वस्य भर्ता

॥ :ॐ: नमः ॥

॥ ४ ॥ : R A M N : K R : M R K कृपाकराजुपुत्रपुत्रपुत्रीदामक पुत्र ॥

[४४]

[illegible]

विश्वस्य जनयिता । तं त्वोपदधे कामदधेमक्षितम् । प्रजापालित्वा सादयति । तथा
देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सौद॥१॥

तपोऽसि लोके क्षितम् । तेजसः प्रतिष्ठा । त्वयोदमन्तः । विश्वं यक्षं विश्वं भूतं
विश्वं सृजितम् । विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयति । तत्त्वोपदधे कामदधेमक्षितम् ।
प्रजापालित्वा सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सौद॥२॥

तेजोऽसि तपसि क्षितम् । समृद्धस्य प्रतिष्ठा । त्वयोदमन्तः । विश्वं यक्षं विश्वं भूतं
विश्वं सृजितम् । विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयति । तत्त्वोपदधे कामदधेमक्षितम् ।
प्रजापालित्वा सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सौद॥३॥

समृद्धोऽसि तेजसि क्षितः । अपां प्रतिष्ठा । त्वयोदमन्तः । विश्वं यक्षं विश्वं भूतं
विश्वं सृजितम् । विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयिता । तं त्वोपदधे कामदधेमक्षितम् ।
प्रजापालित्वा सादयति । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सौद॥४॥

आपः स्य समृद्धे क्षितः । पृथिव्याः प्रतिष्ठा यथामयि । इदमन्तः । विश्वं यक्षं विश्वं

मृतं विश्वं सृजामां विश्वस्य मर्त्या विश्वस्य जनयिष्यः। ता व उपादये कामदयेषु
अक्षिताः। प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतायाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सीद॥५॥

पृथिव्यस्यपि क्षिता। अग्नेः प्रतिष्ठा। त्वयोदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं मृतं विश्वं
सृजामां विश्वस्य मर्त्या विश्वस्य जनयिष्यो। तां त्वोपादये कामदयेषु मर्त्यामाक्षितामां।
प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतायाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सीद॥६॥

अन्तरिक्षमस्यगो क्षितमां वायोः प्रतिष्ठा। त्वयोदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं मृतं
विश्वं सृजामां विश्वस्य मर्त्या विश्वस्य जनयिष्ये। त्वोपादये कामदयेषु मर्त्यामाक्षितामां।
प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतायाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सीद॥७॥

प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतायाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सीद॥८॥

वायुरेस्यन्तिरेक्षे श्वेतः। दिवः प्रतिष्ठा। त्वयोदमेन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुमूर्तम्। विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदधेमक्षितम्।
प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्त्वर्द्धवा सीद॥९॥

द्यौरसि वायौ श्वेतः। आदित्यस्य प्रतिष्ठा। त्वयोदमेन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुमूर्तम्। विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयित्री। तं त्वोपदधे कामदधेमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्त्वर्द्धवा सीद॥१०॥

आदित्याऽसि दिवि श्वेतः। चन्द्रमसः प्रतिष्ठा। त्वयोदमेन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुमूर्तम्। विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे कामदधेमक्षितम्। प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्त्वर्द्धवा सीद॥११॥
चन्द्रमा अस्यादित्ये श्वेतः। नक्षत्राणां प्रतिष्ठा। त्वयोदमेन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुमूर्तम्। विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयिता। तं त्वोपदधे

कामदयमक्षिणम्। प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्त्वर्द्धवा सौद॥१२॥

नक्षत्राणि स्य चन्द्रमसि श्वेताः। संवत्सरस्य प्रतिष्ठा यज्मास्यैः। इदमन्तः। विश्वं

यक्षं विश्वं भूतं विश्वं। संवत्सरम्। विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयिषी। तानि व उपादय कामदयमक्षिणम्। प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्त्वर्द्धवा

सौद॥१३॥

संवत्सरस्यैतसि नक्षत्रेषु श्वेताः। ऋतूनां प्रतिष्ठा। त्वयोदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं। संवत्सरम्। विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयिषी। तं त्वोपादय कामदयमक्षिणम्। प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्त्वर्द्धवा सौद॥१४॥

ऋतवः स्य संवत्सरे श्वेताः। मासानां प्रतिष्ठा यज्मास्यैः। इदमन्तः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं। संवत्सरम्। विश्वस्य भूतं विश्वस्य जनयिषी। तानि व उपादय कामदयमक्षिणम्। प्रजापतिस्त्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्त्वर्द्धवा सौद॥१५॥

मासाः स्युर्नृषि श्रिताः। अयुमासानां प्रतिष्ठा यूष्मासि। इदमेतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुमनसम्। विश्वस्य मर्त्यो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपादधु कामदधुनश्चिन्तान्। प्रजापालित्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा
अयुमासाः स्य मासं श्रिताः। अहोरात्र्याः प्रतिष्ठा यूष्मासि। इदमेतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुमनसम्। विश्वस्य मर्त्यो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपादधु कामदधुनश्चिन्तान्। प्रजापालित्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा
साद॥७१॥

अहोरात्रे स्याऽयुमासं श्रिते। भूतस्य प्रतिष्ठे भवस्य प्रतिष्ठे। यूवयोरिदमेतः। विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सुमनसम्। विश्वस्य मर्त्यो विश्वस्य जनयितारः। तान् व उपादधु कामदधुनश्चिन्तान्। प्रजापालित्वा सादयति। तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा
पूष्णमास्यष्टकाऽमावास्याः॥ अत्रोदाः स्याद्वेदयो यूष्मासि। इदमेतः। विश्वं
साद॥७८॥

यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सृजामां विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिष्यः । तां व
उपदधे कामदध्या अक्षिणः । प्रजापालिस्त्वा सादधयि । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा

सौद॥११॥

राङ्गिषि बर्हती श्विरसृजपत्नी धनुषी । विश्वं भूतमभूतमर्जुना । लघोदमन्तः ।
विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सृजामां विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिष्यः । तां
लपदधे कामदध्यामक्षिणाम् । प्रजापालिस्त्वा सादधयि । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा

सौद॥१०॥

आजोऽसि सद्योऽसि । बलमसि आजोऽसि । देवानां धामामर्जुना
अमल्यस्त्वपोजाः । लघोदमन्तः । विश्वं यक्षं विश्वं भूतं विश्वं सृजामां
विश्वस्य भर्ता विश्वस्य जनयिष्यः । तां लपदधे कामदध्यामक्षिणाम् । प्रजापालिस्त्वा
सादधयि । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सौद॥९॥

॥ ६८ ॥ ममभय विहङ्ग : विहङ्ग । ममभय

[illegible]

॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

पतया रयौणाम्। अर्मुवः स्वः स्वाहो॥२३॥

विश्वे देवा भुवनस्य गोपाः। ते सर्वे सङ्कल्पः। इदं मे पावता वचः। वयं स्याम
विराडौ। सखाडौ स्वराडौ। अन्विः शोचिः। तपो ह्यो माः। अग्निः सोमो बृहस्पतिः।
अथाविष्णुं सजोषमा। इमा वधन् वं निरः। द्युभैवर्जिरेराजाम्। राडौ

[२]

रयौणाम्। अर्मुवः स्वः स्वाहो॥२५॥

उत्तरसत्त्वानः। यत्काम इदं ज्योतिर्मा। तन्मे समुप्यताम्। वयं स्याम पतया
शेषं अयम्। देवा निजरेकादशा निजययति० शः। उत्तरे भवत। उत्तरवर्णान्
पुंक्ति० शेषं अयम्। पुंक्ति० शेषं इति० शेषं अयम्। इति० शेषं अयम्।
अष्टावि० शेषं पुंक्ति० शेषं अयम्। पुंक्ति० शेषं अयम्। पुंक्ति० शेषं अयम्।
पुंक्ति० शेषः समवि० शेषं अयम्। समवि० शेषं अयम्। अष्टावि० शेषं अयम्।

पुंक्ति० शेषं अयम्॥२४॥

अथपरेऽवस्य नो देहि। अन्तर्मोवस्य श्रुतिष्वाः। प्र प्रदत्तात् तारिषः। ऊर्जं नो
धृष्टिं हिपदे चर्षिषदे। अथै पृथिवीपते। सोमं वीर्यां पते। त्वष्टः सप्तमयां पते।
विष्वावाशानां पते। मित्रं सत्यानां पते। वरुण धर्मणां पते॥२७॥

मरुतो गणानां पतयः। रुद्रं पर्शनां पते। इन्द्रोऽजसां पते। बृहस्पते ब्रह्मणस्पते।
आ रुचा रोचिरेऽहं स्वयमां रुचा रुचये रोचमानः। अतोऽन्यादः स्वयमरेहं। तस्मिन्
योनौ प्रजानौ प्रजायेय। वयं स्याम पतयो रयीणाम्। मूर्ध्नि वः स्वर्गः॥२८॥

[२]

सप्त ते अथ सप्तमयः सप्त जिह्वाः। सप्तरेवयः सप्त धाम प्रियाणि। सप्त होत्रा
अनुविह्वाना। सप्त योनीर्यपुणस्वा धृतानां प्राचीं दिक्। अग्निर्देवता। अग्निं स
द्विषां देवं देवतानामृच्छति। यो मोतस्य दिव्योऽग्निमदासति। दक्षिणा दिक्। इन्द्रो
देवता॥२९॥

[३]

इन्द्रं स विद्यां देवं देवतानामृच्छति। यो मृतस्यै विद्यां ज्ञेयमाप्तिं। यतीनां
 त्रिको सोमो देवतां। सोमं स विद्यां देवं देवतानामृच्छति। यो मृतस्यै
 विद्यां ज्ञेयमाप्तिं। उदीची त्रिको मित्रावरुणौ देवतां। मित्रावरुणौ स विद्यां देवो
 देवतानामृच्छति। यो मृतस्यै विद्यां ज्ञेयमाप्तिं॥३०॥

ऊर्वा त्रिको बृहस्पतिर्देवतां। बृहस्पतिः स विद्यां देवं देवतानामृच्छति।
 यो मृतस्यै विद्यां ज्ञेयमाप्तिं। इयं त्रिको अदितिर्देवतां। अदितिः स विद्यां
 देवो देवतानामृच्छति। यो मृतस्यै विद्यां ज्ञेयमाप्तिं। पुरुषो त्रिको स
 कामाक्ष्यमभयति॥३१॥

अस्यो जायतिः प्राण। अस्यो वह्निर आकन्दयितरपान। अस्यो वह्निः
 उषस्यमृषमश्रीय। अदेमसो ज्योतिरश्रीय। अदेमसोऽप्योऽश्रीय। वयं स्याम
 पतयो रथोणाम्। अर्भुवः स्वः स्वाहा॥३२॥

यत्तेऽचितं यद्विदं तै अथो यत् ऊनं यद्विदं तैऽतिरिक्तम् । आदित्यास्तदङ्गिरसिञ्च-
 त्रिष्वेते देवाश्चित्रिमापूरयन् । चित्रश्चाप्ते सञ्चितश्चास्यते । एतावाङ्श्चाप्ते
 मयाङ्श्चास्यते । लोकं पूर्णं त्विदं पूर्णम् । अथो सीद शिवा त्वम् । इन्द्रोऽथो त्वा
 ब्रह्मैतानि । अस्मिन् योनावसीषदन् ॥ ३३ ॥

तथा देवतायाऽङ्गिरस्त्वर्द्धेवा सीद । ता अस्य सृददोदसः । सोमङ् श्रौणानि
 पृक्षयः । जम् देवानां विषाः । विष्वा रोचने दिवः । तथा देवतायाऽङ्गिरस्त्वर्द्धेवा
 सीद । अथो देवा इदं देवाऽवद । ज्ञानो वृत्तवरोदिव । अप्ते होता न इदं ।
 अगन्म महो मनसा यविष्ठम् ॥ ३४ ॥

यो दीदय सानिद्धं स्वे द्यौः । चित्रमानं रोदसा अनङ्गो । स्वर्द्धेते विश्वतः
 प्रत्यञ्चम् । मयाकारं विदथस्य प्रसाधनम् । अथो होता पृथिवीम मतिमा
 त्वामन्स्य द्विविषः समानमिदम् । त्वा महो वृणते नरो नान्यं त्वम् । मन्यन्त्वा
 त्रिधा महि । मन्यन्ममिधामहि । अथो मन्यन्मदङ्गिरः ॥ ३५ ॥

देवान्देवायते यज। अग्निरेहि वाजिनं विभो। ददाति विश्ववरेषाभिः। अग्नी यये
स्वार्जवम्। स प्रीतो याति वर्यम्। इष ईं स्तोत्रम् आभर। पूर्वा दिवि पूर्वा अग्निः
पृथिव्याम्। पूर्वा विश्वा आषयीराविवेश। वैश्वानरः सहसा पूर्वा अग्निः। स नो
दिवो स पिबः पार्ति नक्तम्॥३३॥

[३]

अयं वाव यः पवते। सोऽग्निनाचिकेतः। स यत्माङ् पवते। नदस्य शिरः। अयं
यद्वैष्टेया। स दक्षिणः प्रश्नः। अयं यमत्यक्। नत्यृच्छम्। यद्वद्वद्वद्वः। स उत्तरः
प्रश्नः॥३७॥

अयं यश्चसंवति। नदस्य समञ्चनं च प्रसारणं च। अयो समदेवास्य सा। स
हे वा अस्मै स कामः पद्यते। यत्कामो यजते। योऽग्निं नाचिकेतं चिनुते। य उ
चैनमेव वेद। यो हे वा अग्निनाचिकेतस्याऽऽयतनं प्रतिष्ठा वेद। आयतनवान्भवति।
गच्छति प्रतिष्ठाम्॥३८॥

हिरण्यं वा अश्वनाचिकेतस्याऽऽयतनं प्रतिष्ठा। य एवं वेद। आपतनवान्भवति।
गच्छति प्रतिष्ठाम्। यो ह वा अश्वनाचिकेतस्य शरीरं वेद। सशरीर एव स्वर्ग
लोको भवति। हिरण्यं वा अश्वनाचिकेतस्य शरीरम्। य एवं वेद। सशरीर एव स्वर्ग
लोको भवति। अथो यथा केचन उक्तं मोक्षार्त्ता॥३९॥

एवमेव स तेजसा यथासा। अस्मिंश्च लोकैर्मन्त्रिभ्यश्च भवति। उरवो ह
वै नामते लोकाः। योऽवरेणाऽऽदित्यम्। अथ हैते वरीयांसो लोकाः। य
परैणाऽऽदित्यम्। अन्तवन्तः ह वा एष क्षयं लोकं जयति। योऽवरेणाऽऽदित्यम्।
अथ हैषोऽन्तमपरमक्षयं लोकं जयति। यः परैणाऽऽदित्यम्॥४०॥

अन्तः ह वा अपारमक्षयं लोकं जयति। योऽग्निं नाचिकेतं चिन्ते। य उ
चैन्मेव वेद। अथो यथा रथं लिङ्मक्षसी पर्यवर्तमाने प्रत्यपूषते। एवमहोरात्रे
प्रत्यपूषते। नास्याहोरात्रे लोकमाप्नुतः। योऽग्निं नाचिकेतं चिन्ते। य उ चैन्मेव
वेद॥४१॥

[७]

उशान् ह वै वाजश्रवसः सर्वदेसं ददौ । तस्य ह नचिकेतो नाम पुत्र आसि ।
तॄ ह कृमोरः सन्तमो दक्षिणाम् नीयमानाम् श्रद्धाऽऽविब्रव । स हौवाच ।
तव कस्मै मां दास्यस्यति । द्वितीयं त्वीयम् । तॄ ह परीत उवाच । मूलवै त्वा
ददामि । तॄ ह स्माल्यते वागभिब्रुवति ॥ ४२ ॥

गौतम कृमोरमिति । स हौवाच । परे ह मूलोर्गहनम् । मूलवै वै त्वाऽदामिति ।
तं वै प्रवसन् गन्तासीति हौवाच । तस्य स्म तिस्रो रात्रोरनाश्वान् ह वै वसतान् ।
स यदि त्वा पृच्छते । कृमोरं कति रात्रोरवाश्वमिति । तिस्र इति प्रतिब्रूतान् । किं
प्रथमा॑ रात्रिमाश्व इति ॥ ४३ ॥

प्रजां त इति । किं द्वितीयमिति । पशूँस्ते इति । किं तृतीयमिति । सार्धकृत्यां
त इति । तं वै प्रवसन् जगाम । तस्य ह तिस्रो रात्रोरनाश्वान् ह वै उवास । तमगन्त्य
पपच्छ । कृमोरं कति रात्रोरवाश्वमिति । तिस्र इति प्रत्युवाच ॥ ४४ ॥

किं प्रथमाः गतिमाशा इति। प्रजा ते इति। किं द्वितीयाति। पशूँस्त
इति। किं तृतीयाति। सार्यकृत्या ते इति। नमस्तु अस्य भगव इति होवाच।
वरं वर्णाञ्जलिं। पितरमेव जीवन्मयानाति। द्वितीयं वर्णाञ्जलिं॥४५॥

इष्टापूर्तयोर्मण्डितं षड्विंशतिं होवाच। तस्मै हौतमग्निं नाचिकेनर्मुवाच। ततो
वै तस्युष्टापूर्ते ना ऋषये। नास्युष्टापूर्ते ऋषये। यौऽग्निं नाचिकेनं चिन्तये। य उ
वैनमेव वेदं। तृतीयं वर्णाञ्जलिं। पुनर्मन्यामऽपचिन्तं षड्विंशतिं होवाच। तस्मै हौतमग्निं
नाचिकेनर्मुवाच। ततो वै सोऽप पुनर्मन्यमजयत्॥४६॥

अप पुनर्मन्यं जयति। यौऽग्निं नाचिकेनं चिन्तये। य उ वैनमेव वेदं। प्रजापतिर्वै
प्रजाकामस्तपोऽनयत्। स द्विरप्यमर्दस्यत्। तदग्नौ प्रास्यत्। तदस्मै नाच्छदयत्।
तद्वितीयं प्रास्यत्। तदस्मै नैवाच्छदयत्। तत्तृतीयं प्रास्यत्॥४७॥

तदस्मै नैवाच्छदयत्। तदाग्नयेव द्वेद्व्युद्यौ वैश्वानरे प्रास्यत्। तदस्मा
अच्छदयत्। तस्माद्विरप्यं कनिष्ठं धनानाम्। भृञ्जितियेनमम्। द्वेद्व्युजः॥४८॥

स वै तमेव नाविन्दत। यस्मै तां दक्षिणामनूयत। तां स्वयैव हस्तय
दक्षिणायानयत। तां प्रत्युद्धेत॥४८॥

दक्षाय त्वा दक्षिणां प्रतिगृह्णामाति। सोऽदक्षते दक्षिणां प्रतिगृह्ण। दक्षते
ह वै दक्षिणां प्रतिगृह्ण। य एवं वेद। एतद्ध स्म वै तदिष्टा*सो वाजश्वसा
गतमाः। अयानूदक्ष्या दक्षिणां प्रतिगृह्णति। उभयेन वयं दक्षिणामह एव दक्षिणां
प्रतिगृह्णति। तैऽदक्षन्त दक्षिणां प्रतिगृह्ण। दक्षते ह वै दक्षिणां प्रतिगृह्ण। य एवं
वेद। प ह्यस्य धीमानति॥४९॥

[८] त* ह्येतमेकं पशुबन्ध एवोत्तरवेद्यां विन्दते। उत्तरवेदिसंमित एवा०यिरिति
वदन्तः। तत्र तथा कुर्यात्। एतमग्निं कामेन व्यधयेत्। स एनं कामेन व्यहः।
कामेन व्यधयेत्। सोम्य वावैनमव्यरे विन्वीत। यत्र वा भूमिष्ठा आर्हन्त्या ह्येयन्ते।
एतमग्निं कामेन समधयेत्। स एनं कामेन समहः॥५०॥

कामेन समर्थयति। अथ हैनं पुरुरवयः। उत्तरवेद्यामेव सञ्चिद्यमचिन्वत। ततो वै तेलविन्दन्त प्रजाम्। अमि स्वर्गं लोकमजयम्। विन्दत एव प्रजाम्। अमि स्वर्गं लोकं जयति। यौऽपि नाचिकेन चिन्ते। य उ चैनमेव वेद। अथ हैनं वायुरेभृद्विक्रमः॥५१॥

यथान्यसमेवोपदधे। ततो वै स एतमभृद्विक्रमार्थे। यामिदं वायुरेभृद्वः। यौऽपि नाचिकेन चिन्ते। य उ चैनमेव वेद। अथ हैनं गोबली वाष्पः पशुकामः। पाङ्गमेव चिको। पञ्च पुरस्तात्॥५२॥

पञ्च दक्षिणातः। पञ्च पश्चात्। पञ्चोत्तरतः। एकां मय्यौ। ततो वै स सहस्रं पशूनाप्राति। यौऽपि नाचिकेन चिन्ते। य उ चैनमेव वेद। अथ हैनं प्रजापतिर्यजुष्मकामो यशस्कामः प्रजननकामः। विवर्तमेव चिको॥५३॥

सप्त पुरस्तात्। तिस्रो दक्षिणातः। सप्त पश्चात्। तिस्र उत्तरतः। एकां मय्यौ। ततो वै स पशो ज्येष्ठमप्राति। एतां प्रजातिं प्राजायत। यामिदं प्रजाः प्रजायन्ते।

त्रिवृद्धं त्र्यष्टमम्। माता पिता पुत्रः॥५४॥

त्रिवृत्पुत्रजननम्। उपस्थो योनिर्मध्यमा। पृथगो त्र्यष्टममाप्नोति। पुत्रं प्रजातिं
प्रजायते। यामिदं प्रजाः प्रजायन्ते। योऽग्निं नाचिकेतं चिन्तते। य उ चैवममेव वेद। स
अथ हेनमिन्द्रो त्र्यष्टमकामः। ऊर्ध्वं एवोपदधे। ततो वै स त्र्यष्टममाच्छते॥५५॥
त्र्यष्टमं गच्छति। योऽग्निं नाचिकेतं चिन्तते। य उ चैवममेव वेद। स
हेनमममावाहित्यः स्वर्गकामः। प्रार्थारोवोपदधे। ततो वै सोऽग्निं स्वर्गं लोकमजयते। स
अग्निं स्वर्गं लोकं जयति। योऽग्निं नाचिकेतं चिन्तते। य उ चैवममेव वेद। स

यदोच्छते॥५६॥

तेजस्वी यशस्वी ब्रह्मवर्चसी स्यामिति। प्राङ्गदोर्गैर्विष्वयादृष्टमपुनः। येयं
तेजस्वी यशस्वी ब्रह्मवर्चसेनति। तेजसा यशसा ब्रह्मवर्चसेनति। तेजस्व्येव
यशस्वी ब्रह्मवर्चसी भवति। अथ यदोच्छते। मयिष्ठं मे श्रद्धयान्ते। मयिष्ठा
दक्षिणा नयेयुमिति। दक्षिणासु नोयमानासु प्राच्यहो प्राच्यहोति प्राचीं रजसाणा॥

वेत्ताऽऽज्यस्य स्वाहेति स्रुवणापहृत्याऽऽहवन्तीयं चर्हयान् ॥५७॥

भूयिष्ठमेवाम्मं श्रद्धयते। भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्ति। पुरीषमप्यया।
 चितिकैतान्नमन्मिषय। अग्निं प्रणीयौपसमाधाय। चतस्रं पुन आर्हतीर्जहोति।
 त्वमग्ने कुरु इति शतकद्रुपस्य रूपम्। अथाविष्णु इति वसोधायाः। अथपुन
 इत्यथहोमः। सप्त ते अग्ने सन्निधुः सप्त त्रिहो इति विश्वधाः ॥५८॥

[१]—
 यं प्रथमानिषकमप्यदधाति। इमं तथा लोकमपि न चयति। अथो या अस्मिन्नलोक
 देवताः। तासां सार्यज्यः सलोकतामाप्नोति। यं द्वितीयमप्यदधाति। अथो या अन्तरिक्षलोक
 देवताः। तासां सार्यज्यः सलोकतामाप्नोति। यं तृतीयमप्यदधाति। अम् तथा
 लोकमपि न चयति ॥५९॥

अथो या अर्मुष्मिन्नलोक देवताः। तासां सार्यज्यः सलोकतामाप्नोति। अथो

या अमूर्तिरा अष्टादश। य एवाम्नी उरवश्च वरीयारसश्च लोकाः। तानेव
 तान्मूर्तिमजयति॥ कामचारो ह वै वा अस्योर्कषं च वरीयःसु च लोकेषु भवति।
 योऽग्निं नाचिकेतं चिन्तते। य उ चैवममेव वेद। संवत्सरो वा अभिनाचिकेतः।
 तस्य वसन्तः शिरः॥६०॥

श्रीष्मो दक्षिणः पक्षः। वरषा उत्तरः। शरत्पृष्ठम्। मासाः कर्मकाराः। अहोरात्रे
 शतकदीयम्। पर्जन्यो वसोधरा। यथा वै पर्जन्यः सर्वं ह वैष्टा। प्रजाभ्यः
 सर्वान्कामान्भूमयति। एवमेव स तस्य सर्वान्कामान्भूमयति। योऽग्निं
 नाचिकेतं चिन्तते॥६१॥

य उ चैवममेव वेद। संवत्सरो वा अभिनाचिकेतः। तस्य वसन्तः शिरः। श्रीष्मो
 दक्षिणः पक्षः। वरषाः पृष्ठम्। शरदुत्तरः पक्षः। हेमन्तो मध्यम्। पूर्वपक्षाश्चिन्तयः।
 अपरपक्षाः पूर्वपक्षम्। अहोरात्राणीष्टकाः। एष वाव सोऽग्निरेभिमयः पुनर्वावः।
 अभिमयो ह वै पुनर्वावो भूत्वा। स्वर्गं लोकमिति। आदित्यस्य सार्य्यम्। योऽग्निं

देवेभ्यो वै स्वर्गा लोकस्त्रियोगवत् । तं प्रजापतिमर्षवत् ।
 स्वर्गो वै नो लोकस्त्रियोगः । तं यदाकरोमिहोच्छ्रितम् ॥१॥

देवः । पूर्वं देवा अपरेण प्रजापानौ । इत्यवदुः स्विष्टम् ॥१॥
 त्रिराजाम् । यज्ञो यथायुषं यज्ञः । आपो मदा आदिपश्यामि । ऐश्वर्यं भवति यो
 नोऽद्यान्मतिरन्विदन्मते त्वम् । कामो भूतस्य कामस्तदयो । ब्रह्म जज्ञानं प्रिया
 ऐश्वर्यं वा अङ्गिरस्तमोऽयम् । तं काममयो । आशानां वा विश्वा आशाः । अर्जु
 ॥ तृतीयः पञ्चः ॥

॥ इति कथयार्जुनोदीयतृतीय काठके द्वितीयः पञ्चः समाप्तः ॥२॥

नाचिकेतं चित्रम् । य उ चैनमेव वेदम् ॥३॥

तं यदाकर्मिणोऽपि विन्दते। तमिदमिदं विन्दते।
तदिदमिदमिदं विन्दते। एतदाह वै नाम। ता इदं इत्याचक्षते परोक्षेण।
परोक्षप्रिया इव हि देवाः॥२॥

तमाशां ऽब्रवीत्। प्रजापत आशया वै श्राम्यसि। अहम् वा आशां ऽस्मि। मां
नृ यजस्व। अथ ते संत्यः कामो भविष्यति। अर्नृ स्वर्गं लोकं वेभ्यस्यसीति।
स एतममथै कामाय पुरोडाशमष्टाकपाठं निरवपत्। आशायै चक्रम। अर्नृमत्यै
नृ यजस्व। अथ ते संत्यः कामो भविष्यति। अर्नृ स्वर्गं लोकं वेभ्यस्यसीति।
तं कामो ऽब्रवीत्। प्रजापते कामेन वै श्राम्यसि। अहम् वै कामो ऽस्मि। मां
स्वाहो प्रजापतये स्वाहो॥ स्वर्गाय लोकाय स्वाहो ऽमथै स्वाहो ऽस्यायै स्वाहो॥३॥
उ चैनदेव वेद। सोऽत्र ब्रूहीति। अमथै कामाय स्वाहो ऽस्यायै स्वाहो॥ अर्नृमत्यै
वा अस्या ऽस्या भवति। अर्नृ स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन द्विविधा यजते। य
चक्रम। ततो वै तस्य संत्या ऽस्या ऽभवत्। अर्नृ स्वर्गं लोकमविन्दत्। संत्या ह
स एतममथै कामाय पुरोडाशमष्टाकपाठं निरवपत्। आशायै चक्रम। अर्नृमत्यै
नृ यजस्व। अथ ते संत्या ऽस्या भविष्यति। अर्नृ स्वर्गं लोकं वेभ्यस्यसीति।
तमाशां ऽब्रवीत्। प्रजापत आशया वै श्राम्यसि। अहम् वा आशां ऽस्मि। मां

चैतदेव वेदं। सोऽत्र वर्तते। अथ ते सत्या यज्ञो भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं वेदस्यसीति। स
 तं यज्ञोऽब्रवीत्। प्रजापते यज्ञेन वै श्राम्यसि। अहम् वै यज्ञोऽसिम्। मां नृ
 स्वाहो॥ प्रजापतये स्वाहो॥ स्वर्गाय लोकाय स्वाहोऽयम्। त्विष्टकृते स्वाहेति॥५॥
 चैतदेव वेदं। सोऽत्र वर्तते। अथ ते सत्या यज्ञो भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ
 त्वा ततो वै तस्य ब्रह्मणवान् यज्ञोऽभवत्। अर्जु स्वर्गं लोकमविन्दत्। ब्रह्मणवान् ह वा
 एतमथ्ये कामाय पुरोडाशमष्टाकपात्रं निरवपत्। ब्रह्मणे चक्रम। अर्जुमन्यै चक्रम।
 यजस्व। अथ ते ब्रह्मणवान् यज्ञो भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं वेदस्यसीति। स
 तं ब्रह्मोऽब्रवीत्। प्रजापते ब्रह्मणा वै श्राम्यसि। अहम् वै ब्रह्मोऽसिम्। मां नृ
 स्वाहो॥ प्रजापतये स्वाहो॥ स्वर्गाय लोकाय स्वाहोऽयम्। त्विष्टकृते स्वाहेति॥४॥
 चैतदेव वेदं। सोऽत्र वर्तते। अथ ते सत्या यज्ञो भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य
 वा अस्य कामो भवति। अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य
 चक्रम। ततो वै तस्य सत्याः कामोऽभवत्। अर्जु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्या ह

एतमभये कामाय पुरोडाशमष्टाकपाठं निरवपत्ते। यज्ञाय वक्रम्। अर्जुमन्ये वक्रम्। ततो वै तस्य संन्या यज्ञोऽभवत्। अर्जुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ वै न देवं यज्ञो भवति। अर्जुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ वै न देवं वेद। सोऽत्र ज्ञेहति। अभये कामाय स्वाहा यज्ञाय स्वाहा। अर्जुमन्ये स्वाहा। प्रजापतये स्वाहा॥ स्वायिष स्वाहा॥ लोकाय स्वाहा॥ इत्येकं स्विष्टकृते स्वाहेति॥६॥

तमापांऽष्टिवन्। प्रजापतेऽप्यु वै सर्वे कामाः श्रिताः। वयम् वा आपः स्मः। अस्माद्य यज्ञस्व। अथ त्वयि सर्वे कामाः श्रियन्ते। अर्जुं स्वर्गं लोकं वेदस्यसीति। स एतमभये कामाय पुरोडाशमष्टाकपाठं निरवपत्ते। अष्टाश्रकम्। अर्जुमन्ये वक्रम्। ततो वै तस्मिन्सर्वे कामा अश्रयन्त। अर्जुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य अस्मिन्कामाः श्रयन्ते। अर्जुं स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ वै न देवं वेद। सोऽत्र ज्ञेहति। अभये कामाय स्वाहा॥ स्वायिष स्वाहा॥ अर्जुमन्ये स्वाहा॥ प्रजापतये स्वाहा॥ स्वायिष स्वाहा॥ लोकाय स्वाहा॥ इत्येकं स्विष्टकृते स्वाहेति॥७॥

तमग्निर्बलिमानब्रवीत् । प्रजापतेऽग्रे वै बलिमते सर्वाणि भूतानि बलिः ।

देहिन्ति । अहम् वा अग्निर्बलिमानस्मि । मां नृ यजस्व । अथ ते सर्वाणि भूतानि बलिः देहिष्यन्ति । अर्न स्वर्गं लोकं वेष्ट्यसीति । स एतमग्रे कामय ।

पुरोडाशमष्टाकपादं निरवपत् । अग्रेयं बलिमते यक्रम । ततो वै तस्मै सर्वाणि भूतानि बलिमहेरन् । अर्न स्वर्गं लोकमविन्दत् । सर्वाणि ह वा अस्मै भूतानि बलिः देहिन्ति । अर्न स्वर्गं लोकं विन्दति । य एतेन हविषा यजते ।

य उ वै नदेवं वेद । सोऽन्नं ब्रूहीति । अग्रेयं कामय स्वाहोऽग्रे बलिमते स्वाहोः ।

अर्नमन्युः स्वाहो प्रजापतये स्वाहो । स्वागि य लोकय स्वाहोऽग्रे निरवपत् । अर्नमन्युः स्वाहो प्रजापतये स्वाहो । अर्न स्वर्गं लोकं वेष्ट्यसीति । स एतमग्रे कामय । पुरोडाशमष्टाकपादं निरवपत् ।

स्वाहेति ॥ ८ ॥

अग्निर्विन्दुं चक्रम्। अर्जुमन्यै चक्रम्। ततो वै तस्य संन्याऽग्निर्वित्तिरभवत्। अर्जु-
 स्वर्गं लोकं भविन्दत्। संन्या इ वा अस्याग्निर्वित्तिर्भवत्। अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दत्।
 य एतेन हविषा यजते। य उ वै न देवं वेद। सोऽन्नं जेहोति। अग्नये कामाय
 स्वाहाऽग्निर्विन्दुं स्वाहा॥ अर्जुमन्यै स्वाहा॥ प्रजापतये स्वाहा॥ स्वर्गाय लोकाय
 स्वाहाऽग्नये स्वाहेत्येकं वे स्वाहेति॥१॥

ता वा एताः सं स स्वर्गस्य लोकस्य द्वारः। दिवः श्वेनयोऽग्निर्वित्तयो नाम्। आशा॥
 प्रथमा रक्षति। कामाग्निर्विन्दुं स्वाहा॥ ब्रह्मं पृथिव्याम्। यज्ञश्चतुर्थ्याम्। आपः पञ्चम्याम्।
 अग्निर्वित्तिमन्यवष्टमम्। अग्निर्वित्तिः सप्तम्याम्। अर्जु इ वै स्वर्गं लोकं विन्दत्।
 कामवायौऽस्य स्वर्गं लोकं भवति। य एताग्निर्वित्तिर्भवत्। य उ वै ना एव वेद।
 तास्वविन्देति। पृष्ठोद्दिवा दद्यात्कः स वा। त्रिषु चाऽऽमासः समुद्धे॥१०॥

[२]— तपसा देवा देवतामयं आयता। तपसा रैषयः स्वर्गं विन्दन्। तपसा

संप्रदायार्थदामरातीः। येनैव विश्वं पारिमर्तं यदस्ति। प्रथमेनैव हृविषा
विधेम। स्वयम् ब्रह्म परमं तपो यत्। स एव पुनः स पिता स माता। तपो
है प्रथमं सन्धर्मा। श्रद्धया देवो देवत्वमश्नोते। श्रद्धा प्रतिष्ठा लोकस्य
देवो॥११॥

सा नो र्विषाणोप यज्ञमागाते। कामवशमात्मनं दृढेना। श्रद्धा देवो प्रथमजा
ऋतस्य। विश्वस्य भर्ता जगतः प्रतिष्ठा। तां श्रद्धां हृविषा यजामहे। सा
नो लोकममृतं दधाति। इक्षाना देवो भुवनस्याधिपती। आगाधस्य हृविषिदं
र्विषाणाम्। यस्माद्देवा जज्ञिरे भुवनं च विश्वं। तस्मै विधेम हृविषा धृतम्॥१२॥

यथा देवैः सधुमादं मदेम। यस्य प्रतिष्ठोर्वन्तरिक्षम्। यस्माद्देवा जज्ञिरे भुवनं
च सर्वं। तज्जस्यमवर्द्धप यज्ञं न आगाते। ब्रह्माऽऽर्हतीकपमोदमानम्। मनसो वशो
सर्वमिदं कर्मव। नान्यस्य मनो वशमन्विषाय। मीमाहि देवः सदैमः सदैवियान्।
स नो र्विषाण उप यज्ञमागाते। आर्कंतीनामधिपतिं चेतसां च॥१३॥

स्विष्टम् ॥१४॥

सङ्कल्पयति देवं विपश्चिम् । मनो राजानमिह वधयन्तः । उपह्वेय
 समूहो स्यात् । चरुं पवित्रं विरतं पुराणम् । येन पूज्ययति दुष्कृतानि । तेन
 पवित्रेण शङ्कनं पूजः । अति पाप्मानमयति नरम् । लोकस्य हारमन्त्रिमन्त्रिविषम् ।
 ज्योतिष्मद्भक्तमानं महेस्वरम् । अमृतस्य धारां ब्रह्मा द्रोहमानम् । चरुं नो लोक
 सुखिनं दधाति । अग्निमूर्ध्ना भुवः । अर्धं नोऽद्यानमतिरिचदन्मते नमः । हव्यवाहः

[३]—
 देवेभ्यो वै स्वर्गो लोकस्त्रियोगवत् । ते प्रजापतिमर्षवन् । प्रजापते
 स्वर्गो वै नो लोकस्त्रियोगवत् । तमन्विच्छति । तं यज्ञकर्मिणमन्विच्छत ।
 तं यज्ञकर्मिणमन्विच्छत । तमन्विच्छत । तमन्विच्छत । तमन्विच्छत । तमन्विच्छत ।
 तदिष्टीनामिहैवम् । पृथ्व्या ह वै नाम । ता इष्टय इत्याचक्षते परोक्षेण ।
 परोक्षेण ह वै देवाः ॥१५॥

तं तपोऽब्रवीत् । प्रजापते तपसा वै श्राम्यसि । अहम् वै तपोऽस्मि । मां न

यजस्व। अथ ते सत्यं तपो भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं वेक्ष्यसीति। स
 एतन्मात्रेयमष्टाकपात्रं निरवपत्। तपसे चक्रम। अर्जुमन्यै चक्रम। ततो वै तस्य
 सत्यं तपोऽभवत्। अर्जु स्वर्गं लोकमभिवन्दत्। सत्यं ह वा अस्य तपो भवति।
 अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र
 ब्रह्मति। अथ ये स्वाहो तपसे स्वाहो॥ अर्जुमन्यै स्वाहो॥ प्रजापतये स्वाहो॥ स्वर्गाय
 लोकाय स्वाहोऽयम् स्विष्टकृते स्वाहेति॥१६॥

तः श्रुत्वाऽब्रवीत्। प्रजापते श्रुत्या वै श्राम्यसि। अहम् वै श्रुत्वाऽसि। मां
 नृ यजस्व। अथ ते सत्या श्रुता भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं वेक्ष्यसीति। स
 एतन्मात्रेयमष्टाकपात्रं निरवपत्। श्रुत्या चक्रम। अर्जुमन्यै चक्रम। ततो वै तस्य
 सत्या श्रुताऽभवत्। अर्जु स्वर्गं लोकमभिवन्दत्। सत्या ह वा अस्य श्रुता भवति।
 अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेद। सोऽत्र
 ब्रह्मति। अथ ये स्वाहो श्रुत्या स्वाहो॥ अर्जुमन्यै स्वाहो॥ प्रजापतये स्वाहो॥ स्वर्गाय
 लोकाय स्वाहोऽयम् स्विष्टकृते स्वाहेति॥१७॥

तं संन्यमज्जतीति। प्रजापते संन्ये वै श्राम्यसि। अहम् वै संन्यमसि। मां नृ यजस्व। अथ ते संन्यं संन्यं भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं वेक्ष्यसीति। स एतन्माद्येयमष्टाकपाळं निरवपत्। संन्यायं चक्रम। ततो वै तस्य संन्यं संन्यं संन्यमभवत्। अर्जु स्वर्गं लोकमविन्दत्। संन्यं ह वा अस्य संन्यं भवति। अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेदं। सोऽत्र वर्तते। अथ ये स्वाहो संन्यायं स्वाहो॥ अर्जुमन्यै स्वाहो प्रजापतये स्वाहो॥

॥१८॥

तं मनोऽब्रवीत्। प्रजापते मनसा वै श्राम्यसि। अहम् वै मनोऽस्मि। मां नृ यजस्व। अथ ते संन्यं मनो भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं वेक्ष्यसीति। स एतन्माद्येयमष्टाकपाळं निरवपत्। मनसे चक्रम। अर्जुमन्यै चक्रम। ततो वै तस्य मनोऽभवत्। अर्जु स्वर्गं लोकमविन्दत्। संन्यं ह वा अस्य मनो भवति। अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैनदेवं वेदं। सोऽत्र वर्तते। अथ ये स्वाहो मनसे स्वाहो॥ अर्जुमन्यै स्वाहो प्रजापतये स्वाहो॥ स्वर्गियं वर्तते।

लोकस्य स्वाहाऽयम् स्विकृत्ये स्वाहेति ॥१९॥

तं चरणमवतीते। प्रजापते चरणेन वै श्लाघ्यसि। अहम् वै चरणमस्मि। मां नु यजस्व। अथ ते सत्यं चरणं भविष्यति। अर्जु स्वर्गं लोकं वेदस्यसीति। स एतन्मात्रेयमष्टाकपात्रं निरवपते। चरणाय चक्रम। अर्जुमन्यै चक्रम। ततो वै तस्य सत्यं चरणमभवत्। अर्जु स्वर्गं लोकमविन्दत्। सत्यं ह वा अस्य चरणं भवति। अर्जु स्वर्गं लोकं विन्दति। य एतेन हविषा यजते। य उ चैवदेवं वेद। सोऽत्र ब्रूहीति। अयम् स्वाहा चरणाय स्वाहा। अर्जुमन्यै स्वाहा प्रजापतेय स्वाहा॥

स्वर्गाय लोकस्य स्वाहाऽयम् स्विकृत्ये स्वाहेति ॥२०॥

ता वा एताः पञ्च स्वर्गस्य लोकस्य द्वारः। अपाया अर्जुनितयो नाम। तपः प्रथमा रक्षति। श्रद्धा द्वितीया। सत्यं तृतीया। मनश्चतुर्थी। चरणं पञ्चमी। अर्जु ह वै स्वर्गं लोकं विन्दति। कामेवयोऽस्य स्वर्गं लोकं भवति। य एतानिमेतिभ्युजते। य उ चैना एव वेद। तास्वन्विष्टि। पृष्टोद्वेगा दद्यात्कः स वा। त्रिभ्यै चाऽऽमांश्च समुद्यौ ॥२१॥

एतैरधिवादमपाजयते। अथो विषं पाप्मानम्। स्वययौ। एताभ्याऽभ्युति।
अधिवृत्तं जयति। अथो विषं पाप्मानम्। स्वयति। एतैरभि विन्वीत स्वर्गकामः।
एतैरयुष्कामः। प्रजापृष्कामो वा॥२५॥

पुनस्तदादृष्टादोतामर्मदंश्चर्मपदयति यावत्पदम्। हृदयं यजिषी पत्न्यौ वा।
दोष्णोतः प्राञ्च चतुरदोतामर्म। पञ्चददंश्च पञ्चदोतामर्म। उत्तरतः प्राञ्च
षड्दोतामर्म। उपरिष्टात्प्राञ्चः समदोतामर्म। हृदयं यजिषि पत्न्यौ वा। यथावकाशं
अहन्। यथावकाशं प्रतिग्रहौष्ठिकं पूणाञ्च। सर्वा हस्त्येता देवताः प्रीता अमीष्टा।
भवन्ति॥२६॥

सदेवमभि विनते। रथसन्निगतश्चेत्यः। वज्रो वै रथः। वज्रौव पाप्मानं आर्वेत्
स्वयति। पृश्नः सन्निगतश्चेत्यः। एतावान् वै रथः। यावत्पृश्नः। रथसन्निगतमेव विनते।
हृममेव लोकं पृथ्व्यन्तर्निजयति। अथो अभिष्टोमन्॥२७॥
अन्तरिक्षमवस्थेन। स्वयतिराजेषां। सर्वाञ्जिकानदोतेन। अथो संजेषां। वयो

દક્ષિણા વરૂૈ સ્પૃગાતિ । આત્મા હિ વરઃ । પૂર્વાવશાતેદક્ષિણા દદાતિ ।
પૂર્વાવશા વા કુતઃ સ્વર્ગા જોકઃ । પ્ર સ્વર્ગ જોકમાપાતિ ॥ ૨૮ ॥

અસાવાદિત્ય પૂર્વાવશઃ । અર્મમેવાઽહિત્યમાપાતિ । શત દદાતિ । શતાર્થઃ
પૂર્વઃ શતેત્ક્રિયઃ । આર્ય્યવેદિય પ્રતિભિષતિ । સદૃષ દદાતિ । સદૃષસમિન્નઃ
સ્વર્ગા જોકઃ । સ્વર્ગસ્ય જોકસ્યાપિમિતિત્ય । અન્નિવેશક દક્ષિણા દદાતિ । સર્વાણિ
વયાંતિ ॥ ૨૯ ॥

સર્વસ્યાઽઽત્યૌ સર્વસ્યાવકૃષ્ટૌ । યદિ ન વિન્દત । મન્થાનતો વતો દદાતોદનન
વા । અશ્વતે તં કામમૌ યસ્મૈ કામાયાશિશ્ચયતૌ । પૃથૈદૌ જ્વન્તવર્તી દદાતૌ । સા
હિ સર્વાણિ વયાંતિ । સર્વસ્યાઽઽત્યૌ । સર્વસ્યાવકૃષ્ટૌ ॥ ૩૦ ॥

હિંસય દદાતિ । હિંસયજ્યોતિરેવ સ્વર્ગ જોકમતિ । વાસો દદાતિ । તેનાઽઽત્યઃ
પ્રતિરતૌ । વેદિગૃતીય યજત । ત્રિવંશ્યા હિ દેવાઃ । સ સત્યમશિષિ વિનતૌ । તદેતત્પૃથૈવ
શાક્ષાં શંયાતૌ । નેતરેષુ યજેર્ષ । યા દૈ વૈ વર્ણરેદોર્ગૈનનૃસવનં તપસ્યિતેવ્યાનં વેદ ॥ ૩૧ ॥

एव्यति प्रजया पृथग्भिः । उभैनं सोमप्रायो नमति । एते वै चर्वरेहोतरोऽनृसव न
 तपयितव्याः । ये ब्राह्मणा बर्हिविदः । तेभ्यो यदक्षिणा न नयूते । दृष्टिष्टं स्यात् ।
 अग्निमस्य वृञ्जीरन् । तेभ्यो यथाश्रद्धं दद्यात् । त्विष्टमवैतत्किंयते । नाभ्याग्निं
 वृञ्जीते ॥ ३२ ॥

हिरण्येष्टका भवति । यावद्वैतममङ्गीरिक्काण्डं यज्ञपकषा समितम । तेजो
 हिरण्यम् । यदि हिरण्यं न विन्देत् । शर्कया अंका उपदद्यात् । तेजो धृतम् ।
 सतेजसमेवाग्निं विनृते । अग्निं त्विन्वा सौत्रामण्या यजेत् नृजावकण्या वा । वीर्येण
 वा एष व्यूष्यते । योऽग्निं विनृते ॥ ३३ ॥ यावदेव वीर्यम् । तदस्मिन्दधाति । ब्रह्मणः
 सार्युज्यं सलोकतामाप्नोति । एतासामेव देवतानां सार्युज्यम् । सार्विन्ना
 समानलोकतामाप्नोति । य एतमग्निं विनृते । य उ चैनमेव वेद । एतदेव सार्विन्ना
 ब्राह्मणम् । अथाग्निं नाविक्तेते ॥ ३४ ॥

यथात्मने यच्च मत्सुम्। यच्च प्राणिने यच्च न। सर्वान्ता इहकाः कृत्वा। उप
कामदया दय। तेनरेषणा तेन ब्रह्मणा। तथा देवतयाऽहिरस्वर्द्धवा सीद। सर्वः
त्रियः सर्वान्पुंसः। सर्वं न क्षीपुमं वं यत। सर्वान्ताः। यावन्तः पारसवो
मूर्धः॥३५॥

सङ्गिता देवमायया॥ सर्वान्ताः। यावन्त ऊर्धाः पशूनाम्। पृथिव्या पृथिवीर्देवाः।
सर्वान्ताः। यावन्तीः सिकताः सर्वाः। अप्सवन्तश्च याः श्वेताः। सर्वान्ताः। यावन्तीः
षाक्या धन्यै। अस्यां पृथिव्यामधि॥३६॥

सर्वान्ताः। यावन्तोऽश्मानोऽस्यां पृथिव्याम्। प्रतेष्टाम् प्रतीष्टिताः। सर्वान्ताः।
यावन्तीर्वीर्यः सर्वाः। त्रिष्टिताः पृथिवीमर्ज। सर्वान्ताः। यावन्तीरोषधीः सर्वाः।
त्रिष्टिताः पृथिवीमर्ज। सर्वान्ताः॥३७॥

यावन्तो वनस्पतयः। अस्यां पृथिव्यामधि। सर्वान्ताः। यावन्तो ग्राम्याः पशवः
सर्व। आरण्याश्च ये। सर्वान्ताः। ये द्विपादश्चतुर्विपादः। अपाद उदरस्येर्ष्याः।

सर्वं विद्यां विद्यां यच्चान्तरं प्रतिष्ठितम् । सर्वान्ता इष्टकाः कल्पाः ३५
कामदया दया । तेन विद्या तेन ब्रह्मणा । तथा देवतायाऽपि विद्यायाः साक्षात् । अन्तरिक्ष
वै कर्तव्यम् । यच्चान्तरं प्रतिष्ठितम् । सर्वान्ताः । अन्तरिक्षा यः प्रजाः ॥ ४१ ॥

(ନିମ୍ନଲିଖିତ-ସ୍ତମ୍ଭରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମୀଙ୍କ ନାମ ଲେଖନ୍ତୁ) : ୫୫ : ସ୍ତମ୍ଭ

सर्वोऽस्मिन् । सर्वान्द्वाराऽस्मिन्निष्कान् । स्वावराः प्रोष्याश्च ये । सर्वोऽस्मिन् । सर्वोऽस्मिन् ।
 सर्वोऽस्मिन् । हिमा यच्च शीयते ॥ ४२ ॥

सर्वोऽस्मिन् । सर्वान्द्वाराऽस्मिन्निष्कान् । शीयते यच्च शीयते । सर्वोऽस्मिन् । सर्वोऽस्मिन् ।
 त्रिद्वारः सर्वोऽस्मिन्निष्कान् । शीयते यच्च शीयते । सर्वोऽस्मिन् । सर्वोऽस्मिन् ।

सर्वमप्यस्य च यत् । सर्वोऽस्मिन् ॥ ४३ ॥

याश्च कृष्णा याश्च नद्याः समुद्रियाः । याश्च वैश्वानरीकृत प्रासवीयाः । सर्वोऽस्मिन् ।
 ये चोत्तिष्ठन्ति त्रीमताः । याश्च वरुणन्ति वृष्टयः । सर्वोऽस्मिन् । तपस्वज आकाशम् ।
 यथाऽऽकाशे प्रतिष्ठितम् । सर्वोऽस्मिन् । वार्यं वयस्मिन् सर्वोऽस्मिन् ॥ ४४ ॥

अन्तरिक्षे च यत् । सर्वोऽस्मिन् । अग्निं च यत् । सर्वोऽस्मिन् । मित्रं वरुणं भगम् ।
 सर्वोऽस्मिन् । सत्यं श्रद्धां तपो दमम् । नाम क्व च भूतानाम् । सर्वोऽस्मिन् । इष्टकाः ।
 कर्वा । उप कामदया । दध्ना । तेन ब्रह्मणा । तया देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा ।

सू० ॥ ४५ ॥

[७]

सर्वान्देवः सर्वानामृतं पश्यान्मृतं प्रतिष्ठितम्। सर्वान् इष्टकाः
कृत्वा। उप कामदया दधे। तेन ब्रह्मणा तेन ब्रह्मणा। तथा देवतायाऽङ्गीकृत्य स्वर्गं वा
सू०। पावतीस्त्वारकाः सर्वाः। विरता रोचने दिवि। सर्वान्। ऋषो यजूर्ग्वि

सामानि॥ ४६ ॥

अथर्वङ्गिरसश्च ये। सर्वान्। इति ह्यस्यैषां यः। संप्रदेवजनाश्च ये। सर्वान्।
ये यं लोकं ये वालोकाः। अन्मृतं प्रतिष्ठितम्। सर्वान्। यच्च ब्रह्म यच्च ब्रह्म।
अन्तर्ब्रह्मन्मतिष्ठितम्॥ ४७ ॥

सर्वान्। अहोरात्राणि सर्वाणि। अयुमसाश्च केवलान्। सर्वान्।
सर्वान्। सर्वान्मासान्। सर्वस्मै यं केवलम्। सर्वान्। सर्वान्। सर्वान्।
मयम्। यथातोऽयमविष्यति। सर्वान्। इष्टकाः कृत्वा। उप कामदया दधे।

तेनरिषा तेन ब्रह्मणा । तथा देवतयाऽङ्गिरस्वर्द्धवा सीद ॥ ४८ ॥

[८]

ऋचां प्राचीं महतीं दिव्यीत्यते । दक्षिणामाहुर्वर्जिषामपरां । अथर्वणामङ्गिरसां प्रतीचीं । साक्षामर्द्धां महतीं दिव्यीत्यते । ऋत्विजः पूर्वाह्णे त्रिविदेव हव्यते । यजुर्वेदे तिष्ठति मय्ये अङ्गः । सोमवेदेनाऽस्त्वमये मह्यीत्यते । बह्वैरङ्गान्योऽभिजयेति सूर्यः ।

ऋत्या जोगः सवृक्षा मूर्तिमार्हः । सर्वा गतिर्यजुषा देव ब्रह्मते ॥ ४९ ॥

सर्वे तेजः सामऋष्यः दे ब्रह्मते । सर्वः देदं ब्रह्मणा देव सृष्टमा । ऋत्या जगं ब्रह्मयं वर्णमार्हः । यजुर्वेदं क्षत्रियस्याऽऽह्योनिमम् । सोमवेदे ब्राह्मणानां प्रसीतिः । पूर्वे पूर्व्यां वचं प्रतर्देचः । आदरेणमग्निं चिन्वानाः । पूर्वे विश्वसृजोऽमृताः । ब्रतं

वृषसहस्राणि । दक्षिणाः सत्रमासत ॥ ५० ॥

तप आसीद्धर्षतिः । ब्रह्म ब्रह्माऽनवम्वयमा । सत्यः इ देवैषामासीत ।

यदि श्वसृजं आसत्। अमृतं मम उदयायत्। सदेक्षं पतिवधस्येन। मृतं ह
प्रस्तौतेषामासात्। मतिव्यसति चादरत्। प्राणा अखयुःमवत्। इदं सर्वं
निषासतम्॥५१॥

अपानो विद्वानवतः। प्रतिपतिष्ठद्वरे। अतिवा उपगतः। सदस्या
ऋतवोऽभवत्। अयुःमासाश्च मासाश्च। वमसाखयुवोऽभवत्। अश्वंसद्वेषास्तेजः।
अच्छावाकोऽववदधः। ऋतमेषां प्रशास्ताऽऽसीत्। यदि श्वसृजं आसत्॥५२॥
उग्रजानमदवदत्। ध्रुवगोपः सहोऽभवत्। ओजोऽयद्वेषाद्विषाः। यदि श्वसृजं
आसत्। अपुत्रितः पोत्रीयामययत्। नेष्टीयामययत्। अश्वोऽपुत्रिद्वेषास्यम्।
श्वेच्छा ह वैवायवस्त्वयम्। इयं पत्नी विश्वसृजाम्। आर्कनिरपि न दृष्टिः॥५३॥

इमं हृष्टश्चैव उग्र। एषा चाऽऽवदत्तमाम्। वानेषां सृष्टव्यथाऽऽसीत्।
छन्दोगान् विजानती। कल्पवृक्षाणि तन्वानाऽहः। सः स्वशस्त्रं सर्वशः। अद्वेगो न
पृथीपास्यौ। मर्दताः प्रेषां अमवत्। मृत्युस्तदनवच्छातः। शान्तिमोक्षो विश्वां

पतिः॥५४॥

विश्वसृजः प्रथमाः सञ्जमासत। सहस्रसमं प्रसूतेन यन्तः। ततो ह जज्ञे यवन्तस्य
गोपाः। हिरण्यमयः शार्कनिर्बद्धे नाम्। येन सूर्यस्तपति तेजसेद्धः। पिता पृथुर्ग
प्रियमाने यानियोनौ। नावदतिवन्मनुरे तं बृहन्नमो। सर्वान्मुमामानं सप्तराये।
एष तिन्या महिमा ब्रह्मणस्य। न कर्मुणा वधुरे नो कर्नूयाने॥५५॥

तस्यैवाऽऽत्मा पदविभं विदित्वा। न कर्मुणा लिप्यते पापकेन।
पञ्चपञ्चाशत्तिस्रिंशत्तः सवध्मगाः। पञ्चपञ्चाशत्तः पञ्चदशाः। पञ्चपञ्चाशत्तः समदशाः।
पञ्चपञ्चाशत् एकविंशः। विश्वसृजा सहस्रसवध्मगा। एतेन वै विश्वसृजं
कृदं विश्वमसृजन्। यद्विश्वमसृजन्। तस्माद्विश्वसृजः। विश्वमनान्मुं प्रजायते।
ब्रह्मणः सार्य्यः सलोकता यन्ति। एतान्मासेव देवतान् सार्य्यम। सादितं
समानलोकता यन्ति। य एतद्विपयन्ति। ये चैतन्माद्विः। येन्यश्चैतन्माद्विः॥५६॥ ॐ॥

॥ ॐ नमः ॥
॥ ॐ नमः कण्ठाय नमः ॥
॥ ॐ नमः कण्ठाय नमः ॥

